

ANALIZA

Kampanja za **SLOBODU!**

Podgorica, jul 2025.

Izrada Analize je podržana od strane Ministarstva unutrašnjih poslova kroz javni konkurs za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata, odnosno programa nevladinih organizacija u prioritetnoj oblasti od javnog interesa - Zaštita i promovisanja ljudskih i manjinskih prava u 2024. godini, u oblasti borbe protiv trgovine ljudima.

Sadržaj Vodiča je isključiva odgovornost Mreže za evropske politike - MASTER i ni na koji način se ne može smatrati da odražava stavove donatora.

Autorka: Ana Andrijašević

Koautorke : Saša Đuretić

Tara Serhatlić

Urednica: Andrea Popović

Dizajn: Ana Samardžić

SADRŽAJ

1. UVOD	4.
2. NACIONALNI ZAKONODAVNI OKVIR	6.
2.1. Krivični zakonik Crne Gore	7.
2.2. Drugi relevantni zakoni	10.
2.3. Strateška dokumenta	14.
2.4. Krivični postupak i nacionalni standardi zaštite prava žrtava trgovine ljudima	16.
2.5. Sudska praksa	21.
3. MEĐUNARODNI I EVROPSKI PRAVNI OKVIR	25.
3.1. Direktive i preporuke EU	28.
3.2. Međunarodni standardi za zaštitu prava žrtava trgovine ljudima	29.
4. PREGLED USPJEŠNIH PRAKSI ZEMALJA ČLANICA EU KROZ IZVJEŠTAVANJE EVROPSKE MIGRACIONE MREŽE	32.
5. PREGLED POSTOJEĆEG STANJA U CRNOJ GORI	38.
5.1. Rezultati sprovedenog istraživanja	40.
5.2. Identifikovani izazovi	69.
6. PREPORUKE	72.
7. KONTAKTI INSTITUCIJA ZA PRIJAVLJIVANJE MOGUĆIH SLUČAJEVA TRGOVINE LJUDIMA	76.

1. UVOD

Trgovina ljudima predstavlja jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava u savremenom društvu. Ovaj zločin, koji se s pravom naziva savremenim ropstvom, podrazumijeva sistematsku eksploataciju ranjivih pojedinaca i grupa, bez obzira na pol, uzrast ili porijeklo, sa isključivom svrhom ostvarivanja ekonomske dobiti. Žrtve trgovine ljudima mogu biti izložene seksualnoj eksploataciji, prinudnom radu, ropstvu, prosjačenju, prinudnim brakovima, kriminalnim aktivnostima ili čak trgovini organima. Eksploatacija je često prikrivena i povezana sa drugim oblicima kriminala, poput iregularnih migracija, imovinskih krivičnih djela ili radnih sporova, što dodatno otežava njeno prepoznavanje, istraživanje i procesuiranje.

Na nivou Evropske unije, trgovina ljudima je prepoznata kao prioritet u okviru **programa EMPACT 2022–2025** (Evropska multidisciplinarna platforma za borbu protiv prijetnji od kriminala), koji promoviše integrisani pristup unutrašnjoj bezbjednosti EU. EMPACT uključuje mjere koje obuhvataju kontrolu granica, policijsku i pravosudnu saradnju, upravljanje informacijama, inovacije, obuku, prevenciju i javno-privatna partnerstva. **Strategija EU za iskorjenjivanje trgovine ljudima 2012–2016** identifikovala je pet ključnih prioriteta: identifikaciju i zaštitu žrtava, prevenciju, efikasno krivično gonjenje, unapređenje saradnje i povećanje znanja o ovom fenomenu.¹

Uprkos naporima, trgovina ljudima ostaje ozbiljan izazov i unutar EU. Većina žrtava su žene i djevojčice, najčešće eksploatisane u svrhu seksualne eksploatacije, dok su muškarci i dječaci češće žrtve radne eksploatacije. Većina počinitelja su državljani EU, često iste nacionalnosti kao i njihove žrtve. Razlike u nacionalnim zakonodavstvima dodatno otežavaju praćenje trendova i zajedničko djelovanje.

Prema **Eurostat podacima za 2023. godinu**², 63,3% registrovanih žrtava trgovine ljudima u EU bile su žene ili djevojčice, dok je seksualna eksploatacija bila najčešći oblik eksploatacije (43,8%), a radna eksploatacija je u porastu i gotovo izjednačena po učestalosti.³ Europol navodi da su većina žrtava trgovine ljudima u EU državljani EU, često iste nacionalnosti kao i počinioci, te da su muškarci većina među počiniocima. Takođe, ističe da razlike u nacionalnim zakonodavstvima otežavaju identifikaciju i praćenje obrazaca trgovine ljudima širom EU.⁴ Peti izvještaj Evropske

---

1 Evropska komisija, EMPACT fighting crime together, dostupno na: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/law-enforcement-cooperation/empact-fighting-crime-together_en

2 Eurostat, Trafficking in human beings statistics, dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=574250>

3 Eurostat, Trafficking in human beings statistics, dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=574250>

4 Europol, Trafficking in Human Beings, dostupno na: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/trafficking-in-human-beings>

komisije o trgovini ljudima potvrđuje da je seksualna eksploatacija najčešći oblik trgovine ljudima (49%), pri čemu su 68% žrtava žene, a 24% djevojčice, dok je radna eksploatacija drugi najčešći oblik, sa 70% žrtava koje su muškarci. Takođe, 81% procesuiranih počinitelja u 2022. bili su državljani EU.⁵

Crna Gora je, kao zemlja kandidat za članstvo u EU, prepoznala značaj borbe protiv trgovine ljudima i usvojila niz strateških i zakonodavnih dokumenata, uključujući Strategiju za borbu protiv trgovine ljudima 2019–2024.⁶

Prema izvještajima međunarodnih organizacija i domaćih institucija, Crna Gora je u prethodnim godinama ostvarila određeni napredak, uključujući otvaranje skloništa za djecu žrtve trgovine ljudima i usvajanje Nacionalnog akcionog plana za 2023. godinu. Međutim, izazovi ostaju brojni: nedostatak specijalizovanih službenika, ograničeni kapaciteti, jedinice za borbu protiv trgovine ljudima, nedovoljna proaktivnost u identifikaciji žrtava, kao i zatvaranje specijalizovanog skloništa krajem 2022. godine, što je dovelo do smještanja žrtava u nespecijalizovane ustanove. Takođe, praksa ukazuje na potrebu za dodatnim naporima, posebno u pogledu pristupa žrtava pravosuđu, dostupnosti programa zaštite i podrške, kao i jačanja svijesti javnosti o ovom fenomenu. Posebno je važno osigurati pristup kvalifikovanim advokatima i tumačima za jezičke manjine, uključujući romski jezik, kako bi se obezbijedila puna zaštita prava žrtava.

Upravo u tom kontekstu nastaje projekat „*Kampanja za slobodu*“, koji ima za cilj da doprinese sveobuhvatnijem odgovoru na problem trgovine ljudima kroz informisanje, edukaciju i osnaživanje zajednica. Projekat je u potpunosti usklađen sa nacionalnom Strategijom i evropskim standardima, a njegov opšti cilj jeste unapređenje informisanosti i edukacije šire javnosti, posebno pripadnika marginalizovanih grupa, o trgovini ljudima. Kroz realizaciju niza aktivnosti – od sprovođenja istraživanja i izrade analize stanja, do organizacije radionica i produkcije edukativnog filma – projekat ima za cilj da doprinese boljem razumijevanju problema, osnaživanju zajednica i jačanju institucionalnog odgovora.

Analiza koja je pred vama predstavlja temeljni dokument projekta, čiji je zadatak da pruži sveobuhvatan pregled postojećeg stanja u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, sa posebnim osvrtom na usklađenost sa međunarodnim i evropskim standardima, kao i na primjere dobre prakse iz EU i regiona. Ova analiza će služiti ne samo Ministarstvu unutrašnjih poslova, već i drugim relevantnim institucijama, lokalnim samoupravama, organizacijama civilnog društva i obrazovnim ustanovama. Njena svrha je da doprinese boljem razumijevanju složenosti problema trgovine ljudima, da podstakne međusektorsku saradnju i da omogući

5 La Strada International, Fifth report on trafficking in human beings in the EU, dostupno na: <https://www.lastradainternational.org/news/fifth-report-on-trafficking-in-human-beings-in-the-eu/>

6 Vlada Crne Gore, Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2019–2024., dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/ffaddb5a-c40e-4ab2-ad5d-3606cfca4a97>

donošenje informisanih odluka u planiranju i sprovođenju politika i mjera. Takođe, analiza će imati važnu edukativnu funkciju, jer će se koristiti kao osnova za izradu Vodiča i realizaciju radionica za mlade, čime se direktno doprinosi podizanju svijesti i jačanju otpornosti zajednice.

Analiza je zasnovana na kombinaciji kvalitativnih i kvantitativnih metoda, uz korišćenje relevantnih domaćih i međunarodnih izvora. U okviru kvalitativnog pristupa, izvršena je detaljna analiza važećih zakona, podzakonskih akata, strateških dokumenata i izvještaja nadležnih institucija, kao i međunarodnih konvencija, direktiva i preporuka koje se odnose na borbu protiv trgovine ljudima. Posebna pažnja posvećena je dokumentima Evropske unije, Savjeta Evrope, Ujedinjenih nacija i OSCE-a, kao i izvještajima međunarodnih tijela za nadzor i evaluaciju.

Kvantitativni podaci prikupljeni su iz dostupnih statističkih izvora, uključujući izvještaje državnih institucija, međunarodnih organizacija i nevladinog sektora. Takođe, u okviru projekta sprovedeno je istraživanje o nivou informisanosti građana o trgovini ljudima, čiji će rezultati biti uključeni u analizu kao indikator percepcije i znanja javnosti o ovom fenomenu.

Pored analize domaće situacije, urađena je i komparativna analiza primjera dobre prakse iz zemalja članica EU i regiona, sa ciljem identifikovanja modela koji se mogu prilagoditi i primijeniti u crnogorskom kontekstu. Na taj način, analiza ne ostaje samo na deskriptivnom nivou, već nudi konkretne smjernice za unapređenje sistema, u skladu sa savremenim evropskim standardima i obavezama koje Crna Gora ima kao zemlja kandidat za članstvo u EU.

VAŠ Master TIM!

2. NACIONALNI ZAKONODAVNI I STRATEŠKI OKVIR

Borba protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori oslanja se na razvijen zakonodavni i strateški okvir, koji je u velikoj mjeri usklađen sa međunarodnim i evropskim standardima. Kao država koja teži punopravnom članstvu u Evropskoj uniji, Crna Gora je prepoznala važnost usklađivanja svog pravnog sistema sa obavezama koje proizlaze iz međunarodnih instrumenata i evropskih politika u oblasti zaštite ljudskih prava i borbe protiv organizovanog kriminala. U tom smislu, Crna Gora je potpisala i ratifikovala ključne međunarodne konvencije, uključujući Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i njen Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom, kao i Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima.

Pored toga, država je usvojila niz strateških dokumenata, među kojima se izdvaja Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2019–2024, koja predstavlja temeljni okvir za djelovanje svih

relevantnih aktera. Ova strategija jasno definiše viziju Crne Gore kao pravednog, humanog i rodno senzibilisanog društva koje štiti ljude od svih oblika eksploatacije i trgovine ljudima, te se oslanja na principe prevencije, zaštite žrtava, krivičnog gonjenja i međusektorske saradnje.

Ipak, uprkos formalnoj usklađenosti sa međunarodnim standardima, praksa ukazuje na potrebu za daljim unapređenjem zakonodavnog okvira, posebno u dijelu koji se odnosi na procesna prava žrtava, dosljednu primjenu zakona i jačanje institucionalnih kapaciteta. Nedovoljna proaktivnost u identifikaciji žrtava, ograničeni resursi za zaštitu i podršku, kao i izazovi u kvalifikaciji i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima, ukazuju na to da je neophodno dodatno osnažiti pravni i institucionalni odgovor. U tom kontekstu, analiza nacionalnog zakonodavnog okvira ima za cilj da identifikuje postojeće nedostatke i ponudi konkretne preporuke za njegovo unapređenje, u skladu sa najboljim praksama i obavezama koje Crna Gora ima kao potpisnica međunarodnih ugovora i kandidat za članstvo u EU.

2.1. Krivični zakonik Crne Gore

Trgovina ljudima je prvi put regulisana kao posebno krivično djelo u Krivičnom zakoniku Crne Gore 2003. godine i određena je članom 444 Krivičnog zakonika Crne Gore⁷, te se nalazi grupi krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. U sadržajnom smislu, ono ima dosta složenu konstrukciju sa raznovrsnim radnjama izvršenja, ali sve one u osnovi predstavljaju različite oblike nehumanog postupanja sa ljudima.

Radnja je alternativno propisana – sastoji se u vrbovanju, prevoženju, prebacivanju, predaji, prodaji, sakrivanju ili držanju drugog lica, dok se kao načini izvršenja ovog krivičnog djela mogu javiti: sila, prijetnja, dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi, zloupotreba ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanje, oduzimanje ili uništenje ličnih isprava, falsifikovanje ličnih isprava, pribavljanje ili izrada falsifikovanih isprava ili davanje ili primanje novca ili druge koristi.

Da bi se na jasan i nedvosmislen način moglo utvrditi da se radi o krivičnom djelu trgovina ljudima, potrebno je ustanoviti šta je konkretan cilj koji se želi postići izvršenjem ovog krivičnog djela. S tim u vezi, zakonodavac je predvidio i šta je cilj ovog djela, te isto može biti - eksploatacija rada; prinudni rad; dovođenje u položaj sluge, ropstvo ili ropstvu sličan odnos; vršenje kriminalne djelatnosti; vršenje prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije; prosjačenje; upotreba u pornografske svrhe; sklapanje nedozvoljenog braka; radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima.

⁷ Član 444 Krivičnog zakonika Crne Gore ("Službeni list RCG", br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službeni list CG", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - drugi zakon, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 - drugi zakon, 44/2017, 49/2018, 3/2020, 26/2021 - ispravka, 144/2021, 145/2021, 110/2023 i 123/2024.)

Dovršeno krivično djelo postoji i onda kada nije ostvaren cilj zbog kojeg je preduzeta radnja izvršenja na neki od navedenih načina. Međutim, potrebno je da se utvrdi da je umišljaj bio upravljen na ostvarenje tog cilja.⁸

Konstrukcija ovog krivičnog je takva da obuhvata obilježja i mnogih drugih krivičnih, pa se javlja problematika oko njihovog razgraničavanja, naročito kada je u pitanju sticaj krivinih djela. Međutim, **ovo djelo ne može biti u sticaju sa krivičnim djelom koje se pojavljuje kao način njegovog izvršenja** – npr. kao što je slučaj sa prinudom, jer ovo djelo konsumira djelo koje se pojavljuje kao njegov način izvršenja.⁹

Smatra se da postoji poseban oblik ovoga djela kada je učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja.

Postoje i dva oblika ovog krivičnog djela kvalifikovana težom posljedicom. Naime, ako je usljed djela nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do 12 godina, i ako je usljed djela nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

Zakonodavac propisuje i teži oblik u slučaju da se neko bavi vršenjem djela na organizovan način od strane više lica i tada je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina.

Poseban oblik djela postoji u slučaju kada neko koristi usluge lica za koje zna da je prema njemu učinjeno KD trgovine ljudima i predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Ovo djelo ima i kvalifikovani oblik koji postoji kada je ono učinjeno prema maloljetnom licu i u tom slučaju učinilac će se kazniti zatvorom od tri do 15 godina.

Član 4 Krivičnog zakonika Crne Gore postavlja temeljni okvir za razumijevanje svrhe i vrste krivičnih sankcija koje se mogu izreći u krivičnom postupku. Ovaj član jasno definiše da krivične sankcije obuhvataju kazne, mjere upozorenja, mjere bezbjednosti i vaspitne mjere, a njihova opšta svrha jeste suzbijanje djela koja povređuju ili ugrožavaju vrijednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom. Time se potvrđuje da kaznena politika nije samo represivna, već i preventivna i edukativna, usmjerena ka očuvanju društvenog poretka i zaštiti osnovnih ljudskih prava.

Dodatno, član 32 Zakona precizira svrhu kažnjavanja kroz četiri ključna cilja: individualnu prevenciju, odnosno sprječavanje učinioca da ponovo čini krivična djela; generalnu prevenciju, odnosno uticanje na druge da ne čine krivična djela; izražavanje društvene osude i afirmaciju obaveze poštovanja zakona; te jačanje morala i razvijanje društvene odgovornosti. Ovi ciljevi ukazuju na to da kazna treba da ima širi društveni efekat, ne samo da sankcioniše, već i da utiče na svijest i ponašanje kako učinioca, tako i šire zajednice.

---

⁸ Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, prof. dr Zoran Stojanović, 2010. godina.

⁹ Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, dr Ljubiša Lazarević, dr Branko Vučković, dr Vesna Vučković

Međutim, kada se ova načela uporede sa konkretnim kaznenim odredbama koje se odnose na krivično djelo trgovine ljudima, postavlja se pitanje da li su one u dovoljnoj mjeri u skladu sa deklarisanom svrhom sankcionisanja. Naime, iako je zakonodavna konstrukcija člana 444 sveobuhvatna i obuhvata različite oblike ponašanja i načine izvršenja, **kaznena politika ostaje relativno blaga u odnosu na težinu posljedica koje ovo krivično djelo ostavlja po žrtve.** Osnovni oblik djela predviđa kaznu zatvora do 10 godina, dok se za teže oblike propisuju kazne do 12 ili 15 godina, što u poređenju sa praksom u nekim državama članicama EU može djelovati nedovoljno strogo.

Upravo iz perspektive članova 4 i 32 Krivičnog zakonika, može se zaključiti da bi kaznena politika u oblasti trgovine ljudima trebalo da bude stroža, kako bi se u potpunosti ostvarila svrha kažnjavanja. Strože kazne bi imale snažniji preventivni efekat, jasnije bi izražavale društvenu osudu ovog djela i doprinijele jačanju povjerenja javnosti u pravosudni sistem. Takođe, one bi bile u skladu sa međunarodnim standardima i praksom, te bi predstavljale važan korak ka usklađivanju sa evropskim politikama u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala i zaštite ljudskih prava.

Imajući u vidu da se radi o krivičnom djelu koje često uključuje višestruku i dugotrajnu eksploataciju, fizičko i psihičko nasilje, te trajne posljedice po integritet i dostojanstvo žrtava, **preporučuje se razmatranje izmjene zakonskog okvira u pravcu propisivanja strožih minimalnih kazni, naročito za slučajeve kada je žrtva maloljetno lice ili kada je djelo izvršeno u okviru organizovane kriminalne grupe.**

Takođe, iako zakon prepoznaje poseban oblik djela kada je učinjeno prema maloljetniku bez upotrebe sile ili prijetnje, u praksi se često javljaju problemi u kvalifikaciji djela, odnosno u razgraničavanju trgovine ljudima od drugih krivičnih djela, kao što su prinuda, nasilje u porodici ili posredovanje u vršenju prostitucije. Ova situacija dovodi do toga da se trgovina ljudima ne prepoznaje u punom kapacitetu, što utiče na statistiku, ali i na pristup žrtava pravima i zaštiti. Stoga je **neophodno dodatno precizirati normu**, kao i uputiti pravosudne organe na obaveznu tumačenja u skladu sa međunarodnim standardima.

Poseban izazov predstavlja i normativna neujednačenost u pogledu sankcionisanja korisnika usluga žrtava trgovine ljudima. Iako zakon predviđa kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina za lice koje koristi usluge žrtve, **u praksi se ovaj oblik djela rijetko procesuiru.** Potrebno je razmotriti uvođenje strožih sankcija za ovakvo ponašanje, kao i jačanje kapaciteta za njegovo otkrivanje i dokazivanje, jer se ovakvo ponašanje često zanemaruje u praksi, iako direktno doprinosi održavanju lanca eksploatacije.

Cijeneći prijašnje navedeno, zaključuje se da, iako je član 444 Krivičnog zakonika Crne Gore formalno sveobuhvatan, praksa ukazuje na potrebu za njegovim daljim normativnim i

interpretativnim unapređenjem.

Preporučuje se da se postojeći zakonski okvir unaprijedi kroz povećanje minimalnih kazni za teže oblike krivičnog djela trgovine ljudima, čime bi se poslala jasna poruka o ozbiljnosti i društvenoj neprihvatljivosti ovog zločina. Takođe, neophodno je dodatno precizirati elemente bića krivičnog djela kako bi se olakšala njegova primjena u praksi i izbjegle dileme u kvalifikaciji, naročito u slučajevima sticaja sa drugim krivičnim djelima.

Konačno, od suštinskog je značaja da se obezbijedi kontinuirana edukacija pravosudnih i policijskih organa o primjeni ovog člana u skladu sa međunarodnim standardima i praksom, kako bi se osigurao efikasan, pravičan i žrtvama orijentisan odgovor sistema na ovaj oblik organizovanog kriminala.

2.2. Drugi relevantni zakoni

Borba protiv trgovine ljudima ne može se osloniti isključivo na krivičnopravne mehanizme. Iako je inkriminacija ovog djela u Krivičnom zakoniku Crne Gore od suštinskog značaja, stvarna zaštita žrtava i njihova reintegracija u društvo zahtijevaju multisektorski pristup i primjenu čitavog niza zakona iz oblasti socijalne zaštite, zdravstva, ljudskih prava, migracija i porodičnog prava. Ovi zakoni zajedno čine zaštitnu mrežu koja omogućava da se žrtvama pruži ne samo pravna, već i psihološka, socijalna i institucionalna podrška.

Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti i **Zakon o zdravstvenoj zaštiti** predstavljaju osnovu za ostvarivanje prava žrtava na smještaj, psihosocijalnu podršku, zdravstvenu njegu i druge oblike pomoći. Ovi zakoni prepoznaju žrtve trgovine ljudima kao posebno ranjivu kategoriju i omogućavaju im pristup uslugama bez diskriminacije. Njihova važnost ogleda se u tome što omogućavaju hitnu intervenciju i dugoročnu podršku, uključujući i specijalizovane usluge za maloljetne žrtve, žrtve seksualne eksploatacije i osobe sa traumatskim iskustvima.

Međutim, u praksi se često suočavamo sa nedostatkom specijalizovanih kapaciteta, ograničenim brojem obučениh stručnjaka i neujednačenom primjenom zakona na lokalnom nivou. U mnogim opštinama ne postoje specijalizovani timovi za rad sa žrtvama, a dostupne usluge su često fragmentisane, nedovoljno koordinisane i neadekvatno prilagođene specifičnim potrebama žrtava, naročito djece, žena i pripadnika marginalizovanih grupa.

Da bi se ovi zakoni u potpunosti primijenili u skladu sa njihovom svrhom, neophodno je uložiti dodatne napore u jačanje institucionalnih kapaciteta na svim nivoima. To podrazumijeva kontinuiranu edukaciju i specijalizaciju stručnjaka u centrima za socijalni rad, domovima zdravlja, bolnicama i drugim relevantnim ustanovama, kao i razvoj jasnih protokola za postupanje u

slučajevima trgovine ljudima. Takođe, potrebno je osigurati ravnomjernu dostupnost usluga u svim djelovima zemlje, kako bi svaka žrtva, bez obzira na mjesto boravka, imala jednak pristup zaštiti i podršci.

Uspostavljanje specijalizovanih multidisciplinarnih timova, unapređenje međusektorske saradnje i obezbjeđivanje održivog finansiranja usluga socijalne i zdravstvene zaštite za žrtve trgovine ljudima predstavljaju ključne korake ka stvaranju sistema koji ne samo da reaguje na posljedice, već aktivno doprinosi oporavku i osnaživanju žrtava. Samo kroz ovakav pristup moguće je ostvariti suštinsku zaštitu i poštovanje ljudskih prava, u skladu sa međunarodnim obavezama koje je Crna Gora preuzela.

Zakon o strancima prepoznaje specifične potrebe i ranjivost stranih državljana koji su žrtve trgovine ljudima i u tom smislu sadrži važne odredbe koje omogućavaju njihovu zaštitu. Prema ovom zakonu, strancu za koga se osnovano pretpostavlja da je žrtva krivičnog djela trgovine ljudima može se, izuzetno, odobriti **privremeni boravak iz humanitarnih razloga**, čak i ako ne ispunjava druge uslove propisane za boravak stranaca. Ova odredba ima višestruki značaj. Ona omogućava žrtvama da ostanu na teritoriji Crne Gore tokom trajanja postupka identifikacije, zaštite i eventualnog svjedočenja, bez straha od deportacije ili dodatne viktimizacije. Nadalje, ona predstavlja usklađivanje sa međunarodnim standardima, uključujući Protokol iz Palerma i Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, koji naglašavaju obavezu država da žrtvama obezbijede sigurnost, pravnu zaštitu i pristup pomoći, bez obzira na njihov migracioni status.

Međutim, iako zakon pruža ovu mogućnost, praksa pokazuje da se ona rijetko koristi. Razlozi za to su višestruki: nedovoljna informisanost žrtava o njihovim pravima, nedostatak specijalizovanih službenika koji bi ih uputili u proceduru, kao i administrativne prepreke koje otežavaju ili usporavaju odobravanje boravka. Takođe, postoji nedovoljna koordinacija između policije, centara za socijalni rad, nevladinih organizacija i drugih aktera koji bi trebalo da sarađuju u procesu identifikacije i zaštite stranih žrtava.

Zbog toga je neophodno dodatno osnažiti kapacitete za prepoznavanje stranih žrtava trgovine ljudima, kroz obuku službenika, razvoj jasnih protokola i jačanje međusektorske saradnje. Takođe, važno je obezbijediti da žrtve, bez obzira na svoj migracioni status, imaju efektivan pristup svim pravima – uključujući pravnu pomoć, zdravstvenu zaštitu, psihosocijalnu podršku i siguran smještaj. Samo na taj način se može ostvariti suštinska zaštita i poštovanje ljudskih prava, u skladu sa međunarodnim obavezama koje je Crna Gora preuzela. Međutim, praksa pokazuje da se ova mogućnost rijetko koristi, često zbog nedovoljne informisanosti žrtava, ali i zbog administrativnih prepreka i nedostatka koordinacije među institucijama. Potrebno je dodatno osnažiti kapacitete za prepoznavanje stranih žrtava i obezbijediti im pristup svim pravima bez obzira na njihov migracioni status.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici je posebno važan u slučajevima kada je trgovina ljudima povezana sa porodičnim nasiljem, što je čest slučaj kod maloljetnih žrtava i žrtava koje su eksploatisane u okviru porodičnih ili bliskih odnosa. Ovaj zakon omogućava hitne mjere zaštite, uključujući udaljavanje počinioca iz doma, zabranu prilaska i druge mjere koje mogu spriječiti dalju viktimizaciju. Njegova primjena u kontekstu trgovine ljudima zahtijeva dodatnu senzibilizaciju i edukaciju profesionalaca kako bi se prepoznali indikatori trgovine ljudima u porodičnom kontekstu i kako bi se žrtvama pružila adekvatna zaštita.

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći ima izuzetno važnu ulogu u zaštiti žrtava trgovine ljudima, jer im omogućava pristup pravdi bez obzira na njihovo imovno stanje, državljanstvo ili pravni status. Ovaj zakon predstavlja ključni instrument u ostvarivanju prava žrtava, posebno u situacijama kada su one ranjive, traumatizovane i često bez osnovnih sredstava za život. Pravo na besplatnu pravnu pomoć obuhvata pravno savjetovanje, sastavljanje pismena, zastupanje pred sudovima i tužilaštvom, kao i oslobađanje od troškova postupka, čime se žrtvama omogućava da aktivno učestvuju u postupcima koji se tiču njihovih prava i zaštite.

Poseban značaj ima odredba koja omogućava da žrtva trgovine ljudima ima pravo na istog advokata u povezanim postupcima, čime se osigurava kontinuitet pravne zaštite i smanjuje rizik od retraumatizacije. Zakon takođe ne isključuje pravnu pomoć koju pružaju nevladine organizacije, pravne klinike i druge institucije, što je od izuzetne važnosti jer žrtve često prvo dolaze u kontakt sa nevladinim sektorom, koji ima kapacitete i senzibilitet za rad sa ovom populacijom.

Ipak, da bi zakon bio efikasniji, potrebno je njegovo dodatno unapređenje. Prije svega, u praksi se pokazuje da mnoge žrtve nijesu informisane o svom pravu na besplatnu pravnu pomoć. Zbog toga bi institucije koje dolaze u kontakt sa žrtvama morale imati obavezu da ih automatski informišu o ovom pravu, uz obaveznu obuku službenika za prepoznavanje žrtava i upućivanje na odgovarajuće mehanizme zaštite. Takođe, neophodno je formiranje liste advokata sa specijalizovanom obukom za rad sa žrtvama trgovine ljudima, kako bi se obezbijedila kvalitetna i senzibilisana pravna podrška.

Postupak odobravanja besplatne pravne pomoći mora biti brži i fleksibilniji, posebno u hitnim slučajevima kada postoji rizik po bezbjednost žrtve. Potrebno je omogućiti hitno odobravanje pomoći i fleksibilniji pristup dokazivanju imovnog stanja. Iako zakon ne obuhvata direktno psihološku i socijalnu podršku, preporučuje se da se pravna pomoć poveže sa multidisciplinarnim pristupom, uključujući psihološku i socijalnu podršku, kako bi se žrtvama pružila sveobuhvatna zaštita.

Zakon o zaštiti ličnih podataka ima poseban značaj u kontekstu zaštite žrtava trgovine ljudima, jer pruža pravni okvir koji garantuje da se njihovi lični podaci obrađuju na zakonit,

pošten i bezbjedan način, uz puno poštovanje njihove privatnosti i dostojanstva. Žrtve trgovine ljudima su izuzetno ranjiva kategorija, često izložena višestrukim oblicima nasilja, manipulacije i stigmatizacije, zbog čega je zaštita njihovih podataka ne samo pravna, već i etička obaveza svih institucija koje sa njima dolaze u kontakt.

Zakon propisuje da se lični podaci mogu obrađivati samo u mjeri koja je neophodna za ostvarenje konkretne svrhe, uz obavezno poštovanje načela proporcionalnosti, transparentnosti i ograničenja obrade. U slučaju žrtava trgovine ljudima, to znači da se njihovi podaci mogu koristiti isključivo u svrhu njihove zaštite, pružanja pomoći, vođenja krivičnih postupaka i ostvarivanja prava, ali ne i za bilo kakve druge svrhe koje bi mogle dovesti do njihove dodatne viktimizacije ili izlaganja riziku.

Zakon takođe prepoznaje posebne kategorije ličnih podataka, kao što su podaci o zdravstvenom stanju, seksualnoj orijentaciji, etničkom porijeklu ili biometrijski podaci, koji se često obrađuju u slučajevima trgovine ljudima. Ovi podaci podležu strožim uslovima obrade i dodatnim mjerama zaštite, uključujući pseudonimizaciju, ograničen pristup i obavezno označavanje. Time se žrtvama garantuje da njihovi najosjetljiviji podaci neće biti dostupni neovlašćenim licima niti korišćeni na način koji bi mogao ugroziti njihovu sigurnost ili dostojanstvo.

U praksi, međutim, postoji niz izazova koji ograničavaju punu primjenu zakona u korist žrtava trgovine ljudima. Prije svega, institucije koje dolaze u kontakt sa žrtvama često nijesu dovoljno obučene da prepoznaju specifične rizike povezane sa obradom njihovih podataka. Takođe, ne postoji dovoljno razvijen mehanizam za koordinaciju između različitih aktera – policije, centara za socijalni rad, tužilaštva, zdravstvenih ustanova i nevladinog sektora – koji bi osigurao jedinstven i bezbjedan pristup podacima, uz poštovanje prava žrtava.

Za unapređenje efikasnosti zakona u ovom kontekstu, neophodno je uvesti obavezne protokole za obradu podataka žrtava trgovine ljudima, koji bi uključivali jasne procedure za pristanak, ograničenje pristupa, čuvanje i brisanje podataka. Takođe, potrebno je ojačati kapacitete nadzornog tijela za zaštitu podataka, kako bi moglo efikasno reagovati na eventualne zloupotrebe i pružiti podršku institucijama u primjeni zakona. Posebnu pažnju treba posvetiti edukaciji svih relevantnih aktera o pravima žrtava i obavezama u vezi sa zaštitom njihovih podataka, kao i razvoju digitalnih sistema koji omogućavaju sigurnu i kontrolisanu razmjenu informacija.

U konačnom, Zakon o zaštiti podataka o ličnosti predstavlja ključni instrument u zaštiti žrtava trgovine ljudima, ali njegova puna primjena zahtijeva dodatne napore u oblasti institucionalne koordinacije, edukacije i tehničke zaštite, kako bi se osiguralo da pravo na privatnost bude stvarno i djelotvorno, a ne samo formalno priznato.

Iako je Krivični zakonik temeljni pravni akt kojim se inkriminiše trgovina ljudima, efikasna borba protiv ovog složenog i višedimenzionalnog fenomena zahtijeva primjenu čitavog niza drugih

zakona koji se odnose na zaštitu žrtava, njihova prava, pristup uslugama i institucionalnu podršku. Ovi zakoni dopunjuju krivičnopravni okvir i omogućavaju sveobuhvatan pristup koji uključuje prevenciju, zaštitu, rehabilitaciju i reintegraciju žrtava.

2.3. Strateška dokumenta

Crna Gora je, u skladu sa međunarodnim obavezama i nacionalnim prioritetima, razvila sveobuhvatan strateški okvir za borbu protiv trgovine ljudima, koji se kontinuirano unapređuje kroz višegodišnje strategije i prateće akcione planove. Najnoviji dokument u ovom domenu je **Nacrt Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2025–2028. godine**, koji je trenutno u fazi javne rasprave i predstavlja nastavak prethodne strategije koja je obuhvatala period 2019–2024. godine.

Cilj nove strategije jeste uspostavljanje efikasnog, održivog i koordinisanog sistema za borbu protiv trgovine ljudima, koji obuhvata sve ključne aspekte: prevenciju, identifikaciju i zaštitu žrtava, krivično gonjenje počilaca, institucionalnu saradnju i međunarodno partnerstvo. Strategija se temelji na pristupu koji u centar stavlja žrtvu, uz puno poštovanje ljudskih prava, rodne ravnopravnosti i principa nediskriminacije.

Operativni ciljevi strategije uključuju jačanje institucionalnih kapaciteta za identifikaciju i zaštitu žrtava, unapređenje zakonodavnog i normativnog okvira, sprovođenje kontinuiranih obuka za profesionalce koji dolaze u kontakt sa žrtvama, kao i podizanje svijesti javnosti o ovom fenomenu. Poseban fokus stavljen je na zaštitu djece, žena i drugih ranjivih grupa, kao i na unapređenje mehanizama za reintegraciju žrtava u društvo.

Sprovođenje strategije planirano je kroz godišnje akcione planove, od kojih je prvi – **Akcioni plan za 2025. godinu** – već izrađen i prati nacrt strategije. Ovaj plan sadrži konkretne mjere, nosioce aktivnosti, rokove i indikatore uspješnosti, čime se omogućava praćenje realizacije i evaluacija učinka.

Među planiranim aktivnostima za 2025. godinu nalaze se organizacija specijalizovanih obuka za policiju, tužilaštvo i centre za socijalni rad, izrada vodiča za postupanje sa žrtvama, unapređenje baze podataka i razvoj digitalnih alata za razmjenu informacija među institucijama.

U kontekstu prethodne strategije (2019–2024), Vlada Crne Gore je objavila Završni izvještaj o implementaciji ove Strategije.¹⁰ Završni izvještaj o implementaciji Strategije pokazuje da je od ukupno 338 planiranih aktivnosti, realizovano 237 (70,11%), djelimično realizovano 49 (14,49%),

---

¹⁰ Vlada Crne Gore, Završni izvještaj o implementaciji Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. godine, dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/b3924349-53c5-436a-a20a-02197abd5add>

dok 52 aktivnosti (15%) nijesu realizovane. Stepen realizacije varirao je po godinama, krećući se od 55% (2022) do 81% (2019), dok je u posljednjoj godini (2024) realizovano 41 od 57 aktivnosti (71,92%).

Među glavnim preprekama u implementaciji identifikovani su eksterni faktori poput pandemije COVID-19, sajber napada na državnu infrastrukturu i zavisnosti od donatorske podrške, kao i unutrašnji izazovi poput čestih reorganizacija državne uprave, kašnjenja u zakonodavnim reformama i ograničenih ljudskih i finansijskih resursa. Nerealizovane aktivnosti u 2024. godini uglavnom su se odnosile na obuke, promotivne aktivnosti i međunarodne inicijative koje su odložene zbog nedostatka učesnika, budžetskih ograničenja ili čekanja na zakonske izmjene.

Ukupni procijenjeni troškovi implementacije iznosili su nešto preko dva miliona eura, od čega je oko 1,03 miliona obezbijeđeno iz budžeta, a ostatak iz donacija. Utrošeno je ukupno 1.861.325,45 €, što ukazuje na relativno visoku realizaciju planiranih sredstava.

Strategija je djelimično integrisala rodno osjetljiv pristup i pristup zasnovan na ljudskim pravima, ali izvještaj konstatuje da nije u potpunosti ostvarena rodna ravnoteža u svim segmentima implementacije. Učešće nevladinog sektora i međunarodnih partnera bilo je značajno, kako u izradi, tako i u praćenju realizacije strategije.

Ovaj izvještaj predstavlja važnu osnovu za izradu nove strategije za period 2025–2028. godine, koja bi trebalo da se oslanja na naučene lekcije, unaprijedi institucionalne kapacitete i osigura održivost sistema zaštite žrtava trgovine ljudima.

Nova strategija za period 2025–2028. godine oslanja se na naučene lekcije iz prethodnog perioda i predviđa unapređenje postojećih mehanizama, uz jačanje uloge lokalnih zajednica, nevladinog sektora i međunarodnih partnera. Uvođenje digitalnih alata, razvoj specijalizovanih timova i uspostavljanje jasnih protokola za postupanje sa žrtvama predstavljaju ključne inovacije koje bi trebalo da doprinesu efikasnijem odgovoru države na sve oblike trgovine ljudima.

U konačnom, strateški okvir Crne Gore za borbu protiv trgovine ljudima predstavlja ozbiljan i strukturiran odgovor na jedan od najsloženijih oblika kršenja ljudskih prava. Njegova uspješna implementacija zavisice od političke volje, međuresorne saradnje, dostupnosti resursa i aktivnog učešća svih aktera – od državnih institucija, preko civilnog društva, do međunarodnih organizacija.

U cilju sprovođenja Strategije, Vlada Crne Gore usvaja godišnje **Akcione planove**, koji sadrže konkretne mjere, nosioce aktivnosti i indikatore uspješnosti. Ipak, izvještaji ukazuju na nedovoljnu implementaciju pojedinih mjera, posebno u dijelu zaštite žrtava i međusektorske saradnje.

2.4. Krivični postupak i nacionalni standardi zaštite prava žrtava trgovine ljudima

U Crnoj Gori krivičnu istragu o trgovini ljudima započinje **tužilac po službenoj dužnosti**. Ako tužilac zaključi da ne postoji osnov za podizanje tužbe protiv nekih od prijavljenih saučesnika, **tužilac je obavezan da informiše oštećenu stranu** u roku od osam dana da može samostalno inicirati tužbu, pri čemu je dužan da joj dostavi odluku o odbijanju krivične žalbe.

Oštećena strana **ima pravo da pokrene tužbu u roku od 30 dana od dana obavještenja i da podnese nove dokaze**. Ako oštećena strana nije informisana da tužilac nije pokrenuo tužbu ili je odustao od nje, ona može da obavijesti nadležni sud o svojoj namjeri da pokrene tužbu i to u roku od 6 meseci od dana kada je tužilac odbacio optužbe ili obustavio istragu. U slučaju smrti oštećene strane, njen bračni drug, partner, djeca, roditelji, usvojenici, usvojioci, braća i sestre mogu u roku od 3 mjeseca nakon smrti da pokrenu tužbu¹¹.

Glavni izazovi u postupcima sudskog gonjenja trgovaca ljudima uočeni su u odnosu na prikupljanje objektivnih i tačnih izjava žrtava/svedoka. **Iz navedenog razloga je važno omogućiti da se žrtve psihološki pripreme i da pristanu da daju izjave, a NVO koje obezbjeđuju sklonište i pomoć žrtvama, imaju važnu ulogu u tome.**

Zaštita žrtava i svjedoka trgovine ljudima je obuhvaćena u dva pravna akta: Zakonikom o krivičnom postupku (u daljem tekstu: **ZKP**) i Zakonom o zaštiti svjedoka¹². ZKP reguliše zaštitu svjedoka u sudu i uključuje mogućnost da se saslušanje sprovede pod pseudonimom i uz pomoć sredstava tehnike (zaštitni zid, uređaja za prenos slike i zvuka itd). Zaštita svjedoka van krivičnog procesa, tj. u početnim fazama istrage ili nakon završetka krivične istrage je regulisana Zakonom o zaštiti svjedoka. U skladu s tim, za svjedoke i njihove bliske rođake mogu biti omogućeni različiti oblici zaštite: fizička zaštita lica i njene/njegove imovine, preseljenje, prikrivanje identiteta i informacija, promjena identiteta. Program zaštite svjedoka predviđa pristanak lica i njegovo/njeno prihvatanje uslova koje je država propisala. Odluke o primjeni, suspenziji, prestanku ili produžetku Programa zaštite svejdoka donosi Komisija u čijem sastavu se nalazi sudija Vrhovnog suda, zamjenik Vrhovnog državnog tužioca i rukovodilac jedinice za zaštitu svjedoka.

Potvrđivanjem Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Crna Gora je 2008. godine preuzela obavezu da, u skladu sa osnovnim principima svog pravnog sistema, **predvidi mogućnost da se žrtvama trgovine ljudima ne izriču kazne za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one na to bile prisiljene**.¹³

---

11 Član 59 Zakonika o krivičnom postupku ("Službeni list CG", br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - Odluka US CG, 2/2015 - Odluka US CG, 35/2015 (čl. 88-91. nisu u prečišćenom tekstu), 58/2015 - drugi zakon, 28/2018 - Odluka US CG, 116/2020 - Odluka US CG, 145/2021, 54/2024 i 58/2024 - ispravka. Vidi: Rješenje US CG - 87/2023)

12 Zakono zaštiti svjedoka ("Službenom list RCG", br. 65/2004 i 31/2014.)

13 Član 26 Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima

Princip nekažnjavanja, i pored nepostojanja izričite odredbe o nekažnjavanju, je pritupan u nacionalnom zakonodavstvu i kroz odredbu čl. 444. Krivičnog zakonika, jer je kao oblik eksploatacije kod krivičnog djela trgovine ljudima definisana i eksploatacija radi vršenja kriminalne djelatnosti. Žrtva se ne može krivično goniti zbog krivičnog djela počinjenog dok je osoba bila žrtva trgovine ljudima i /ili krivičnog djela koje je rezultat krivičnog djela trgovine ljudima. Ovo je najjednostavniji osnov za primjenu principa nekažnjavanja žrtve i u direktnoj je zavisnosti od rane identifikacije žrtve trgovine ljudima.

Policijski/e službenici/ce, državni tužioci/teljke i sudije su dužni da postupaju sa naročitom hitnošću u cilju blagovremene identifikacije žrtve u slučajevima kada postoji osnovana sumnja da je osoba žrtva trgovine ljudima, a radi zaštite ljudskih prava žrtava i sprečavanja sekundarne viktimizacije. Dostojanstvo i ljudska prava žrtava moraju se poštovati u svakom trenutku. Predmeti trgovine ljudima imaju prioritet u radu sudova. Krivični postupak se mora voditi bez odlaganja i u razumnom roku. Svaki svjedok i žrtva trgovine ljudima imaju pravo na fizičku i drugu zaštitu tokom trajanja krivičnog postupka, koja se ostvaruje u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku i Zakonom o zaštiti svjedoka. Djeca imaju pravo na posebne mjere zaštite vodeći se potrebom za obezbjeđenjem njihovog najboljeg interesa. Princip nekažnjavanja je u direktnoj vezi sa obavezom države da identifikuje žrtve trgovine ljudima, da ih zaštiti i pruži im pomoć, kao i sa obavezom da se slučajevi trgovine ljudima efikasno istraže u cilju otkrivanja izvršilaca i njihovog krivičnog gonjenja.

Jedinica za zaštitu svjedoka do sada primjenila proaktivne mjere za jedno lice u slučaju trgovine ljudima. Nadalje, u crnogorskim sudovima postoje specijalna služba za podršku povrijeđenim stranama, svjedocima i žrtvama trgovine ljudima, trgovine djecom u svrhu usvajanja i porodičnog nasilja.

U nedostatku dokumenta kojima se uređuje funkcionisanje i postupanje Službi pri osnovnim i višim sudovima, kao i u sudovima za prekršaje, izrađen je **Protokol za rad službi**, koji daje jasne smjernice zaposlenima kako pružiti podršku i zaštititi žrtvu tokom sudskog postupka. Protokol je namijenjen službenicima koji dolaze u kontakt sa žrtvama trgovine ljudima i nasilja u porodici tokom sudskog postupka i upućuje na korake koje treba preduzeti u radu sa naročito ranjivim žrtvama.¹⁴

Krivičnim zakonikom Crne Gore propisano je da **oštećeni imaju pravo da učestvuju u suđenjima**, dok se u članu 113 takođe navodi da: „Oštećeni koji je žrtva krivičnog djela protiv polne slobode, kao i dijete koje se saslušava kao svjedok ima pravo da svjedoči u odvojenoj prostoriji pred sudijom i zapisničarem, a tužilac, okrivljeni i branilac da gledaju prenos iz druge prostorije,

¹⁴ Projekat Evropske unije i Savjeta Evrope „Unapređenje procesnih prava u pravosudnom sistemu u Crnoj Gori“, Protokol za rad službi, 2021. godina, dostupno na: <file:///C:/Users/jmv36/Desktop/Ana%20A/ESLJP/Trafiking/Protokol-MNE.pdf>

uz mogućnost da postavljaju pitanja svjedoku, o čemu ih je sud dužan poučiti, što se zapisnički konstatuje."

Zakonikom o krivičnom postupku uređena je **zaštita svjedoka pred sudom**, uključujući mogućnost saslušanja pod pseudonimom i saslušanje uz pomoć tehničkih uređaja (zaštitni zid, uređaji za promjenu glasa, uređaji za prenos slike i zvuka) i slično.

Takođe, Zakonik o krivičnom postupku predviđa da **svjedoci imaju pravo na zaštitu svoje privatnosti tokom suđenja, pravo na upotrebu svog jezika i pravo da budu obaviješteni o svojim pravima, kao i da mogu da učestvuju u suđenju predlaganjem dokaza i uvidom u dokazni materijal**. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u članu 13 stav 4 predviđa da žrtve trgovine ljudima i žrtve nasilja u porodici dobijaju besplatnu pravnu pomoć.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici navodi da svaki postupak u pogledu nasilja u porodici mora da bude povjerljiv i da se o žrtvi ili članu porodice koji je učinio nasilje (u daljem tekstu: učinilac nasilja) ne smije javno objaviti informacija na osnovu koje se može prepoznati žrtva ili član porodice žrtve, osim ako je punoljetna žrtva sa tim izričito saglasna. Zakonom je takođe predviđena mogućnost da žrtva izabere lice koje će prisustvovati svim postupcima i radnjama u vezi sa zaštitom (u daljem tekstu: povjerljivo lice) tokom suđenja učiniocima prekršajnih djela nasilja u porodici.

Smjernice o nekažnjavanju žrtava služe kao dobro sredstvo policijskim službenicima, državnim tužiocima i sudijama za primjenu načela nekažnjavanja na žrtve trgovine ljudima ako se uspostavi uzročno-posljedična veza između (potencijalne) žrtve i izvršenog krivičnog djela, ili, u slučaju pokretanja postupka radi obustave u najranijoj fazi, ili ako je postupak u toku pred sudom - da bi se okončao u najkraćem mogućem roku, na način koji će rezultirati nekažnjavanjem žrtve. U smjernicama se navodi da država ima obavezu da obezbijedi da žrtve dobijaju odgovarajuće i blagovremene informacije o dostupnim uslugama podrške, kao i o pravima koja im pripadaju po zakonu. U skladu s tim, žrtve treba uputiti na Službe za podršku osnovane u svim crnogorskim sudovima koji pružaju posebnu pomoć žrtvama trgovine ljudima.¹⁵

S tim u vezi, opšta načela koja determinišu prava žrtvi trgovine ljudima su:

1. **Pravo žrtve da razmije** - Službe pomažu žrtvama da razumiju krivični i prekršajni postupak od prvog kontakta i tokom svake dalje neophodne interakcije koju imaju u toku sudskog postupka;
2. **Pravo na informisanje** - Službe pružaju sve potrebne informacije žrtvama koje učestvuju u suđenjima u svojstvu svjedoka;
3. **Pravo na bezbjednost** - Službe preduzimaju mjere kao što su procjene prijetnji prije i poslije svjedočenja, kako bi se osiguralo da u sudskom okruženju nema rizika po bezbjednost žrtve;

---

¹⁵ Smjernice o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, dostupno na: <https://www.osce.org/files/Smjernice%20o%20nekažnjavanju%20žrtava%20trgovine%20ljudima%20za%20policijske%20sluzbenike%2C%20drzavne%20tuzioce%20i%20sudije.pdf>

4. Pravo na zaštitu od ponovljene viktimizacije - Službe prema žrtvama imaju senzibilisan pristup, uz svođenje ponovljene viktimizacije na minimum.

Na osnovu ovih vodećih načela, Služba prema žrtvama trgovine ljudima i nasilja u porodici koje učestvuju u krivičnom postupku postupa na sljedeći način:

- usredsređena je na žrtvu;
- dostupna je punoljetnim žrtvama u slučajevima nasilja u porodici i trgovine ljudima, bez obzira na njihovu etničku i nacionalnu pripadnost, pol, invaliditet i seksualnu orijentaciju; - pruža podršku za pripremu žrtve za krivični postupak (uključujući podršku prije, tokom i nakon suđenja).

Da bi pružile sveobuhvatnu podršku žrtvama u predmetima nasilja u porodici i trgovine ljudima, Službe u svom radu treba da sarađuju sa: policijom, državnim tužilaštvom, organima državne uprave, centrima za socijalni rad, organima lokalne samouprave, javnim institucijama i organizacijama civilnog društva, ustanovama za uslovni otpust i izvršenje sankcija, te stručnjacima za unapređenje prava žrtava i pružanje pomoći istima.

U praksi ovlašćena lica iz Službe mogu da ostvare prvi kontakt sa žrtvama nasilja u porodici i trgovine ljudima telefonskim pozivom ili elektronskom poštom, upućenim od strane žrtava, ili članova njihove porodice ili organizacija/institucija koji pružaju zaštitu i/ili specijalističku podršku žrtvama, te dolaskom žrtava u njihove kancelarije.

Nakon ostvarenog prvog kontakta ovlašćeno lice predstavlja Službu i pojašnjava usluge koje Služba može da pruži i pita žrtvu da li želi da dođe u kancelarije Službe radi razgovora uživo o uslugama ili želi da mu se informacije pruže telefonom ili putem elektronske pošte. Nakon prvog kontakta, ovlašćena lica pružaju korisne informacije žrtvama, jednostavnim i razumljivim jezikom, usmeno ili pisanim putem, te korišćenjem usluga tumača u slučajevima kada maternji jezik žrtve nije u službenoj upotrebi u sudu. Ta komunikacija treba da bude jasna, uz izbjegavanje pravne terminologije koju žrtva možda neće razumjeti ili će je pogrešno shvatiti. Treba izbjegavati davanje preopširnih informacija koje bi mogle da opterete ili zbune žrtvu.

Etičke smjernice za ovlašćena lica iz Službi:

- Ovlašćeno lice ne smije sa žrtvama da razgovara o sadržaju svjedočenja, niti smije da daje pravni savjet u vezi sa samim svjedočenjem.
- Ovlašćeno lice ne smije da pomaže žrtvi u pripremi dokaza i ne smije sa njime da uvježbava ono što će isti izjaviti.
- Ovlašćeno lice ne smije da pomaže žrtvi u pripremi odgovora na pitanja, niti da mu govori šta da izjavi prilikom svjedočenja.
- Ako se žrtva uznemiri ili ako ovlašćeno lice ima bilo kakvih bojazni, treba da obavijesti predsjedavajućeg sudiju.¹⁶

Brojnim žrtvama i svjedocima nasilja u porodici i trgovine ljudima korisne su posjete sudu prije održavanja samog suđenja, kako bi se upoznali sa sudom. U sklopu detaljne procjene potreba obavljene kroz komunikaciju sa žrtvom, ovlašćeno lice iz Službe joj predlaže posjetu sudu prije suđenja u cilju upoznavanja sa okruženjem. Žrtve i svjedoci nasilja u porodici i trgovine ljudima takođe mogu da zatraže posjetu sudu prije održavanja samog suđenja tako što će neposredno kontaktirati Službu.

Kada se žrtve u predmetima trgovine ljudima i nasilja u porodici obrate ovlašćenom licu iz Službe i izraze bojazni u pogledu sopstvene bezbjednosti i/ili bezbjednosti njihove porodice prije početka suđenja ili tokom suđenja, ovlašćeno lice je dužno da kontaktira policiju, državnog tužioca i predsjedavajućeg sudiju kojem je dodijeljen predmet i da ih obavijesti o svim takvim prijetnjama. Ta ovlašćena lica za žrtve 'pod rizikom' osiguravaju zaštitne mjere prije, tokom i nakon saslušanja ili suđenja.

Nakon završetka suđenja, ovlašćeno lice iz Službe kontaktira žrtvu kako bi je obavijestio o ishodu suđenja. Ako je potrebno, žrtva može da se sastane sa ovlašćenim licem koji joj može detaljno objasniti šta sudska presuda podrazumijeva.

U skladu sa zakonodavstvom Crne Gore postoji mogućnost da **lica oštećena krivičnim djelima potražuju naknadu štete**, kako materijalne, tako i nematerijalne. Postupci nadoknade sprovode se prema pravilima Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o parničnom postupku, a od 2015. godine Crna Gora je donijela poseban zakon kojim se propisuje mogućnost da se žrtve obrate sa direktnim zahtjevom za naknadu štete prema državi.

Potvrđivanjem Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja stvoren je pravni osnov za donošenje posebnog zakona kojim će se urediti pravo na novčanu naknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja učinjenih sa umišljajem. U tom cilju, Crna Gora je donijela

---

¹⁶ Projekat Evropske unije i Savjeta Evrope „Unapređenje procesnih prava u pravosudnom sistemu u Crnoj Gori“, Protokol za rad službi, 2021. godina

Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, čime je uskladila svoj pravosudni sistem sa evropskim standardima, u ovom slučaju – u cilju zaštite položaja žrtava krivičnih djela nasilja. Zakonom se uređuju uslovi, način i postupak za ostvarivanje naknade štete, a isti će se primjenjivati od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Shodno Zakonu, žrtva krivičnog djela nasilja učinjenog sa umišljajem ima pravo na naknadu po tri osnova: **naknadu izgubljene zarade, naknadu troškova liječenja i boravka u bolnici i naknadu troškova sahrane**. Ako je kao posljedica izvršenog krivičnog djela nastupila smrt žrtve, pravo na naknadu imaju lica koja je žrtva izdržavala. Naknada će se isplaćivati iz budžeta.

2.5. Sudska praksa

Trgovina ljudima predstavlja jedan od najozbiljnijih oblika kršenja ljudskih prava u savremenom društvu. Ovaj zločin, koji se često opisuje kao savremeni oblik ropstva, podrazumijeva sistematsku eksploataciju ranjivih pojedinaca i grupa, bez obzira na pol, uzrast ili porijeklo, sa isključivom svrhom ostvarivanja ekonomske dobiti. Žrtve trgovine ljudima često se nalaze u situacijama prisilne prostitucije, prinudnog rada, prosjačenja, prinudnih brakova, kriminalnih aktivnosti ili čak trgovine organima. Eksploatacija je često prikrivena i povezana sa drugim oblicima kriminala, poput iregularnih migracija, imovinskih krivičnih djela ili radnih sporova, što dodatno otežava njeno prepoznavanje, istraživanje i procesuiranje.

Analiza sudske prakse pokazuje da je broj procesuiranih slučajeva trgovine ljudima i dalje nizak, a da su presude često blage u odnosu na težinu djela. Prema podacima iz UNODC analize, u periodu od 2018. do 2022. godine evidentirano je više slučajeva u kojima su žrtve bile maloljetnici, uključujući slučajeve prinudnog prosjačenja, seksualne eksploatacije i prinudnih brakova. Uočeni su izazovi u kvalifikaciji djela, jer se trgovina ljudima često vodi pod drugim krivičnim djelima, što otežava praćenje statistike i umanjuje vidljivost problema.¹⁷

Objavljena Analiza sudske prakse za predmete trgovine ljudima u Crnoj Gori iz 2021. godine ima za predmet istraživanje ukupno 18 pravosnažnih presuda donijetih za krivična djela trgovine ljudima pred nadležnim sudovima, i to u periodu od 2004. do 2019. godine. Od toga broja, 17 presuda se odnosi na krivično djelo iz člana 444 KZ CG – trgovina ljudima, dok se jedan predmet odnosi na krivični postupak koji je prvobitno bio pokrenut za krivično djelo iz člana 445 KZ CG – trgovina djecom radi usvojenja.¹⁸

¹⁷ United Nations, Office on Drugs and Crime, World Drug Report 2022, dostupno na: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2022.html>

¹⁸ Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, Analiza sudske prakse za predmete trgovine ljudima u Crnoj Gori, 2021. godina

Statistička obrada podataka pokazuje da se u najvećem broju analiziranih presuda krivični postupak vodio za inkriminaciju iz stava 6 člana 444 KZ CG (sedam predmeta), pet predmeta se odnosilo na osnovni oblik iz stava 1 člana 444, dok su se ostali krivični postupci vodili za djelo iz stavova 2 i 3 člana 444 KZ CG. Analiza podataka je pokazala da su okrivljeni protiv kojih se vodio postupak za krivično djelo trgovine ljudima u najvećem broju slučajeva muškarci. Preciznije, od ukupno 48 okrivljenih lica, njih 42 (87%) bili su muškog pola, a šest (13%) bile su žene. Kada je riječ o osuđenim licima, od ukupno njih 40, za koje su sudovi donijeli osuđujuće odluke, muškarci čine 85%, a žene 15%.¹⁹ Na osnovu analize dostupnih podataka, proizlazi da su okrivljeni protiv koji se vodio krivični postupak pretežno lica sa završenom srednjom školskom spremom (48%), zatim slijede okrivljeni koji imaju završenu osnovnu školu (29%), njih 5 (11%) završili su neki fakultet, nepismena su četiri lica, dok za dva lica nije bilo podataka o stepenu obrazovanja.

Analizom presuda na osnovu podataka datih prema kaznenoj evidenciji, zaključujemo da je **12** (dvanaest) okrivljenih lica, od ukupno 48 okrivljenih lica, ranije osuđivano za ista ili različita krivična djela, dok njih **36** (trideset šest) nije. Na osnovu 18 analiziranih presuda, proizlazi podatak da je od ukupnog broja identifikovanih žrtava (39), punoljetnih bilo 31, dok je maloljetnih bilo ukupno osam, sve su bile ženskog pola. U pogledu državljanstva žrtava, statistika pokazuje da najveći broj žrtava potiče iz Crne Gore i Ukrajine, zatim slijede žrtve koje su državljani: Bangladeša, Srbije, Sjeverne Makedonije, Republike Kosova i Albanije. Iako značajan broj žrtava čine crnogorski državljani, podaci pokazuju da se u većem broju slučajeva radi o krivičnim djelima trgovine ljudima sa prekograničnim elementima. Analiza presuda nam govori da je od ukupno 39 žrtava identifikovanih sudskim presudama, njih ukupno devet (9) istaklo imovinsko-pravni zahtjev tokom krivičnog postupka. Ipak, nijedna žrtva trgovine ljudima nije ostvarila naknadu štete kroz krivični postupak. U svim tim slučajevima, žrtve su upućivane na parnicu radi ostvarivanja svog zahtjeva.²⁰

Kada je u pitanju Crna Gora **seksualna eksploatacija** je najzastupljeniji oblik ne samo u na teritoriji naše države, već i na globalnom nivou. Prema podacima iz Izveštaja Evropske komisije o napretku u borbi protiv trgovine ljudima, najčešće prijavljeni oblik i dalje je trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorišćavanja.²¹

Žrtve se iskorišćavaju u seksualnoj i zabavnoj industriji, što je olakšano brzim razvojem tehnologije, te upotrebom interneta za usluge oglašavanja i regrutovanja žrtava.

---

¹⁹ Ibid,

²⁰ Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, Analiza sudske prakse za predmete trgovine ljudima u Crnoj Gori, 2021. godina

²¹ Grupa eksperata za borbu protiv trgovine ljudima, Izveštaj o implementaciji Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, dostupno na: <https://rm.coe.int/1680631f74>

Analizom presuda primjećuje se da se seksualna eksploatacija najčešće vrši **zloupotrebom teških prilika, dovođenjem u zabludu i zloupotrebom povjerenja žrtava**.

Policija je istražila devet novih slučajeva sa 19 osumnjičenih (jedan slučaj trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije i osam slučajeva trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije), dok je 2022. godine bilo šest optuženih.

Sudovi su donijeli osuđujuće presude protiv tri počinioca trgovine ljudima (jedan za trgovinu ljudima u svrhu seksualne eksploatacije i dva za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije), dok 2022. godine nije bilo osuđujućih presuda. Sudije su jednog trgovca ljudima osudile na jednu godinu zatvora, jednog na dvije godine zatvora, a jednog na 10 godina zatvora. Vlada nije izvijestila ni o jednoj istrazi, krivičnom gonjenju ili osuđujućoj presudi protiv svojih službenika za saučesništvo u krivičnom djelu trgovine ljudima; međutim, korupcija i saučesništvo službenika u krivičnim djelima trgovine ljudima i dalje izazivaju značajnu zabrinutost. Tokom 2022. godine Vlada je pokrenula istragu navodne zloupotrebe od strane jednog zaposlenog u upravi bivšeg skloništa za žrtve trgovine ljudima zbog "nemara u radu" i "zloupotrebe i nezakionitog lišavanja slobode"; istraga je i dalje u toku.²²

Sudska praksa u kontekstu krivičnog djela trgovine ljudima, naročito **kada je riječ o maloljetnim licima kao pasivnim subjektima**, razvila je niz značajnih tumačenja koja preciziraju granice i suštinu ovog krivičnog djela. Ključno pravno shvatanje jeste da u slučajevima kada je žrtva maloljetna osoba, **nije potrebno dokazivati upotrebu sile, prijetnje ili drugih oblika prinude kao sredstva izvršenja**. Dovoljno je da se utvrdi postojanje bilo koje od radnji izvršenja koje su zakonom predviđene kao alternativne, kao i da je ta radnja preduzeta radi ostvarenja jednog od ciljeva navedenih u zakonskoj normi, poput eksploatacije, prinudnog rada, prostitucije ili sklapanja nedozvoljenog braka.

Upravo u tom pravcu, sudovi su u presudama ukazali na potrebu pravilnog razlikovanja između krivičnog djela trgovine ljudima i posredovanja u vršenju prostitucije, posebno kada se radnja izvršioca svodi na vrbovanje maloljetnog lica. Iako se terminološki i činjenično radnje poput „vrbovanja“ mogu preklapati sa „navođenjem i podsticanjem“, što su elementi drugog krivičnog djela, presudno je da se u analizi uzmu u obzir indikatori koji ukazuju na namjeru izvršioca. Sudovi su naglasili da je motivacija izvršioca kod trgovine ljudima gotovo uvijek usmjerena ka ostvarivanju profita, dok kod posredovanja u prostituciji motiv može biti različit, uključujući i lične razloge poput osвете. Iako motiv nije formalni element bića krivičnog djela, on može poslužiti kao važan indikator za pravilnu pravnu kvalifikaciju, naročito kada se radi o maloljetnim žrtvama.

²² Ambasada SAD Crna Gora, Izvještaj o trgovini ljudima za Crnu Goru, dostupno na: <https://me.usembassy.gov/me/izvjestaj-o-trgovini-ljudima-za-crnu-goru/>

Dalje, **sudska praksa jasno odbacuje značaj pristanka žrtve u kontekstu trgovine ljudima**, posebno kada je riječ o maloljetnicima. Pristanak koji je dat u okolnostima zavisnosti, povjerenja ili teških životnih prilika, a koje izvršilac zloupotrebljava, ne može imati pravno relevantan značaj. U tom smislu, čak i kada maloljetna osoba izrazi saglasnost za sklapanje braka, ako je ta saglasnost rezultat manipulacije, zloupotrebe roditeljskog autoriteta ili teških porodičnih okolnosti, sudovi smatraju da su ispunjeni elementi krivičnog djela trgovine ljudima. Ova pozicija je dodatno osnažena međunarodnim standardima, poput Evropske konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, koja nalaže poseban stepen zaštite maloljetnih lica upravo zbog njihove starosne dobi i nedovršenog procesa sazrijevanja.

U analiziranim predmetima²³, sudovi su prepoznali da čak i kada nije precizno utvrđen trenutak sklapanja braka ili predaje maloljetne osobe, to ne utiče na pravnu kvalifikaciju djela, jer su odlučujuće radnje izvršenja već prethodno ostvarene. Takođe, sudovi su ukazali da se sve radnje koje izvršilac preduzima – od vrbovanja, preko organizacije puta, do predaje maloljetne osobe trećem licu – moraju posmatrati kao cjelina koja ukazuje na postojanje namjere i cilja karakterističnog za trgovinu ljudima. U tom kontekstu, čak i kada se radnje izvršioca odvijaju u više država ili kroz više faza, sudovi insistiraju na očuvanju objektivnog identiteta optužbe i presude, ukoliko je jasno da su sve radnje usmjerene ka istom cilju.

Ovakva tumačenja potvrđuju da sudska praksa u Crnoj Gori dosljedno primjenjuje i razvija standarde zaštite maloljetnih lica u kontekstu trgovine ljudima, insistirajući na suštinskoj analizi odnosa moći, zloupotrebe i ciljeva izvršioca, a ne samo na formalnim elementima ili izjavama žrtve.

U cilju unapređenja borbe protiv trgovine ljudima, preporučuje se da crnogorski organi vlasti preduzmu sveobuhvatne i strateški usmjerene mjere koje će omogućiti efikasnije identifikovanje, istraživanje i procesuiranje ovog teškog krivičnog djela. Prvi korak u tom pravcu podrazumijeva određivanje jasnih prioriteta u prepoznavanju i otklanjanju praznina koje se javljaju tokom istražnog postupka, kao i u načinu na koji se slučajevi predstavljaju pred sudovima. Time bi se osiguralo da se krivična djela trgovine ljudima istražuju temeljno i bez odlaganja, a da se počinioци suoče sa sankcijama koje su proporcionalne težini djela i koje imaju odvraćajući karakter.

Posebnu pažnju treba posvetiti slučajevima u kojima su u trgovinu ljudima uključeni državni službenici, jer takvi slučajevi dodatno podrivaju povjerenje javnosti u institucije. U tim situacijama, neophodno je sprovesti pojačane istrage i obezbijediti da se protiv odgovornih lica vode krivični postupci koji će rezultirati odgovarajućim kaznama, bez obzira na njihov položaj ili funkciju.

---

²³ Presuda Apelacionog suda Crne Gore, Ksž. 31/11 od 20. 1. 2012; Presuda Apelacionog suda Crne Gore, Kž. 32/21 od 22. 4. 2021

Pored toga, crnogorski organi vlasti treba da u potpunosti iskoriste sve dostupne mehanizme zaštite žrtava trgovine ljudima, kako bi se spriječilo njihovo zastrašivanje ili sekundarna viktimizacija, kako tokom istrage, tako i nakon okončanja sudskog postupka. U tom smislu, neophodno je preduzeti dodatne mjere koje će osigurati da žrtve budu pravovremeno i jasno informisane o svojim pravima i toku postupka, te da im se pruži odgovarajuća podrška i zaštita u svim fazama – od pretpretresnog postupka do donošenja presude.

Takođe, postoji izražena potreba za unapređenjem znanja i senzibiliteta svih aktera koji učestvuju u borbi protiv trgovine ljudima – sudija, tužilaca, istražitelja i advokata. Programi obuke koji se budu sprovodili moraju biti pažljivo osmišljeni kako bi unaprijedili njihovu sposobnost da prepoznaju žrtve, pruže im pomoć i zaštitu, te da efikasno procesuiraju počinioce. Tokom tih obuka, posebna pažnja mora biti posvećena prevazilaženju ukorijenjenih stereotipa i predrasuda prema žrtvama, jer upravo takvi stavovi mogu predstavljati prepreku za pravično suđenje i ostvarenje pravde.

Sve ove mjere zajedno predstavljaju ključne korake ka jačanju institucionalnog odgovora na trgovinu ljudima, osiguravanju pravde za žrtve i stvaranju društva u kojem se ovakva krivična djela neće tolerisati.

3. MEĐUNARODNI I EVROPSKI PRAVNI OKVIR

Na međunarodnom nivou danas postoji razvijen i sveobuhvatan pravni okvir za borbu protiv trgovine ljudima, koji prepoznaje ovu pojavu kao ozbiljno kršenje ljudskih prava i jasno definiše obaveze država da djeluju u cilju njenog suzbijanja. Ovaj okvir obavezuje države da spriječe, istraže i procesuiraju slučajeve trgovine ljudima, kao i da obezbijede zaštitu i podršku žrtvama, bez obzira na njihovu spremnost da učestvuju u krivičnom postupku ili da svjedoče. Poseban akcenat stavlja se na pristup koji je usmjeren na žrtvu, naglašavajući važnost poštovanja i zaštite njenih prava u svakom segmentu institucionalnog odgovora.

Ovaj pravni okvir obuhvata brojne međunarodne instrumente – konvencije, protokole, direktive, smjernice i odluke – koje su usvojene pod okriljem ključnih međunarodnih organizacija kao što su Ujedinjene nacije, Savjet Evrope, Evropska unija i Međunarodna organizacija rada. Iako Crna Gora još uvijek nije članica Evropske unije, njen status kandidata za članstvo podrazumijeva obavezu postepenog usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnim standardima i politikama EU u ovoj oblasti. Time se dodatno potvrđuje opredijeljenost države da u borbi protiv trgovine ljudima primjenjuje najviše međunarodne standarde zaštite ljudskih prava i vladavine prava.

Prvi međunarodni pokušaji da se normativno odgovori na problem trgovine ljudima datiraju s početka 20. vijeka, kada je 1904. godine usvojen Međunarodni sporazum o suzbijanju trgovine tzv. „bijelim robljem“. Ovaj dokument je postavio temelje za kasnije međunarodne inicijative, među kojima se ističe Konvencija iz 1910. godine, a zatim i Konvencija Lige naroda iz 1921. godine, koja je bila usmjerena na suzbijanje trgovine ženama i djecom. Ova konvencija je dodatno proširena 1933. godine dokumentom koji se fokusirao na zaštitu punoljetnih žena. Ključni iskorak u institucionalizaciji borbe protiv trgovine ljudima na globalnom nivou desio se 1949. godine, kada je usvojena Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima i eksploatacije prostitucije drugih osoba, čime su prethodni dokumenti objedinjeni pod okriljem Ujedinjenih nacija.

Značajan doprinos međunarodnom pravnom okviru dao je i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, koji u članu 8 jasno zabranjuje ropstvo i trgovinu robljem u svim njihovim oblicima, naglašavajući da niko ne smije biti držan u ropstvu ili sličnom položaju.

Crna Gora je, u skladu sa svojim međunarodnim obavezama i ustavnim načelima, ratifikovala najvažnije međunarodne dokumente koji se odnose na borbu protiv trgovine ljudima. U skladu sa članom 9 Ustava Crne Gore, međunarodni ugovori koje država potvrdi postaju sastavni dio unutrašnjeg pravnog sistema, imaju prednost nad domaćim zakonima i primjenjuju se neposredno, ukoliko uređuju odnose drugačije od nacionalnog zakonodavstva.

Među brojnim međunarodnim instrumentima, posebno mjesto zauzima Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom – poznat kao Palermo protokol. Ovaj dokument dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i predstavlja prvi međunarodni akt koji sadrži sveobuhvatnu i univerzalno prihvaćenu definiciju trgovine ljudima. Ciljevi Palermo protokola su višestruki: prevencija i suzbijanje trgovine ljudima, s posebnim fokusom na žene i djecu; zaštita i pomoć žrtvama, uz puno poštovanje njihovih prava; te jačanje međunarodne saradnje u borbi protiv ovog fenomena.

Protokol obavezuje države potpisnice da kriminalizuju ponašanja koja predstavljaju trgovinu ljudima, kao i da usvoje odgovarajuće zakonodavne i institucionalne mjere. On takođe uvodi tzv. „3P“ pristup – prevenciju (Prevention), zaštitu (Protection) i krivično gonjenje (Prosecution) – kao osnovne stubove djelovanja država u ovoj oblasti. Prema članovima 2 i 10 Protokola, države su dužne da sarađuju i razmjenjuju informacije sa nadležnim organima drugih zemalja, uključujući policiju i imigracione službe, kako bi se efikasno istražili i procesuirali slučajevi trgovine ljudima. Član 6 dodatno obavezuje države da pruže pomoć i zaštitu žrtvama, uzimajući u obzir njihove specifične potrebe.

Na evropskom nivou, prvi sveobuhvatni dokument koji se bavi ovom tematikom jeste Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, koju je Crna Gora ratifikovala 19. marta 2010. godine. Ova konvencija prepoznaje trgovinu ljudima kao ozbiljno kršenje ljudskih prava i povredu ljudskog dostojanstva, te ima za cilj da unaprijedi postojeće standarde zaštite žrtava. Već u svojoj preambuli, Konvencija jasno ističe da su poštovanje prava žrtava, njihova zaštita i efikasno suzbijanje trgovine ljudima najviši prioriteti, čime se potvrđuje njen humanocentrični pristup i usmjerenost na žrtvu kao centralnu tačku međunarodnog odgovora.

Pored Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i njenog dopunskog Palermo protokola, kao i Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, postoje i drugi međunarodni pravni instrumenti koje je Crna Gora ratifikovala, a koji su od posebnog značaja za oblast suzbijanja trgovine ljudima. Ovi dokumenti dodatno obavezuju državu da preduzme konkretne mjere u cilju prevencije, zaštite žrtava i krivičnog gonjenja počinilaca.

Jedan od najvažnijih međunarodnih akata u oblasti zaštite djece jeste Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, koju prate tri dodatna protokola: Opcioni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji; Opcioni protokol o učešću djece u oružanim sukobima; i Protokol koji omogućava podnošenje individualnih predstavi. Ova konvencija obavezuje države potpisnice da preduzmu sve potrebne zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere kako bi se djeca zaštitila od svih oblika nasilja, uključujući i one koji su povezani sa trgovinom ljudima.

Crna Gora je takođe ratifikovala Lanzarote konvenciju – Konvenciju Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja – čiji je cilj prevencija i suzbijanje seksualnog nasilja nad djecom, kao i osiguranje sveobuhvatne zaštite prava djece koja su žrtve takvih djela.

U okviru sistema Ujedinjenih nacija, značajnu ulogu ima i Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), kojom se države članice obavezuju da preduzmu sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonodavne, kako bi se spriječila i suzbila trgovina ženama i iskorišćavanje prostitucije.

Poseban doprinos borbi protiv trgovine ljudima daju i konvencije Međunarodne organizacije rada (MOR), naročito Konvencija br. 29 o prinudnom ili obaveznom radu, koja definiše ovaj oblik rada kao svaki rad ili uslugu koja se zahtijeva od osobe pod prijetnjom kazne, a kojoj nije data slobodna saglasnost. Takođe, Konvencija br. 182 o najgorim oblicima dječijeg rada prepoznaje trgovinu djecom kao jedan od najtežih oblika eksploatacije i obavezuje države da preduzmu hitne mjere za njeno iskorjenjivanje.

MOR, kao specijalizovana agencija Ujedinjenih nacija za radna prava, jasno ukazuje na povezanost između trgovine ljudima i prisilnog rada. Iako ova dva pojma nisu identična u pravnom smislu, u praksi se često preklapaju, jer većina slučajeva trgovine ljudima uključuje elemente prisilnog rada. Upravo ta povezanost omogućava usklađivanje definicija i pristupa između Palermo protokola i Konvencije br. 29, čime se dodatno osnažuje međunarodni pravni okvir za borbu protiv radne eksploatacije.

Komitet eksperata MOR-a naglašava da države koje su ratifikovale Konvenciju br. 29 imaju obavezu da razviju sveobuhvatan zakonodavni i institucionalni okvir za suzbijanje svih oblika prisilnog rada, uključujući i one koji proizilaze iz trgovine ljudima. Ova obaveza podrazumijeva ne samo donošenje odgovarajućih zakona, već i njihovu dosljednu primjenu, uz jačanje kapaciteta institucija i međunarodnu saradnju.

3.1. Direktive i preporuke EU

Iako nije obavezujuća za Crnu Goru, za dalji razvoj međunarodnih standarda značajna je **Direktiva 2011/36/EU** Evropskog parlamenta i Vijeća o sprječavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava, koja je zamijenila Okvirnu odluku Vijeća 2002/629/PUP4 (u daljem tekstu: Direktiva EU).

Ova direktiva predstavlja temeljni zakonodavni akt EU u oblasti borbe protiv trgovine ljudima. Usvojena je 5. aprila 2011. godine i zamijenila je prethodnu Okvirnu odluku Vijeća iz 2002. godine. Njena svrha je da osigura sveobuhvatan, integrisan i ljudskopravaški pristup ovom fenomenu, uzimajući u obzir rodne specifičnosti i posebnu ranjivost djece

Direktiva proširuje definiciju trgovine ljudima, uključujući nove oblike eksploatacije poput prisilnog prosjačenja, iskorišćavanja za kriminalne aktivnosti, prisilnih brakova i nezakonitog usvajanja. Posebno se naglašava da se pristanak žrtve ne može smatrati validnim ako su korišćeni oblici prinude, obmane ili zloupotrebe ranjivosti.

Među ključnim obavezama država članica su:

- kriminalizacija svih oblika trgovine ljudima;
- uvođenje strožih kazni, naročito kada su žrtve djeca ili kada su djela počinjena u okviru organizovanog kriminala;
- osiguranje da žrtve ne budu krivično gonjene za djela koja su počinile kao direktnu posljedicu trgovine;

- pružanje pomoći i zaštite žrtvama, uključujući psihološku, medicinsku i pravnu podršku;
- posebna zaštita djece, uključujući imenovanje staratelja i pristup obrazovanju.

Direktiva takođe podstiče međunarodnu saradnju, razmjenu informacija i zajedničke istrage, te uključivanje civilnog društva u kreiranje i sprovođenje politika.

Značajne standarde postavlja i **Direktiva o pravima žrtve 2012/29/EU**, koja je takođe zakonodavni instrument EU, a kojom se utvrđuje minimum standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnog djela trgovine ljudima i obezbjeđuje da lica koja su bila žrtve ovog krivičnog djela budu prepoznata i da se prema njima postupa sa poštovanjem.

Usvojena 25. oktobra 2012. godine, ova direktiva postavlja minimalne standarde za tretman žrtava krivičnih djela u EU, uključujući i žrtve trgovine ljudima 2. Njome se zamjenjuje ranija Okvirna odluka iz 2001. godine i značajno se unapređuje pristup žrtvama u krivičnom postupku.

Direktiva garantuje da sve žrtve:

- budu prepoznate i tretirane s poštovanjem, dostojanstvom i bez diskriminacije;
- dobiju pravovremene, razumljive i pristupačne informacije o svojim pravima, postupku i dostupnim uslugama;
- imaju pristup besplatnoj i povjerljivoj podršci, uključujući psihološku pomoć i specijalizovane službe;
- budu zaštićene od sekundarne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde;
- imaju pravo na individualnu procjenu kako bi se utvrdile njihove specifične potrebe zaštite, naročito u slučaju ranjivih grupa poput djece, osoba sa invaliditetom ili žrtava rodno zasnovanog nasilja.

Direktiva takođe predviđa posebne mjere za žrtve terorizma i nasilja nad ženama, te naglašava važnost međuinstitucionalne saradnje i obuke profesionalaca koji dolaze u kontakt sa žrtvama.

3.2. Međunarodni standardi za zaštitu prava žrtava trgovine ljudima

Palermo protokol, kao ključni međunarodni instrument u borbi protiv trgovine ljudima, sadrži niz odredbi koje se odnose na zaštitu i podršku žrtvama, postavljajući obaveze državama potpisnicama da u okviru svojih zakonodavnih i administrativnih sistema obezbijede konkretne mjere pomoći. Ove mjere uključuju pravo žrtava da budu informisane o relevantnim sudskim i upravnim postupcima, kao i pravo da njihovi stavovi i interesi budu uzeti u obzir tokom krivičnog postupka, bez ugrožavanja prava na odbranu optuženih.

Protokol takođe poziva države da razmotre uvođenje mjera koje će omogućiti fizički, psihološki i socijalni oporavak žrtava. U tom kontekstu, preporučuje se saradnja sa nevladinim organizacijama i drugim akterima civilnog društva, a posebno se ističe potreba za obezbjeđivanjem adekvatnog smještaja, pravne i informativne podrške na jeziku koji žrtva razumije, medicinske i psihološke pomoći, kao i pristupa obrazovanju, obuci i zapošljavanju. Prilikom primjene ovih mjera, države su dužne da uzmu u obzir godine starosti, pol i specifične potrebe žrtava, s posebnim akcentom na djecu, kojima treba obezbijediti dodatne mjere zaštite, uključujući odgovarajući smještaj, obrazovanje i brigu.

Pored toga, Palermo protokol obavezuje države da preduzmu mjere za obezbjeđenje fizičke bezbjednosti žrtava dok se nalaze na njihovoj teritoriji, kao i da u okviru svog pravnog sistema omoguće žrtvama pristup mehanizmima za ostvarivanje naknade štete.

Komplementarno ovim odredbama, Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima dodatno osnažuje prava žrtava, prepoznajući trgovinu ljudima kao ozbiljno kršenje ljudskih prava i napad na ljudsko dostojanstvo. Ova konvencija uvodi obaveze država potpisnica da obezbijede zaštitu privatnosti i identiteta žrtava, njihovu sigurnost i zaštitu od zastrašivanja, posebno tokom sudskog postupka. Kada su žrtve djeca, konvencija zahtijeva da se njihovim potrebama pristupi s posebnom pažnjom i da im se obezbijede specijalizovane mjere zaštite.

Jedna od ključnih odredbi Konvencije odnosi se na princip nekažnjavanja žrtava – države su dužne da osiguraju da osobe koje su bile žrtve trgovine ljudima ne budu kažnjene za učešće u nezakonitim aktivnostima ukoliko su na to bile prisiljene. Ovaj princip predstavlja važan korak ka priznavanju kompleksnosti položaja žrtava i uklanjanju prepreka koje ih mogu spriječiti da potraže pomoć i zaštitu.

Zajedno, Palermo protokol i Konvencija Savjeta Evrope uspostavljaju snažan međunarodni okvir koji ne samo da obavezuje države da krivično gone počinioc, već i da osiguraju sveobuhvatnu i dugoročnu zaštitu i podršku žrtvama trgovine ljudima.

U okviru međunarodnih i evropskih standarda borbe protiv trgovine ljudima, posebnu pažnju zaslužuju odredbe koje se odnose na sankcionisanje počilaca i zaštitu žrtava. Prema međunarodnim dokumentima, uključujući i Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i njen Palermo protokol, države potpisnice su obavezne da uvedu kazne koje su efikasne, srazmjerne i odvraćajuće. U tom smislu, za krivična djela iz člana 18, kada ih počinio fizičko lice, predviđene su sankcije koje uključuju i kazne zatvora, što može dovesti i do izručenja. Takođe, član 23 predviđa da i pravna lica, ukoliko su odgovorna u skladu sa članom 22, budu podvrgnuta odgovarajućim sankcijama – bilo krivičnim ili nekrivičnim – uključujući i novčane kazne, koje moraju biti dovoljno stroge da imaju preventivni efekat.

Na nivou Evropske unije, Direktiva 2011/36/EU o sprječavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava predstavlja ključni zakonodavni okvir koji, iako nije pravno obavezujući za Crnu Goru, ima poseban značaj s obzirom na njen status kandidata za članstvo u EU. Ova direktiva obavezuje države članice da preduzmu sve potrebne mjere kako bi se žrtvama trgovine ljudima obezbijedila sveobuhvatna pomoć i podrška, uključujući zaštitu tokom krivičnog postupka, a naročito kada su žrtve djeca. Direktiva naglašava da žrtve imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć i zastupanje ukoliko nemaju finansijska sredstva, kao i pravo na obeštećenje. Pomoć i podrška moraju biti dostupne žrtvama prije, tokom i nakon krivičnog postupka, bez obzira na njihovu spremnost da svjedoče. Posebno je važno što se ovom direktivom propisuje da žrtve koje su bile prisiljene da učestvuju u krivičnim djelima kao posljedica trgovine ljudima ne smiju biti krivično gonjene niti kažnjavane.

Dodatno, Direktiva 2012/29/EU o pravima žrtava krivičnih djela postavlja minimalne standarde u pogledu prava, podrške i zaštite žrtava. Ona zahtijeva da se potrebe žrtava razmatraju na sveobuhvatan način, kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija i osigurao pristup pravdi. Države članice su dužne da obezbijede da žrtve dobiju sve relevantne informacije već pri prvom kontaktu sa organima za sprovođenje zakona, kako bi mogle da zaštite svoja prava i interese. Takođe, direktiva propisuje da svaka država mora imati uspostavljene službe za podršku žrtvama, koje će biti dostupne svim osobama pogođenim krivičnim djelima, uključujući i žrtve trgovine ljudima.

Ove direktive zajedno predstavljaju snažan normativni okvir koji promoviše pristup usmjeren na žrtvu, osigurava efikasno sankcionisanje počinitelja i postavlja visoke standarde zaštite i podrške za one koji su pretrpjeli posljedice trgovine ljudima. Crna Gora, iako još uvijek nije članica EU, kroz proces evropskih integracija ima obavezu da svoje zakonodavstvo i praksu uskladi sa ovim standardima.

Jedno od važnih prava žrtava jeste pravo na naknadu pretrpljene štete, što je od ključnog značaja za njihovu socijalnu inkluziju, jer im omogućava da na određeni način eliminišu posljedice preživjele traume. Više međunarodnih dokumenata bavi se pitanjima naknade štete žrtvama krivičnih djela i državnim fondovima za naknadu štete, a najznačajniji je Konvencija Savjeta Evrope o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, koja predviđa obavezu država da uspostave nacionalni mehanizam naknade u vidu osnivanja posebnog fonda za obeštećenje žrtava.

Isto tako, članom 6 (6) Palermo protokola propisano je da će svaka država potpisnica obezbijediti da njen domaći pravni sistem sadrži mjere koje žrtvama nelegalne trgovine ljudima pružaju mogućnost dobijanja nadoknade na ime pretrpljene štete.

I članom 15 Konvencije SE predviđa se **obaveza država potpisnica da svojim unutrašnjim pravom obezbijede pravo žrtava na odštetu od izvršilaca, kao i osnivanje fonda za obeštećenje žrtava kako bi se žrtve mogle obratiti direktno i državi.**

4. PREGLED USPJEŠNIH PRAKSI IZ ZEMALJA ČLANICA EU KROZ IZVJEŠTAVANJE EVROPSKE MIGRACIONE MREŽE

Borba protiv trgovine ljudima u Evropskoj uniji razvijala se kroz niz uspješnih institucionalnih i društvenih modela koji su doprinijeli unapređenju prevencije, zaštite žrtava i njihovoj reintegraciji. Ove prakse predstavljaju rezultat višegodišnjeg iskustva, strateškog planiranja i saradnje između državnih institucija, međunarodnih organizacija i civilnog sektora.

U državama članicama Evropske unije razvijeni su integrisani pristupi koji uključuju multisektorsku saradnju, specijalizovane službe i mehanizme ranog prepoznavanja žrtava. U **Holandiji** je uspostavljen koordinisani sistem koji povezuje policiju, tužilaštvo, socijalne službe i nevladine organizacije, čime se omogućava brzo reagovanje i sveobuhvatna podrška žrtvama. U **Švedskoj** su formirani specijalizovani centri koji nude smještaj, psihološku pomoć, pravnu zaštitu i programe reintegracije, dok je u **Njemačkoj** razvijena mreža regionalnih timova koji povezuju lokalne vlasti, zdravstvene ustanove i organizacije civilnog društva. **Austrija** je implementirala sistem ranog upozoravanja i identifikacije žrtava na graničnim prelazima i u sektorima visokog rizika, kao što su građevinarstvo i ugostiteljstvo, čime se povećava vjerovatnoća pravovremenog otkrivanja slučajeva eksploatacije.

Evropska komisija je 2021. godine usvojila **novu strategiju za borbu protiv trgovine ljudima** koja se temelji na smanjenju potražnje, razbijanju kriminalnih mreža, zaštiti i osnaživanju žrtava i jačanju međunarodne saradnje. U okviru ove strategije uvedeni su inovativni elementi koji uključuju kriminalizaciju korišćenja usluga žrtava trgovine ljudima, saradnju sa tehnološkim kompanijama u cilju suzbijanja online vrbovanja i eksploatacije, kao i rodno osjetljivo osposobljavanje profesionalaca koji dolaze u kontakt sa potencijalnim žrtvama. Poseban akcenat stavljen je na programe osnaživanja žrtava kroz pristup obrazovanju, tržištu rada i psihosocijalnoj podršci, čime se omogućava njihova dugoročna reintegracija i smanjenje rizika od ponovne viktimizacije. U mnogim državama članicama Evropske unije razvijeni su modeli koji uključuju preživjele trgovine ljudima u kreiranje politika i mjera zaštite, čime se osigurava da institucionalni odgovor bude zasnovan na stvarnim potrebama i iskustvima žrtava.

Nacionalni mehanizam upućivanja (NMU)²⁴ predstavlja okvir saradnje zemalja članica EU putem kojeg državni akteri ispunjavaju svoje obaveze u zaštiti i unapređenju ljudskih prava osoba koje su bile žrtve trgovine ljudima, koordinirajući svoje aktivnosti u strateškom partnerstvu sa civilnim društvom. Osnovni ciljevi NMU-a su da se obezbijedi poštovanje ljudskih prava žrtava trgovine ljudima i da se uspostavi efikasan sistem upućivanja žrtava na odgovarajuće usluge. Pored toga, NMU može doprinosti unapređenju nacionalnih politika i procedura u širokom spektru pitanja koja se odnose na žrtve, kao što su regulative o boravištu i povratku, naknada štete i zaštita svjedoka. NMU može uspostaviti nacionalne planove djelovanja i definisati pokazatelje za procjenu ostvarenja ciljeva. Struktura NMU-a varira od zemlje do zemlje, ali bi svaki NMU trebalo da bude osmišljen tako da formalizuje saradnju između državnih institucija i nevladinih organizacija koje se bave pitanjima trgovine ljudima.

NMU obično uključuje nacionalnog koordinatora, koji je često visoki državni zvaničnik, kao i okrugli sto sastavljen od predstavnika relevantnih državnih organa i civilnog društva, koji zajednički razvijaju preporuke za nacionalne politike i procedure u vezi sa žrtvama trgovine ljudima. NMU često uključuje i ad hoc radne grupe koje se bave specifičnim pitanjima vezanim za žrtve. Efikasnost NMU-a je veća ukoliko se zasniva na formalnom sporazumu o saradnji među učesnicima – na primjer, memorandumu o razumijevanju – kojim se precizno definišu uloge i obaveze svakog učesnika.

Početna procjena stanja u zemlji obično predstavlja prvi korak u uspostavljanju NMU-a. Takva procjena može pomoći u identifikaciji ključnih aktera iz državnih institucija i civilnog društva koji se bave borbom protiv trgovine ljudima, utvrđivanju koji od njih treba da učestvuju u NMU-u, definisanju najefikasnije strukture NMU-a u datoj zemlji i identifikaciji pitanja koja zahtijevaju posebnu pažnju. Procjenu može inicirati i sprovesti bilo državni organ ili nevladina organizacija. Na osnovu rezultata procjene, može se osmisliti i implementirati odgovarajuća struktura, članstvo i program djelovanja NMU-a. Ukoliko zemlja već ima nacionalni savjet za borbu protiv trgovine ljudima ili drugo tijelo posvećeno ovoj oblasti, to treba uzeti u obzir prilikom uspostavljanja NMU-a.

Efikasni NMU-i zahtijevaju dobru saradnju između državnih institucija i civilnog društva. Često se dešava da žrtve trgovine ljudima prvo identifikuju pripadnici organa za sprovođenje zakona, dok nevladine organizacije pružaju sklonište i druge oblike podrške. Zbog toga NMU može predstavljati ključnu strukturu za upućivanje žrtava trgovine ljudima. NMU bi trebalo da razvije dinamičan proces koji obezbjeđuje aktivno učešće civilnog društva. Interno praćenje, evaluacija i povratne informacije treba da budu kontinuirani dio aktivnosti NMU-a. Ostvarenje ovih ciljeva zahtijeva uključivanje širokog spektra državnih institucija i nevladinih organizacija. NMU bi

24 OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), NATIONAL REFERRAL MECHANISMS Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons A Practical Handbook, dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/4/13967.pdf>

stoga trebalo da teži što inkluzivnijem članstvu i učešću.

Uspostavljanje NMU-a u zemljama koje su destinacija, tranzit ili porijeklo žrtava može pomoći u izgradnji sveobuhvatnog i inkluzivnog sistema podrške koji je usmjeren ka svim osobama pogođenim trgovinom ljudima i koji im je lako dostupan. NMU bi trebalo da obuhvati smjernice o načinu identifikacije i odgovarajućem tretmanu žrtava trgovine ljudima, uz poštovanje njihovih prava i omogućavanje da imaju kontrolu nad odlukama koje utiču na njihove živote. Takođe, NMU treba da uspostavi sistem za upućivanje žrtava na specijalizovane službe koje nude sklonište i zaštitu od fizičke i psihološke štete, kao i podršku kroz medicinsku, socijalnu i psihološku pomoć, pravne usluge, pomoć u pribavljanju identifikacionih dokumenata i olakšavanje dobrovoljnog povratka ili preseljenja. NMU treba da uspostavi odgovarajuće, zvanično obavezujuće mehanizme koji harmonizuju pomoć žrtvama sa aktivnostima istrage i krivičnog gonjenja. Konačno, NMU treba da bude dio institucionalnog okvira za borbu protiv trgovine ljudima koji podrazumijeva multidisciplinarno i međusektorsko učešće, omogućavajući adekvatan odgovor na složenu prirodu trgovine ljudima, kao i njeno praćenje i evaluaciju.

Evropska migraciona mreža (EMN) objavila je sveobuhvatnu analizu²⁵ kojom se sagledavaju naponi 25 zemalja članica i posmatrača u borbi protiv trgovine ljudima, s posebnim fokusom na strateške odgovore u oblastima prevencije, sprovođenja zakona i međunarodne saradnje. Trgovina ljudima, kao jedno od najozbiljnijih kršenja ljudskih prava, prepoznata je i u međunarodnom pravu i u Povelji Evropske unije o osnovnim pravima. Ovaj fenomen obuhvata niz radnji – od regrutacije i transporta do kontrole nad osobama – koje se sprovode kroz prisilu, obmanu ili zloupotrebu ranjivosti, a sve u cilju njihove eksploatacije.

Iako su mnoge žrtve trgovine ljudima u EU državljani zemalja članica, **podaci iz 2022. godine pokazuju da više od 60% identifikovanih žrtava dolazi iz trećih zemalja**, što ukazuje na sve izraženiju međunarodnu dimenziju problema. Istovremeno, veliki broj slučajeva ostaje neotkriven, što dodatno komplikuje institucionalni odgovor.

U cilju jačanja borbe protiv ovog fenomena, Evropska unija je u okviru Strategije za period 2021–2025 postavila trgovinu ljudima kao jedan od prioriteta, a izmjenama Direktive iz 2024. godine dodatno su osnaženi alati za istragu, krivično gonjenje i podršku žrtvama. Uloga EU koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima postaje ključna u osiguravanju usklađenog i sveobuhvatnog odgovora na nivou Unije.

Zemlje članice i posmatrači EMN-a razvijaju različite politike koje se odnose na prevenciju, zaštitu žrtava, koordinaciju među institucijama i gonjenje počinitelja, pri čemu se posebna pažnja posvećuje trećim zemljama, migrantskim grupama i regionalnim specifičnostima. Većina

---

²⁵ European Migration Network Study, Trafficking in human beings – the international dimension, jul 2025., dostupno na: https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/4f178d98-27a2-46e6-b59a-cbd35344fced_en?filename=2025_EMN_study_trafficking_in_human_beings.pdf

ovih mjera realizuje se u partnerstvu sa međunarodnim organizacijama, poput IOM-a, kao i sa nevladinim i civilnim sektorom, uz podršku nacionalnih i evropskih fondova.

Iako nijedna država nema isključivo posvećenu politiku međunarodnoj dimenziji trgovine ljudima, većina je ovu komponentu integrisala u šire strategije koje obuhvataju migracije, azil, upravljanje granicama i borbu protiv organizovanog kriminala. Evropska unija pruža podršku kroz finansiranje, operativnu koordinaciju i razmjenu informacija, uključujući i putem EMPACT platforme. Saradnja sa EU agencijama, poput EUROPOL-a, Frontex-a i EUROJUST-a, dodatno jača kapacitete država članica, naročito u kontekstu aktivnosti koje se sprovode u trećim zemljama.

Pored toga, EU direktno upravlja i finansira programe u trećim zemljama koji su usmjereni na jačanje kapaciteta pravosuđa, borbu protiv digitalnih i finansijskih aspekata trgovine ljudima, kao i na identifikaciju i podršku žrtvama. Višestruki programi obuhvataju i borbu protiv krijumčarenja migranata, koje je često povezano sa trgovinom ljudima. U tom pravcu, Evropska komisija je krajem 2023. godine predstavila zakonodavni paket koji uključuje prijedlog nove direktive i uredbe s ciljem jačanja policijske saradnje i uloge EUROPOL-a, naročito kroz osnaživanje Evropskog centra za borbu protiv krijumčarenja migranata.

U domenu dobre prakse, brojne zemlje članice i posmatrači EMN-a istakli su uspješne mjere koje se odnose na prevenciju trgovine ljudima, uključujući kampanje podizanja svijesti, jačanje saradnje sa zemljama porijekla i partnerima, kao i projekte sa organizacijama civilnog društva. Posebno su pohvaljeni angažmani policijskih službenika u trećim zemljama i podrška EU agencija pravosudnim i policijskim strukturama. Uspješne prakse u identifikaciji i podršci žrtvama uključuju saradnju sa nevladinim organizacijama, obuke i mentorstvo za organe reda, osnivanje specijalizovanih jedinica i razvoj sistema za upućivanje i podršku žrtvama.

Sedamnaest zemalja članica i posmatrača Evropske migracione mreže podijelilo je primjere konkretnih rezultata i postignuća u oblasti identifikacije, zaštite, podrške i osnaživanja žrtava trgovine ljudima. Osam zemalja je posebno istaklo da su njihove mjere dovele do poboljšanja u identifikaciji i zaštiti žrtava. **Austrija** je, na primjer, zabilježila pozitivne efekte korišćenja posrednika koji govore strane jezike i dolaze iz dijaspor, što je omogućilo bržu i precizniju komunikaciju sa policijom i efikasnije pokretanje istraga. **Švedska** se izdvojila po jedinstvenom sistemu regionalnih koordinatora za borbu protiv prostitucije i trgovine ljudima, koji imaju ključnu ulogu u identifikaciji, podršci i zaštiti žrtava, kao i u edukaciji i savjetovanju drugih profesionalaca. **Češka** je izvijestila da među oko 450.000 raseljenih osoba iz Ukrajine, koje su uglavnom žene i djeca, nije zabilježen značajan broj slučajeva trgovine ljudima, što se djelimično pripisuje proaktivnim mjerama identifikacije i zaštite potencijalnih žrtava.

U **Švedskoj**, regionalni koordinatori, zaposleni u opštinskim socijalnim službama i koordinisani od strane Agencije za rodnu ravnopravnost, djeluju kao kontakt tačke za profesionalce koji

dolaze u kontakt sa potencijalnim žrtvama. Njihova uloga uključuje upućivanje žrtava u sistem podrške, čime se ne samo omogućava izlazak iz eksploatacije, već se i sprječava ponovna viktimizacija. Oni takođe učestvuju u edukativnim aktivnostima i zajedničkim inspekcijama sa policijom, što povećava šanse za pravovremenu identifikaciju žrtava, posebno zahvaljujući njihovoj stručnosti u prepoznavanju znakova trgovine ljudima i vođenju razgovora sa osobama koje su preživjele traumu. Tokom 2022. i 2023. godine, ovi koordinatori su identifikovali i pružili podršku sve većem broju državljana trećih zemalja, posebno iz Ukrajine, Tajlanda i Nigerije, uključujući i djecu.

Finska, Letonija, Luksemburg, Slovenija i Gruzija izvijestile su o rezultatima vezanim za podršku žrtvama. U **Finskoj** je zabilježen porast broja korisnika Nacionalnog sistema pomoći žrtvama trgovine ljudima, a 2023. godine više novih potencijalnih žrtava je upućeno na specijalizovane usluge podrške, pri čemu je oko 90% njih bilo iz trećih zemalja. Letonija je primijenila tzv. „socijalni pristup“, koji omogućava širem krugu osoba pristup rehabilitacionim uslugama, bez obzira na to da li su formalno priznate kao žrtve od strane policije, što je posebno važno jer većina državljana trećih zemalja u Letoniji ima legalan boravak. U **Luksemburgu** je povećan broj zaposlenih u službi „InfoTraite“, koja sada funkcioniše 24 sata dnevno, što je unaprijedilo prijem i brigu o žrtvama, poboljšalo koordinaciju pomoći i omogućilo ciljaniju komunikaciju. **Finska** je sprovedla analizu nadležnosti institucija u vezi sa uslovima smještaja potencijalnih žrtava i međusobne povezanosti njihovih aktivnosti, što je rezultiralo sa 12 preporuka za unapređenje zakonodavstva, stambene politike, obuka i nadzora, sa posebnim fokusom na radnu eksploataciju.²⁶

Holandija, Slovenija i Gruzija izvijestile su o aktivnostima koje se odnose na povratak žrtava u zemlje porijekla, uključujući specifične programe podrške, reintegraciju i spajanje sa porodicom. **Holandija** je pružila humanitarnu pomoć za povratak i reintegraciju za više od 120.000 osoba, uključujući i žrtve trgovine ljudima.²⁷

Ovi primjeri pokazuju raznovrsnost i efikasnost pristupa koje zemlje članice i posmatrači EMN-a primjenjuju u borbi protiv trgovine ljudima, sa posebnim naglaskom na identifikaciju, zaštitu, podršku i reintegraciju žrtava, kao i na jačanje institucionalnih kapaciteta i međunarodne saradnje.

Devetnaest zemalja članica i posmatrača Evropske migracione mreže izvijestilo je o konkretnim rezultatima i efektima sprovedenih politika i mjera usmjerenih na jačanje odgovora pravosuđa i organa reda na trgovinu ljudima, posebno kada su u pitanju državljani trećih zemalja. Među postignućima se ističu specijalizovane obuke, kao i saradnja sa određenim trećim zemljama i

---

²⁶ European Migration Network Study, Trafficking in human beings – the international dimension, jul 2025., dostupno na: https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/4f178d98-27a2-46e6-b59a-cbd35344fced_en?filename=2025_EMN_study_trafficking_in_human_beings.pdf

²⁷ Ibid.

u okviru zajedničkih istražnih timova (JIT). **Finska i Švedska** su, kroz razmjenu obavještajnih podataka među nordijskim zemljama, ostvarile značajne rezultate u procesuiranju slučajeva trgovine ljudima, dok je **Finska** dodatno sarađivala sa Tajlandom u konkretnim istragama. **Litvanija** je zabilježila pozitivne efekte kroz intenzivniju saradnju sa međunarodnim partnerima, učestvujući u 27 međunarodnih istraga, uključujući i tri ekstradicije tokom 2023. godine.²⁸

Luksemburg koordinira aktivnosti na nivou Beneluksa putem Centra za policijsku i carinsku saradnju (CCPD), u saradnji sa **Belgijom, Francuskom i Njemačkom**, što omogućava razmjenu informacija između policijskih jedinica u pograničnim oblastima i doprinosi efikasnijem suzbijanju trgovine ljudima. **Gruzija** je tokom izvještajnog perioda povećala broj policijskih atašea i zaključila više bilateralnih sporazuma i memorandumu o razumijevanju sa stranim državama, čime je dodatno ojačala međunarodnu saradnju u ovoj oblasti.²⁹

Belgija je na lokalnom nivou istakla uspješan rad ARIEC centara (Informacioni i ekspertski centri na nivou okruga), koji pomažu opštinama i gradonačelnicima u sprovođenju administrativnog pristupa borbi protiv organizovanog kriminala. Ovi centri su doprinijeli podizanju svijesti o specifičnim kriminalnim aktivnostima, identifikaciji indikatora krivičnih djela i razvoju alata za njihovo suzbijanje. Na međunarodnom nivou, ARIEC strukture sarađuju sa EURIEC-om (Evreregionalni informativni i ekspertski centar), koji jača prekograničnu administrativnu saradnju između Belgije, Njemačke i Nizozemske.³⁰

U **Slovačkoj** je specijalizovana policijska jedinica za borbu protiv trgovine ljudima u periodu od 2021. do 2023. godine sarađivala sa Ujedinjenim Kraljevstvom u okviru tri zajednička istražna tima fokusirana na radnu eksploataciju. Takođe, tokom 2021. i 2022. godine, ova jedinica je sarađivala sa njemačkom policijom i EUROPOL-om u istragama koje su se odnosile na seksualnu i radnu eksploataciju državljana trećih zemalja.

Lokalne zajednice i organizacije civilnog društva imaju ključnu ulogu u borbi protiv trgovine ljudima, naročito u segmentima prevencije i direktne pomoći. Nevladine organizacije često prve dolaze u kontakt sa žrtvama, pružajući im hitnu pomoć, sklonište, pravnu podršku i psihološku pomoć. Kroz obrazovne kampanje i lokalne inicijative, zajednice doprinose podizanju svijesti o rizicima i mehanizmima zaštite, dok zajednički operativni timovi koji uključuju predstavnike policije, socijalnih službi i nevladinih organizacija omogućavaju brzu i koordinisanu reakciju.

Uspostavljanje savjetodavnih tijela koja uključuju preživjele trgovine ljudima dodatno doprinosi

28 European Migration Network Study, Trafficking in human beings – the international dimension, jul 2025., dostupno na: https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/4f178d98-27a2-46e6-b59a-cbd35344fced_en?filename=2025_EMN_study_trafficking_in_human_beings.pdf

29 Ibid.

30 European Migration Network Study, Trafficking in human beings – the international dimension, jul 2025., dostupno na: https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/4f178d98-27a2-46e6-b59a-cbd35344fced_en?filename=2025_EMN_study_trafficking_in_human_beings.pdf

razvoju politika koje su osjetljive na potrebe žrtava i koje promovišu njihovo aktivno učešće u društvu.

U Crnoj Gori je, u okviru nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima, razvijen model koji uključuje multisektorski pristup, saradnju sa međunarodnim partnerima i kontinuirano usavršavanje profesionalaca koji rade sa žrtvama. Poseban fokus stavljen je na zaštitu djece, rodno zasnovanu eksploataciju i radnu eksploataciju, uz primjenu međunarodnih standarda i preporuka.

Uspješne prakse u državama Evropske unije pokazuju da je efikasna borba protiv trgovine ljudima moguća samo kroz integrisan pristup koji uključuje sve nivoe vlasti, civilni sektor i međunarodne partnere. Ključni elementi takvog pristupa su rana identifikacija žrtava, sveobuhvatna podrška, pristup pravdi i reintegracija, uz aktivno učešće zajednice i preživjelih u kreiranju politika. Ove prakse predstavljaju vrijedan izvor inspiracije i smjernica za zemlje koje teže jačanju institucionalnog odgovora i usklađivanju sa evropskim standardima u oblasti borbe protiv trgovine ljudima.

5. PREGLED POSTOJEĆEG STANJA U CRNOJ GORI

Stanje u Crnoj Gori u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u 2024. godini karakteriše niz institucionalnih i strateških pomaka, ali **i dalje prisutni izazovi koji zahtijevaju dodatne napore i sistemske reforme**. Ujedinjene nacije su u svom izvještaju prepoznale napredak ostvaren kroz izradu regionalnih standardnih operativnih procedura za istragu nacionalnih i transnacionalnih slučajeva trgovine ljudima, koje uključuju korišćenje instrumenata međunarodne saradnje poput zahtjeva za uzajamnu pravnu pomoć, zajedničkih istražnih timova i posebnih istražnih tehnika.³¹ Ove mjere, zajedno sa inicijativama za podizanje svijesti, sprovođenjem istraživanja i jačanjem regionalnog umrežavanja, doprinijele su unapređenju odgovora na nacionalnom i lokalnom nivou.

Kapaciteti Ministarstva unutrašnjih poslova dodatno su osnaženi kroz nabavku napredne tehničke i taktičke opreme, specijalizovanog softvera za upravljanje podacima o trgovini ljudima, kao i kroz obuke o digitalnim istragama i pristupima usmjerenim na žrtve. U okviru međunarodnog nadzora, **Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW)**³² razmatrao

---

31 Ujedinjene nacije, Izvještaj Tima UN o rezultatima za 2024. godinu, dostupno na: <https://montenegro.un.org/sites/default/files/2025-04/Izvje%C5%A1taj%20Tima%20UN%20u%20Crnoj%20Gori%20o%20rezultatima%20u%202024.pdf>

32 CEDAW/C/MNE/CO/3, Komitet za eliminaciju diskriminacije žena, Zaključna razmatranja o Trećem periodičnom izvještaju Crne Gore, 2024. godina

je Treći periodični izvještaj Crne Gore i pozdravio određene korake, uključujući usvajanje Nacionalnog akcionog plana i Strategije za borbu protiv trgovine ljudima, formiranje tima za formalnu identifikaciju žrtava i zaključivanje bilateralnih protokola sa zemljama regiona.

Ipak, **Komitete je izrazio zabrinutost zbog kontinuiranog prisustva trgovine ljudima u zemlji**, posebno u vezi sa seksualnom eksploatacijom žena i djevojčica iz romske zajednice, niske stope krivičnog gonjenja uprkos unapređenim istragama, kao i zbog nedostatka specijalizovanog skloništa za žrtve. U skladu s tim, preporučeno je da Crna Gora revidira i proširi važeću strategiju, smanji potražnju za prostitucijom, efikasnije procesuirá počinioce, obezbijedi pristup zaštiti i pravima žrtvama bez obzira na njihovu spremnost da sarađuju sa tužilaštvom, te osnuje i adekvatno finansira sklonište koje će biti pristupačno i ženama i djevojčicama sa invaliditetom.

Završni izvještaj o sprovođenju Strategije za period 2019–2024. godine³³ pokazuje da je realizovano 41 od 57 planiranih aktivnosti, dok je sedam djelimično realizovano, a devet ostalo neizvršeno. Nerealizovane aktivnosti uglavnom su se odnosile na obuke za lokalne parlamente i medije, organizaciju regionalnih događaja, saradnju sa komunalnom policijom i edukaciju hotelskog osoblja, a razlozi su uključivali nedostatak učesnika, budžetska i kadrovska ograničenja, kao i čekanje na zakonske izmjene. Djelimično realizovane aktivnosti odnosile su se na obuke nastavnika, izostanak izrade informativnog materijala o sajber trgovini ljudima i odlaganje distribucije promotivnih materijala zbog najavljenih izmjena zakona.

Uprkos ovim izazovima, realizovane aktivnosti su doprinijele jačanju sistema prevencije, identifikacije i zaštite žrtava, naročito djece, kao i unapređenju efikasnosti istraga i krivičnog gonjenja u skladu sa domaćim zakonodavstvom i međunarodnim standardima. Ukupni troškovi implementacije strategije iznosili su nešto više od dva miliona eura, od čega je nešto više od polovine finansirano iz državnog budžeta, a ostatak iz donacija. Strategija je djelimično integrisala rodno osjetljiv pristup i ljudskopravaške principe, ali nije u potpunosti ostvarila ciljeve u pogledu rodne ravnoteže i inkluzivnosti.

U najnovijem **izvještaju Evropske komisije**³⁴ konstatuje se da je Crna Gora dostigla umjeren nivo spremnosti u borbi protiv organizovanog kriminala, uz napomenu da je ostvaren vidljiv napredak u oblastima pranja novca i trgovine ljudima, naročito u oblastima pranja novca i trgovine ljudima, zahvaljujući usvojenim zakonodavnim izmjenama. Ipak, Komisija ukazuje da su preporuke iz prethodnog izvještaja sprovedene samo djelimično, te da je u narednom periodu neophodno intenzivirati reforme i institucionalno jačanje.

³³ Vlada Crne Gore, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Završni izvještaj o implementaciji Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. godine, Podgorica, maj 2025. godine

³⁴ Vlada Crne Gore, Informacija o Izvještaju Evropske komisije za Crnu Goru 2024., dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/33f17d51-f184-4940-951f-b52b86de5649>

Posebno se ističe potreba za kadrovskim i infrastrukturnim unapređenjem ključnih institucija, uključujući Specijalno policijsko odjeljenje, Specijalno državno tužilaštvo i Viši sud u Podgorici. Pored toga, preporučuje se reorganizacija Odjeljenja za specijalne istražne metode i obezbjeđivanje adekvatnih prostorija za rad pomenutih tijela. U oblasti zakonodavstva, Crna Gora se poziva da dodatno uskladi propise o oružju sa pravnom tekovinom Evropske unije i međunarodnim standardima.

Ovaj izvještaj ukazuje na to da, iako su određeni pomaci ostvareni, Crna Gora mora dodatno ojačati institucionalne kapacitete, unaprijediti zakonodavni okvir i osigurati dosljednu primjenu zakona kako bi se efikasno suprotstavila organizovanom kriminalu i trgovini ljudima, te ispunila obaveze koje proizilaze iz procesa evropskih integracija.

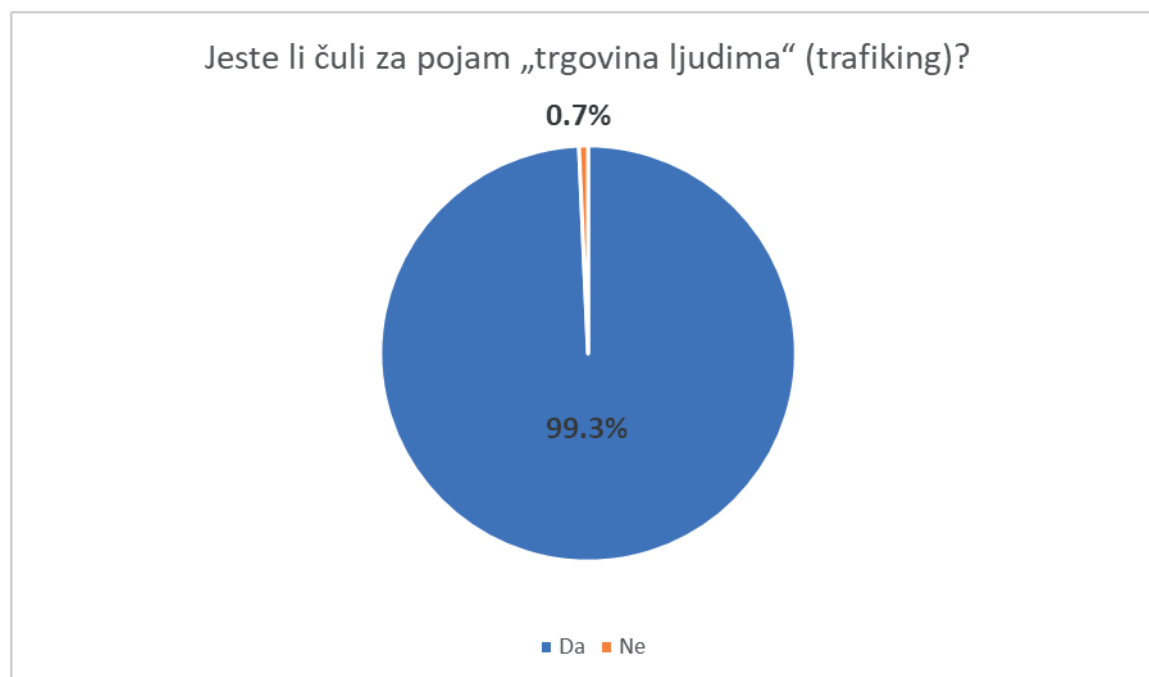
Sveukupno, primjećuje se da je Crna Gora ostvarila određeni napredak u institucionalnom odgovoru na trgovinu ljudima, ali ostaje potreba za jačanjem političke volje, finansijske podrške i međusektorske saradnje kako bi se osigurao održiv i sveobuhvatan sistem zaštite žrtava i efikasnog procesuiranja počilaca.

5.1. Rezultati sprovedenog istraživanja

U martu 2025. godine **Mreža za evropske politike – MASTER** sprovela je **istraživanje o informisanosti građana Crne Gore o trgovini ljudima**, njenim **uzrocima i posljedicama**³⁵. Pažljivo formulisana pitanja pružila su **sveobuhvatan uvid** u nivo **znanja, stavove i mišljenja** građana Crne Gore o trgovini ljudima i borbi protiv nje. Anketom je obuhvaćeno **143 ispitanika**. Većinu ispitanika čine **žene (62.2%)**, dok **muškarci** čine **37.8%**. Najzastupljenija starosna grupa je **24-35 godina (44.8%)**, zatim slijede **18-24 (22.4%)**, **35-46 (22.4%)** i **46-60 (7.7%)**. **Stariji od 60** kao i **mlađi od 18 godina** čine manji dio uzorka sa po **1.4%**. Najveći broj ispitanika (**48.3%**) ima završen **fakultet**, dok **23.1%** ima završenu **srednju školu**. Diplomu **postdiplomskih studija** ima **22.4%** ispitanika a **6.3%** ima završenu **višu školu**. Najviše ispitanika dolazi iz **centralne regije (62.2%)**, zatim iz **južne (26.6%)**, a najmanje iz **sjeverne regije (11.2%)**.

---

³⁵ Mreža za evropske politike – MASTER, projekat "Kampanja za slobodu", podržan od strane Ministarstva unutrašnjih poslova kroz javni konkurs za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata, odnosno programa nevladinih organizacija u prioritetnoj oblasti od javnog interesa - Zaštita i promovisanja ljudskih i manjinskih prava u 2024. godini, u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, dostupno na: <https://master-mne.me/projekat-kampanja-za-slobodu/>

Grafikon 1.

Shodno dobijenim podacima, najveći broj ispitanika (**99.3%**) je **čulo za pojam** „trgovina ljudima“ (trafiking), dok **0.7% nije**. Ovo ukazuje na **visoku svijest** o trgovini ljudima među građanima. **Visok nivo informisanosti** može predstavljati dobar temelj za dalje **preventivne aktivnosti, edukaciju i senzibilizaciju javnosti**, jer **prepoznavanje problema** predstavlja prvi korak ka njegovom **efikasnom suzbijanju**. Takođe, ovi rezultati sugerišu da **javne kampanje i obrazovni programi** imaju značajan **domet i uticaj**.

Na osnovu odgovora ispitanika na pitanje „**Kako biste definisali trgovinu ljudima?**“, može se zaključiti da većina građana ima **jasno razumijevanje** ovog kompleksnog problema. Odgovori se mogu grupisati na sljedeći način:

Krivično djelo: Protivpravno lišenje slobode, iskorišćavanje i transfer ljudi uz upotrebu sile s ciljem novčane koristi.

Eksploatacija: Iskorišćavanje ljudi na razne načine (seksualna, radna, prosjačenje) protiv njihove volje.

Zloupotreba: Otmica, prodaja, ili prisiljavanje na rad, prostituciju, ili druge oblike eksploatacije.

Nezakonito lišavanje slobode: Kidnapovanje, otmica i prisilni rad ljudi.

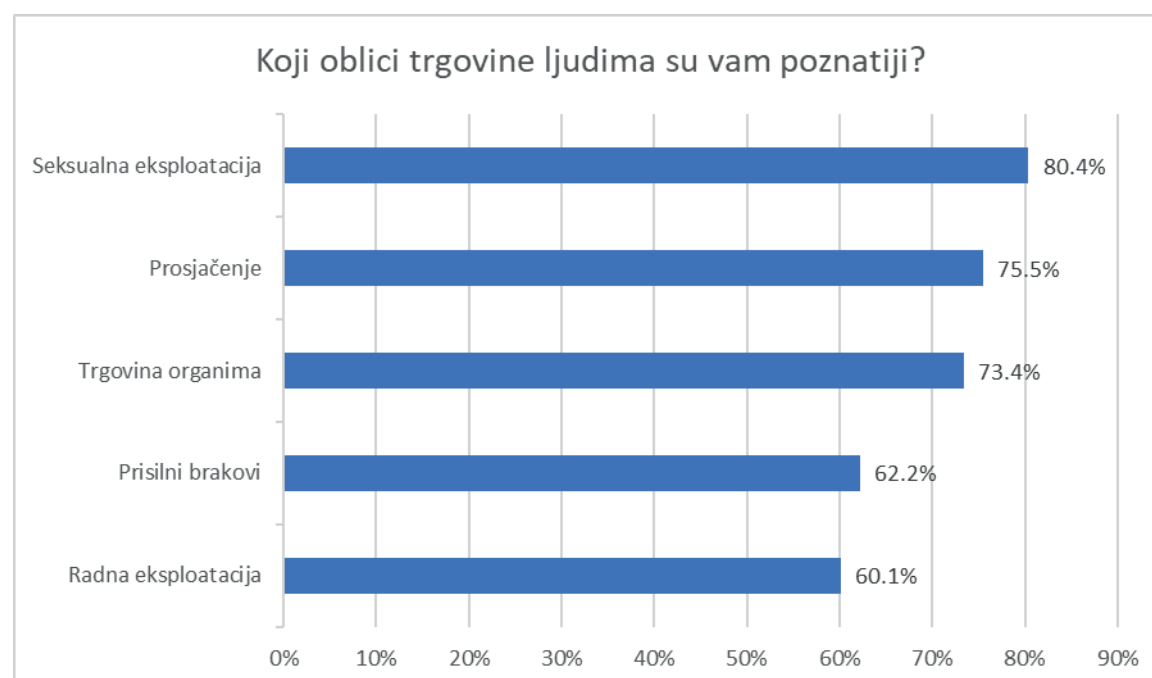
Seksualna i radna eksploatacija: Prisilni rad, prosjačenje, prisilni brakovi, i trgovina organima.

Kršenje ljudskih prava: Korišćenje sile ili prevara za kontrolu i iskorišćavanje ljudi.

Težak oblik kriminala: Moderno robovlasništvo, otmica ljudi, i prodaja kao "proizvoda."

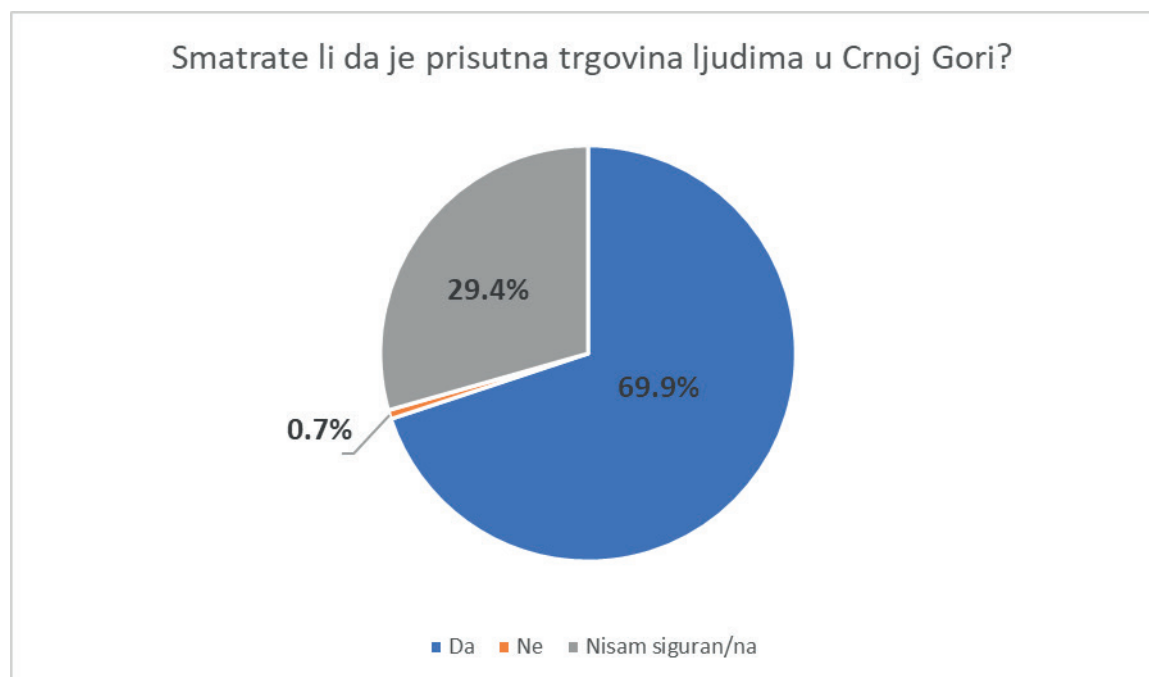
Krajnji cilj: Sticanje profita kroz zlostavljanje i iskorišćavanje ljudi, bez njihovog pristanka.

Evidentno je da ispitanici prepoznaju trgovinu ljudima kao **ozbiljno krivično djelo** koje uključuje razne oblike **zloupotrebe** — od **seksualne i radne eksploatacije** do **prisilnih brakova i trgovine organima**. Ovakva raznolikost u odgovorima ukazuje na **visok nivo svijesti** o različitim oblicima i posljedicama trgovine ljudima, što predstavlja važan temelj za dalje **preventivne mjere i edukaciju** u borbi protiv ovog fenomena.

Grafikon 2.

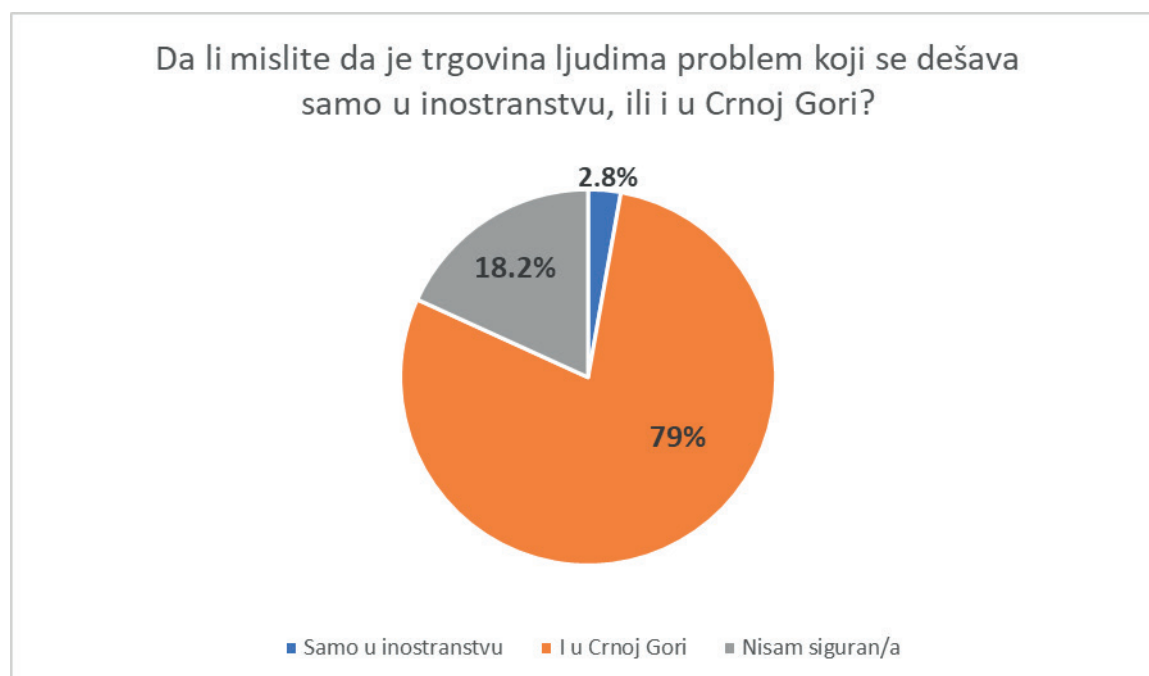
Kad su u pitanju **oblici trgovine ljudima**, najveći broj ispitanika (**80.4%**) poznaje **seksualnu eksploataciju**, dok **75.5%** poznaje **prosjačenje** i **73.4%** **trgovinu organima**. Sa **prisilnim brakovima** kao oblikom trgovine ljudima je upoznato **62.2%**, a sa **radnom eksploatacijom** **60.1%** ispitanika. Ovi rezultati ukazuju da manji broj građana prepoznaje **prisilne brakove i radnu eksploataciju** kao oblike trgovine ljudima, što otežava njihovo **prepoznavanje i sprečavanje**, čime ove prakse ostaju **nedovoljno tretirane**. Posebno zabrinjava činjenica da upravo ovi oblici trgovine ljudima često ostaju **skriveni** od očiju javnosti i nadležnih institucija, jer su u nekim sredinama **društveno tolerisani** ili se ne prepoznaju kao oblici eksploatacije. Nedovoljno prepoznavanje radne eksploatacije i prisilnih brakova kao dijelova šireg problema trgovine ljudima može značiti i **manji broj prijava, slabiji institucionalni odgovor, te otežanu zaštitu žrtava**. Stoga je neophodno intenzivirati **edukativne kampanje** koje će obuhvatiti **sve oblike** trgovine ljudima, a naročito one koji se rjeđe prepoznaju, kako bi se unaprijedila **svijest građana** i omogućilo **efikasnije djelovanje** u prevenciji i suzbijanju ovog **ozbiljnog društvenog problema**.

Grafikon 3.

Najveći broj ispitanika (**69.9%**) smatra da je trgovina ljudima **prisutna u Crnoj Gori**, dok **29.4% nije sigurno**. Mali broj (**0.7%**) smatra da trgovina ljudima **nije prisutna** u Crnoj Gori. Ovi podaci sugerišu da je percepcija o **prisutnosti trgovine ljudima** među građanima Crne Gore prilično **visoka**, ali i da postoji značajan broj onih koji **nisu potpuno sigurni** u to. Činjenica da gotovo **trećina** ispitanika (**29.4%**) nije sigurna da li je trgovina ljudima prisutna u zemlji može ukazivati na **nedostatak dostupnih i vidljivih informacija** o konkretnim slučajevima, mehanizmima pomoći žrtvama i institucionalnim odgovorima. Ovo **neznanje** može doprinijeti **smanjenju spremnosti** građana da prepoznaju i prijave potencijalne slučajeve trgovine ljudima u svom okruženju.

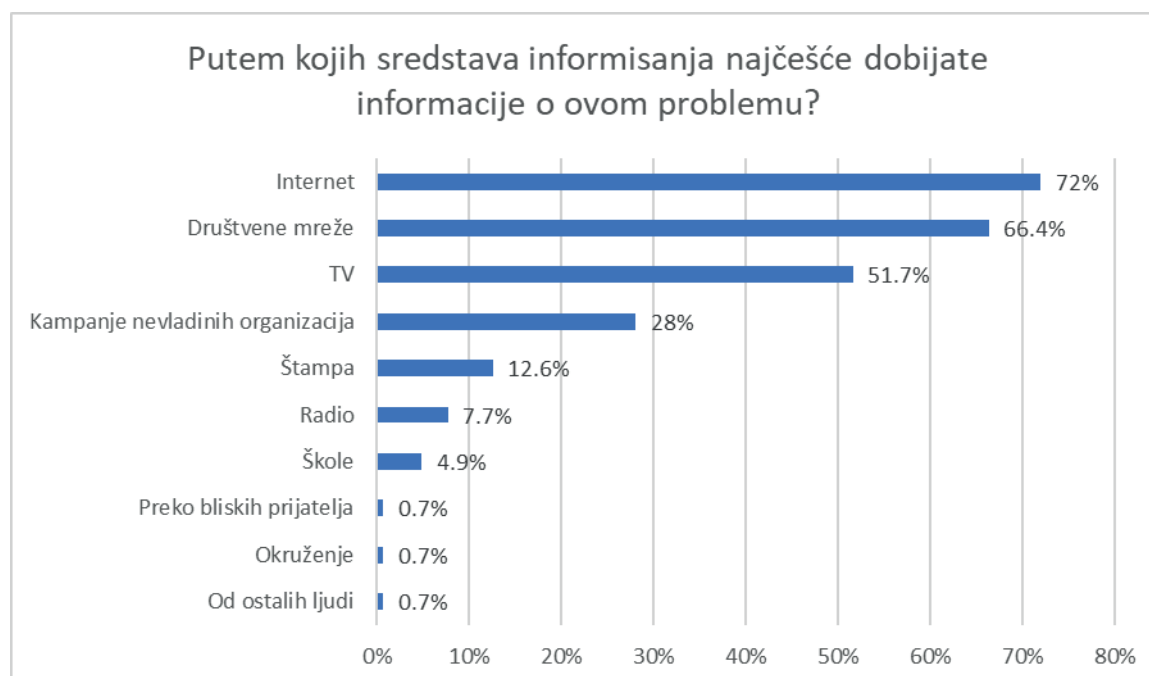
Takođe, relativno nizak procenat onih koji vjeruju da trgovine ljudima nema u Crnoj Gori (**0.7%**) pokazuje da građani **prepoznaju ozbiljnost problema** i njegovu **potencijalnu prisutnost**, čak i ako nemaju direktne dokaze. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za **jačanjem transparentnosti** u radu nadležnih institucija, kao i za **intenziviranjem javnih kampanja** i edukativnih aktivnosti koje bi građanima približile **stvarne razmjere problema** i načine njegovog **prepoznavanja i prijavljivanja**. Povećanje informisanosti i sigurnosti u postojanje i prepoznavanje problema može doprinjeti stvaranju **odgovornije i aktivnije zajednice** u borbi protiv trgovine ljudima.

Grafikon 4.

Većina ispitanika (**79%**) smatra da je trgovina ljudima problem koji se dešava **i u inostranstvu i u Crnoj Gori**, dok **18.2% nije sigurno** u vezi s tim. Samo **2.8%** ispitanika vjeruje da je trgovina ljudima problem koji se dešava **isključivo u inostranstvu**. Ovi podaci pokazuju da većina građana prepoznaje trgovinu ljudima kao problem koji nije ograničen samo na strane zemlje, što je važan pokazatelj **rastuće svijesti o lokalnim dimenzijama ovog globalnog fenomena**. Činjenica da **79%** ispitanika smatra da se trgovina ljudima dešava i u inostranstvu i u Crnoj Gori ukazuje na to da građani sve više uviđaju kako njihova zajednica nije imuna na ovakve oblike kriminala, čime se otvara prostor za **širu društvenu mobilizaciju** i podršku **preventivnim mjerama**.

Međutim, zabrinjava podatak da **18.2%** ispitanika nije sigurno u vezi sa geografskim opsegom problema, što može ukazivati na **nedovoljnu informisanost** ili ograničenu izloženost **vjerodostojnim izvorima informacija**. Dodatno, iako mali, procenat ispitanika (**2.8%**) koji smatra da je trgovina ljudima isključivo problem inostranstva ukazuje na **postojanje zabluda** koje mogu dovesti do **potcjenjivanja rizika** i smanjenja opreza u sopstvenoj zajednici.

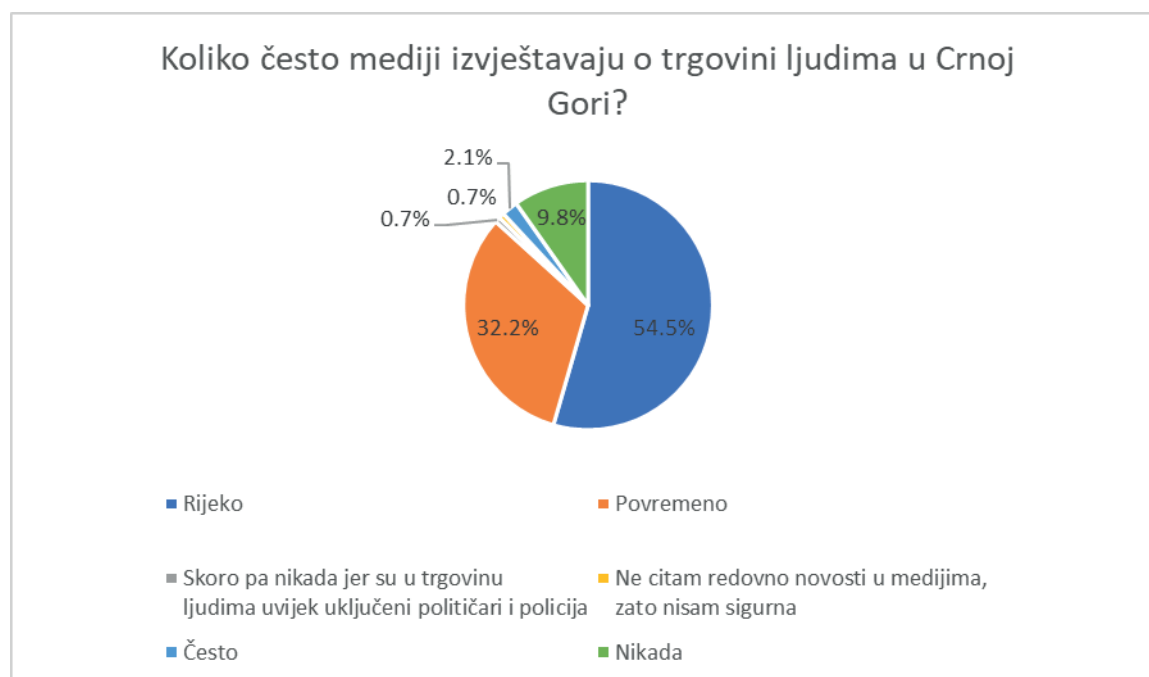

Grafikon 5.

Kada je riječ o **izvorima informisanja** o problemu trgovine ljudima, najveći broj ispitanika (**72%**) navodi **internet** kao glavni izvor, dok **66.4%** informacije dobija putem **društvenih mreža**, a **51.7%** putem **televizije**. **Kampanje nevladinih organizacija** prepoznalo je **28%** ispitanika, **štampu 12.6%**, **radio 7.7%**, dok **4.9%** navodi **školu** kao izvor informacija. Samo **0.7%** ispitanika informacije o trgovini ljudima dobija od bliskih prijatelja, porodice i iz svog okruženja. Ovi podaci ukazuju na to da se građani najviše informišu o trgovini ljudima putem **digitalnih medija**, dok **tradicionalni izvori** poput štampe, radija i škole imaju znatno manji uticaj.

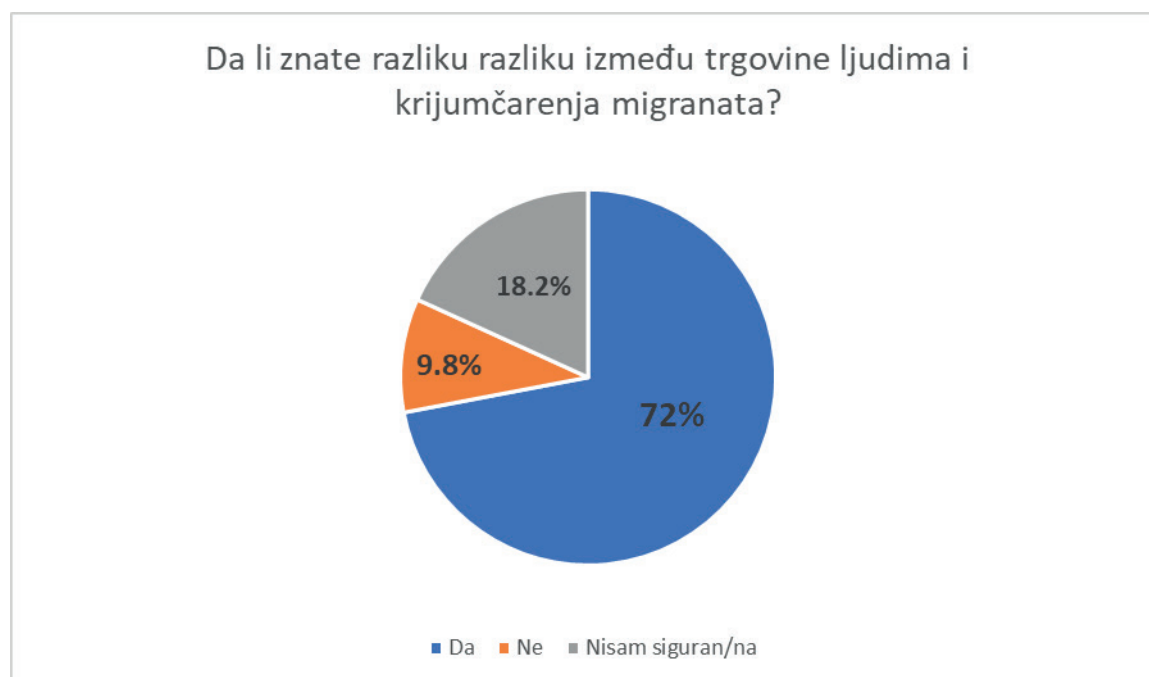
Zaključak koji se nameće jeste da je neophodno iskoristiti snagu **digitalnih medija** za jačanje borbe protiv trgovine ljudima kroz **ciljane i kvalitetno osmišljene online kampanje**, koje će biti **vidljive, dostupne i prilagođene različitim društvenim grupama**. Međutim, jednako je važno osigurati da te kampanje budu zasnovane na **provjerenim činjenicama** i da potiču iz **pouzdatih izvora** – državnih institucija, nevladinih organizacija, međunarodnih tijela i stručnjaka iz oblasti ljudskih prava.

Uz promociju informisanosti, potrebno je uložiti dodatne napore u **edukaciju građana** o tome kako da **prepoznaju dezinformacije** i razlikuju **relevantne izvore** od **nepouzdatih**. Na taj način, digitalni mediji neće biti samo sredstvo za **širenje svijesti**, već i platforma za **izgradnju otpornosti zajednice** na manipulaciju i neprovjerene informacije, što je od suštinskog značaja u borbi protiv trgovine ljudima.

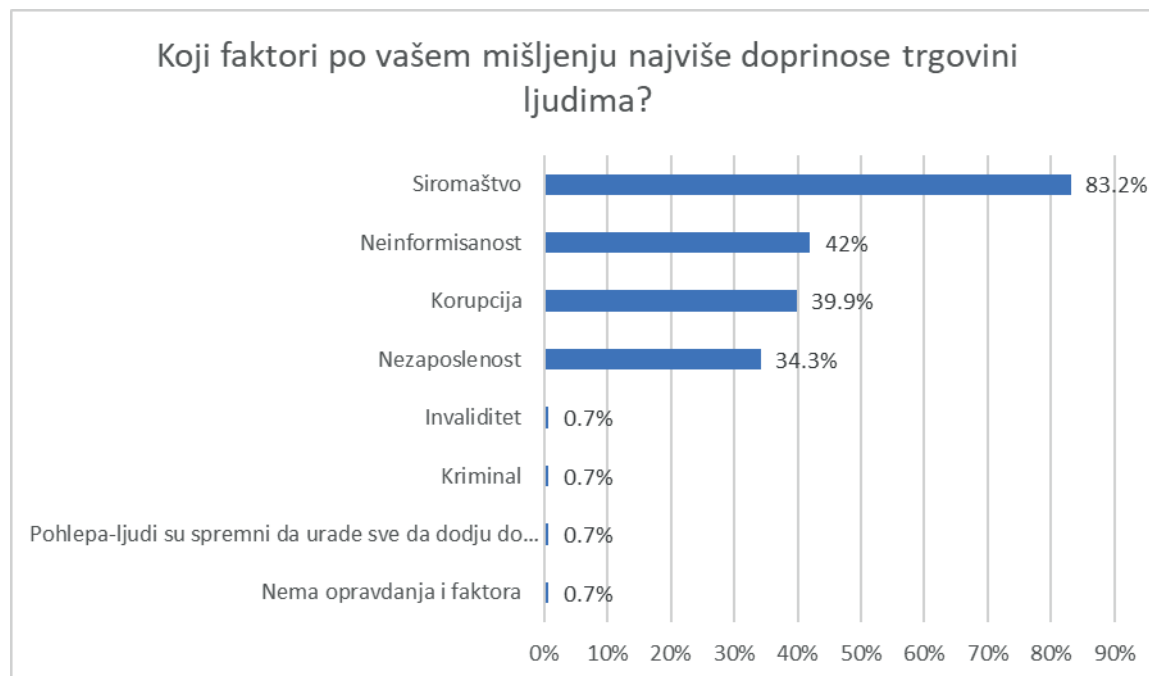
Grafikon 6.

Više od polovine ispitanika (**54.5%**) smatra da **mediji rijetko izvještavaju** o trgovini ljudima u Crnoj Gori. Da se o ovoj temi rijetko piše smatra **32.2%** ispitanika, dok **9.8%** vjeruje da mediji **nikada ne izvještavaju** o trgovini ljudima. Mali broj ispitanika (**0.7%**) navodi da **ne prati redovno medije** pa nije siguran, dok isti procenat (**0.7%**) smatra da se o trgovini ljudima **gotovo nikada ne izvještava** jer su u te aktivnosti uključeni **političari i policija**. Samo **2.1%** ispitanika smatra da mediji o ovoj temi **izvještavaju često**. Ovi podaci pokazuju da građani smatraju da se o trgovini ljudima u Crnoj Gori u medijima **veoma malo ili rijetko govori**, što može ukazivati na **nedovoljnu vidljivost** ovog problema u javnosti. Kako bi se trgovina ljudima prestala posmatrati kao **tabu tema** ili kao nešto što je **nemoguće da se desi** u Crnoj Gori, od suštinske je važnosti da **mediji preuzmu aktivniju ulogu u izvještavanju, podizanju svijesti i informisanju građana. Kontinuirano, objektivno i istraživačko novinarstvo** može doprinijeti boljem razumijevanju **uzroka, posljedica i mehanizama** trgovine ljudima, ali i **ohrabriti žrtve** da progovore, te **podstaći institucije** na djelovanje. Mediji imaju **odgovornost** da ovu temu **iznesu iz senke** i učine je dijelom **šireg društvenog dijaloga**.

Grafikon 7.

Većina ispitanika (**72%**) navodi da zna **razliku između trgovine ljudima i krijumčarenja migranata**, dok **18.2% nije sigurno** u svoje znanje, a **9.8%** priznaje da **ne poznaje razliku** između ova dva pojma. Ovi podaci pokazuju da postoji **relativno visok nivo informisanosti**, ali i da je **neophodno dodatno raditi na edukaciji** građana kako bi se smanjila konfuzija i povećala svijest o **specifičnostima i ozbiljnosti** oba problema. Kako bi se izbjegla konfuzija i osiguralo **pravilno razumijevanje i reagovanje** na oba problema, potrebno je dodatno ulagati u **edukativne aktivnosti i javne kampanje** koje jasno objašnjavaju **razlike, specifičnosti i posljedice** svake od ovih pojava.

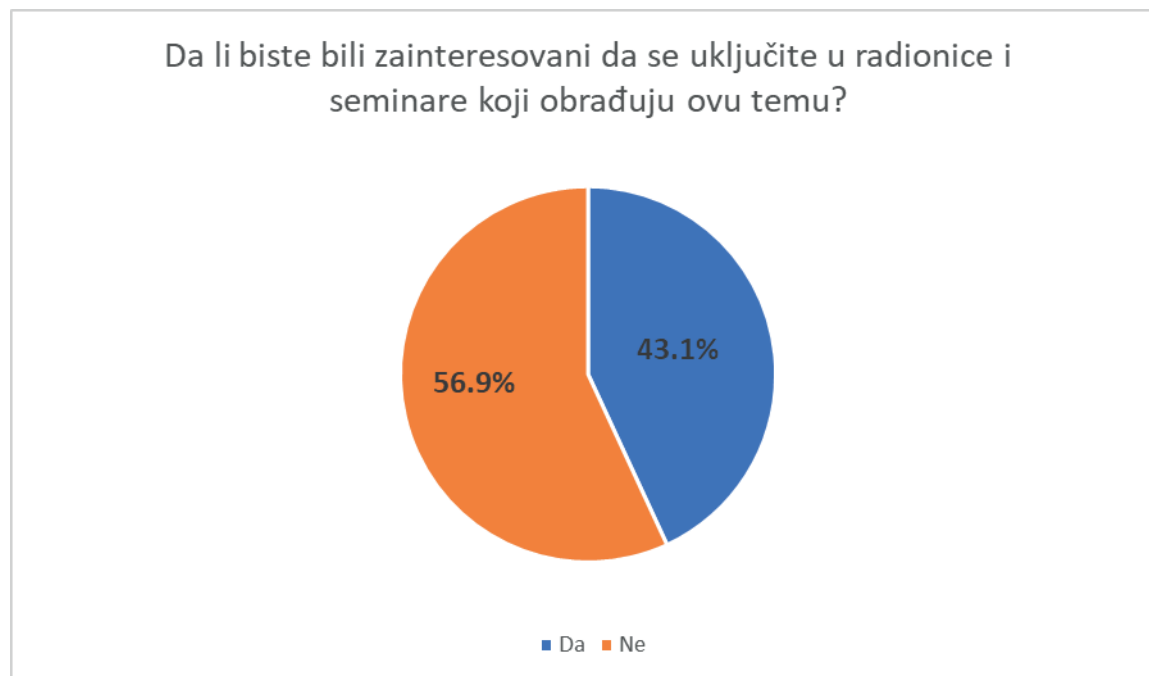
Grafikon 8.

Prema mišljenju ispitanika, **siromaštvo (83.2%)** je **glavni faktor** koji doprinosi trgovini ljudima, dok **42%** izdvajaju **neinformisanost**, **39.9%** **korupciju**, a **34.3%** **nezaposlenost**. Mali broj ispitanika (**0.7%**) navodi da faktora nema ili ističe pojedinačne uzroke poput **invaliditeta, kriminala i pohlepe**, gdje ljudi iz želje za profitom **eksploatišu nevine**. Ovi nalazi ukazuju na to da građani prepoznaju trgovinu ljudima kao **kompleksan društveni problem** povezan sa **ekonomskim, socijalnim i moralnim izazovima**. Prepoznavanje siromaštva kao **ključnog faktora**, uz neinformisanost, korupciju i nezaposlenost, ukazuje na **svijest građana o širem kontekstu** u kojem se trgovina ljudima razvija. Ovo ističe potrebu za **sveobuhvatnim pristupom** u borbi protiv trgovine ljudima – kroz **smanjenje siromaštva, jačanje obrazovanja i informisanja, borbu protiv korupcije i kreiranje održivih ekonomskih prilika**, posebno za **ranjive grupe** u društvu.

Grafikon 9.

Većina ispitanika (**85.3%**) navodi da **nikada nije učestvovala** u radionici, seminaru ili kampanji o borbi protiv trgovine ljudima, dok je takvo iskustvo imalo samo **14.7%**. Ovi podaci su **zabrinjavajući** jer ukazuju na **nedovoljnu dostupnost ili vidljivost edukativnih aktivnosti**, što može **negativno uticati** na nivo **informisanosti** i sposobnost građana da **prepoznaju i reaguju** na slučajeve trgovine ljudima. Upravo iz tog razloga je potrebno **redovno i kontinuirano** sprovoditi **kampanje, projekte, edukacije** i ostale slične aktivnosti kojima će **što veći broj građana širom Crne Gore** imati pristup.

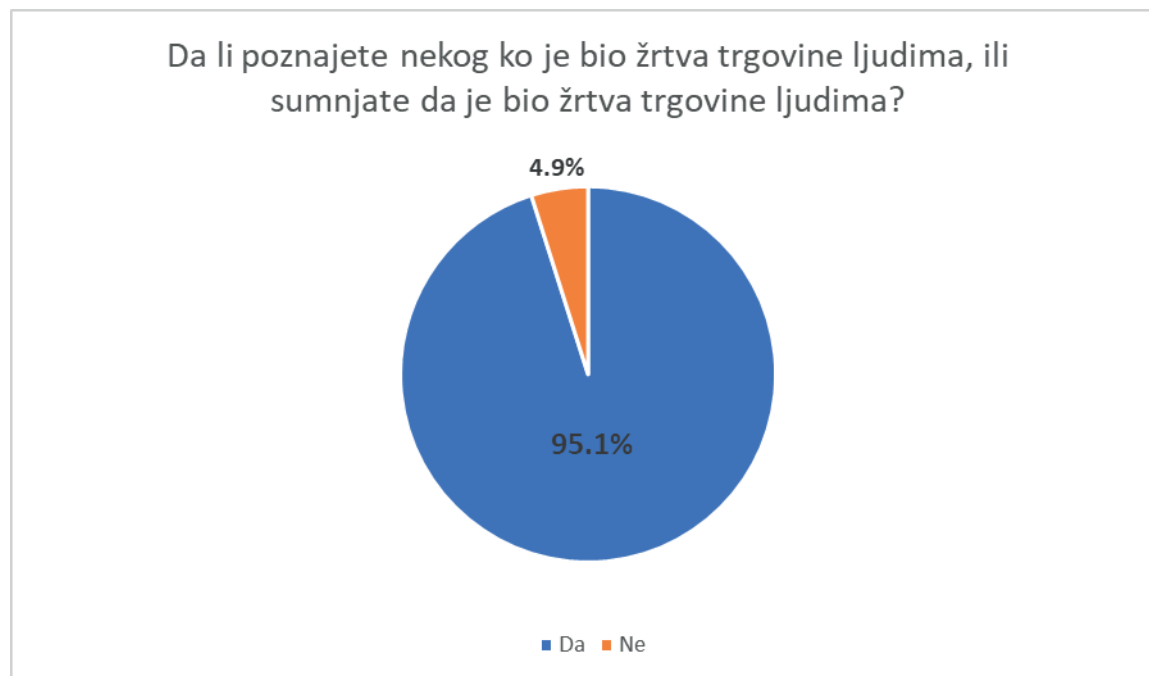
Grafikon 10.

Više od polovine ispitanika (**56.9%**) izjavilo je da bi bilo **zainteresovano** da učestvuje u **radionicama i seminarima** koji obrađuju temu trgovine ljudima, dok **43.1%** navodi da **nije zainteresovano**. Ovi podaci pokazuju da, iako postoji značajan procenat građana (**56.9%**) koji su **spremni da se aktivno uključe** u edukativne aktivnosti o trgovini ljudima, gotovo polovina ispitanika (**43.1%**) ne pokazuje **interesovanje** za takav vid učenja. Ovo ukazuje na potrebu za **osmišljavanjem pristupačnijih, zanimljivijih i interaktivnih formata edukacije** kako bi se motivisali i oni **manje zainteresovani građani**. Uključivanje **šire javnosti** u edukaciju je ključno za **jačanje društvene svijesti i efikasniju prevenciju trgovine ljudima**, jer samo **informisana zajednica** može **prepoznati rizike i adekvatno reagovati**.

Grafikon 11.

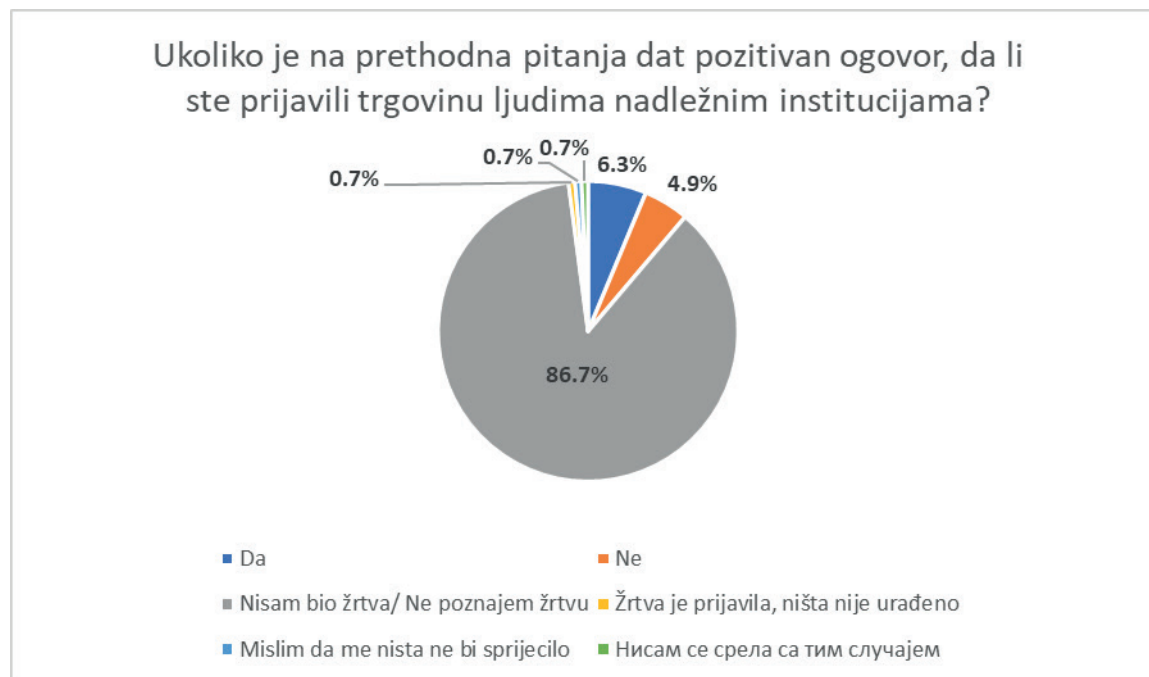
Prema odgovorima, gotovo svi ispitanici (**99.3%**) tvrde da **nikada nisu bili žrtve** trgovine ljudima, dok **0.7%** izjavljuje da **jesu**. Prisustvo i procenta **0.7%** koji su imali takvo iskustvo podvlači važnost **kontinuirane podrške žrtvama**, te potrebe za dodatnim naporima u **prepoznavanju i zaštiti** onih koji su pogođeni ovim **ozbiljnim krivičnim djelom**.

Grafikon 12.

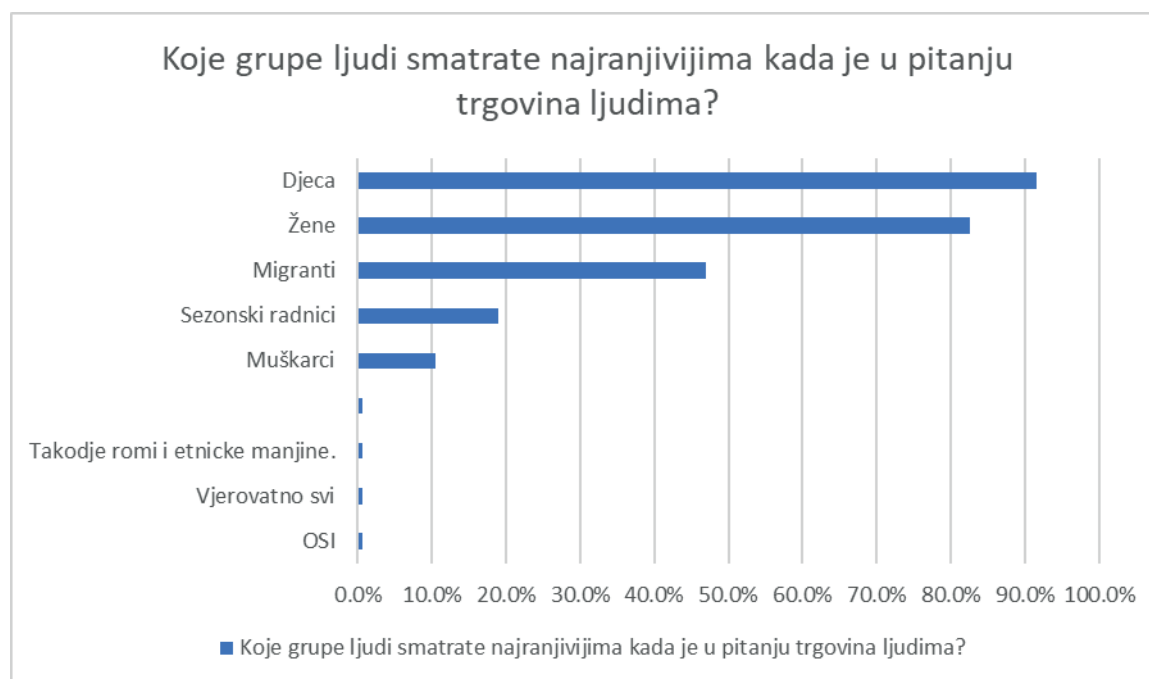
Većina ispitanika (**95.1%**) tvrdi da **ne poznaje nikog** ko je bio žrtva trgovine ljudima, niti **sumnja** da je neko njihov poznanik bio žrtva. S druge strane, **4.9%** ispitanika izjavljuje da **poznaje ili sumnja** da poznaje osobu koja je **bila ili je možda bila žrtva** trgovine ljudima. Ovi podaci ukazuju na to da, iako većina ispitanika **nije direktno povezana** sa trgovinom ljudima, postoji manji broj onih koji smatraju da je ova pojava **prisutna u njihovom okruženju**, što ukazuje na to da, iako mnogi nisu svjesni, trgovina ljudima predstavlja **ozbiljan problem**.

Ovi podaci ukazuju da većina ispitanika **nije direktno upoznata** sa žrtvama trgovine ljudima u svom okruženju, što može odražavati **slabiju vidljivost** ovog problema u zajednici. Ipak, činjenica da **4.9%** ispitanika **poznaje ili sumnja** da poznaje osobu koja je bila ili je možda bila žrtva trgovine ljudima ukazuje na to da ovaj problem **ipak postoji** i da je **prisutan i na lokalnom nivou**. Ovo naglašava potrebu za **većom senzibilizacijom i aktivnijim uključivanjem zajednice u prepoznavanje i prijavljivanje slučajeva**, kako bi se pružila adekvatna podrška žrtvama i efikasnije suzbila trgovina ljudima.

Grafikon 13.

Na pitanje da li su **prijavili trgovinu ljudima** nadležnim institucijama, **86.7%** ispitanika je odgovorilo da **nisu bili žrtve ili ne poznaju žrtvu**, **6.3%** je odgovorilo sa **“da”**, **4.9%** sa **“ne”**, dok **0.7%** navodi da se nisu sreli sa tim slučajem, ali vjeruju da ih **ništa ne bi spriječilo da prijave**, dok je jedna osoba izjavila da je **žrtva prijavila, ali ništa nije urađeno**. Ovi odgovori ukazuju na to da postoji značajan broj ljudi koji **nisu direktno u kontaktu** sa trgovinom ljudima, što može ukazivati na **ograničen kontakt** sa ovim problemom ili **nedovoljnu vidljivost žrtava**. Ipak, prisustvo onih koji su **prijavili slučajeve (6.3%)** i onih koji **nisu (4.9%)** ukazuje na **aktivnost građana** u prijavljivanju, ali i na **postojanje prepreka** u procesu prijave. Izjave o **neadekvatnom reagovanju institucija** naglašavaju potrebu za **unapređenjem efikasnosti i transparentnosti** nadležnih službi kako bi prijave bile **pravovremeno i kvalitetno procesuirane**. **Jačanje povjerenja građana u institucije** ključno je za **bolju saradnju u prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima**.

Grafikon 14.

Kada su u pitanju **najranjivije grupe** za trgovinu ljudima, **91.6%** ispitanika izdvaja **djecu**, **82.5% žene**, **46.9% migrante**, **18.9% sezonske radnike**, **10.5% muškarce**, dok **0.7%** navodi **osobe sa invaliditetom (OSI)**, kao i **Rome i etničke manjine**. Statistika pokazuje da su **djeca i žene** najčešće prepoznate kao **najranjivije grupe** za trgovinu ljudima, dok je manji broj ispitanika svjestan **ranjivosti migranata, sezonskih radnika, muškaraca**, kao i **osoba sa invaliditetom** te **pripadnika Roma i drugih etničkih manjina**. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za **jačanjem svijesti i edukacijom javnosti** o svim **ranjivim kategorijama** kako bi se obuhvatila **šira slika problema** i osigurala **adekvatna zaštita i podrška** svim **ugroženim grupama** u borbi protiv trgovine ljudima.

Grafikon 15.

Prema dobijenim podacima, **41,3%** ispitanika ocenjuje da su **mladi slabo informisani**, dok **37,1%** smatra da **uopšte nisu informisani**. **Djelimično informisanim** mlade procenjuje **17,5%** ispitanika, a samo **2,1%** veruje da su **dobro informisani**. Isti procenat, **2,1%**, navodi da **nije siguran** u svoj odgovor.

Ovi rezultati jasno ukazuju na **zabrinjavajući nivo nedovoljne informisanosti mladih** o trgovini ljudima. Gotovo **80% učesnika** smatra da **informisanost nije na zadovoljavajućem nivou**, što nameće potrebu za **hitnim i sveobuhvatnim edukativnim aktivnostima**. Neophodno je razviti **programe** koji će mladima **približiti ovu temu na razumljiv i pristupačan način**, kako bi bili osposobljeni da **prepoznaju rizike i zaštite sebe i druge**.

Grafikon 16.

Rezultati pokazuju da **45,5%** ispitanika veruje da bi **prepoznalo lažnu poslovnu ponudu** koja može dovesti do trgovine ljudima, dok **9,8%** smatra da to **ne bi umelo da prepozna**. Istovremeno, **44,8% nije sigurno** u svoju sposobnost da **razlikuje rizične od bezbednih ponuda**.

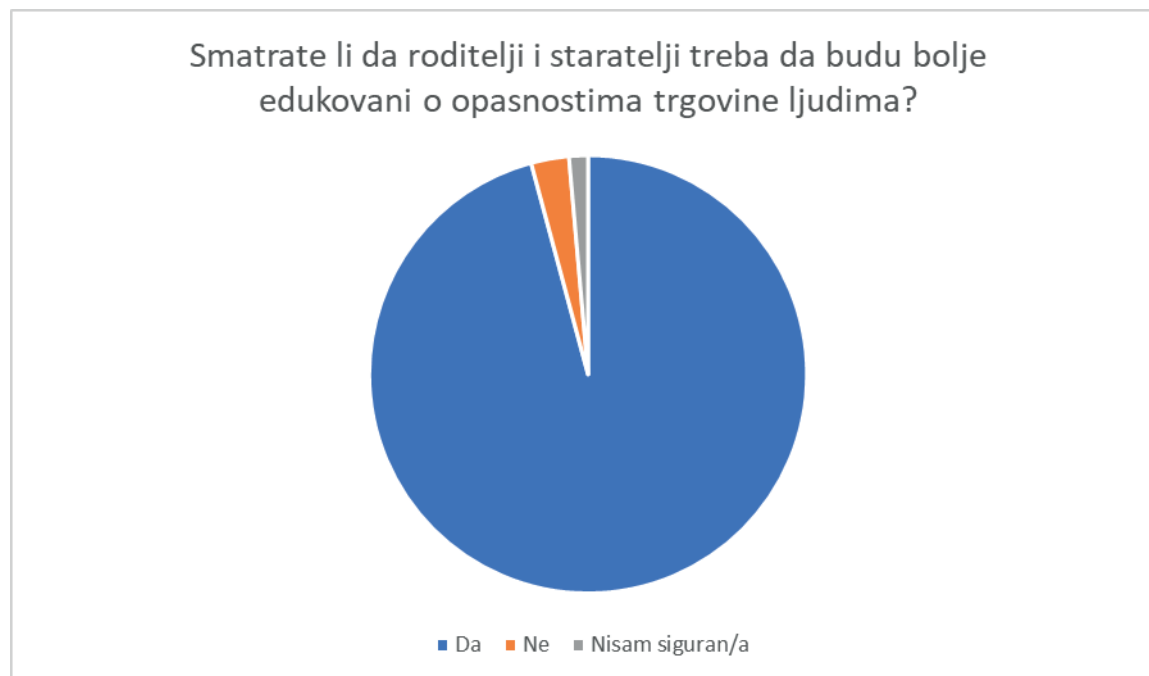
Ovi podaci ukazuju na **visok stepen neizvesnosti i nesigurnosti** kod mladih kada je reč o proceni **potencijalno opasnih situacija**. Iako gotovo polovina smatra da bi **prepoznala prevaru**, gotovo jednako veliki procenat **nije siguran**, što ukazuje na potrebu za **dodatnom edukacijom i osnaživanjem** mladih da razviju **vještine prepoznavanja rizičnih ponuda**, posebno onih koje dolaze pod okriljem „poslovnih prilika“.

Grafikon 17.

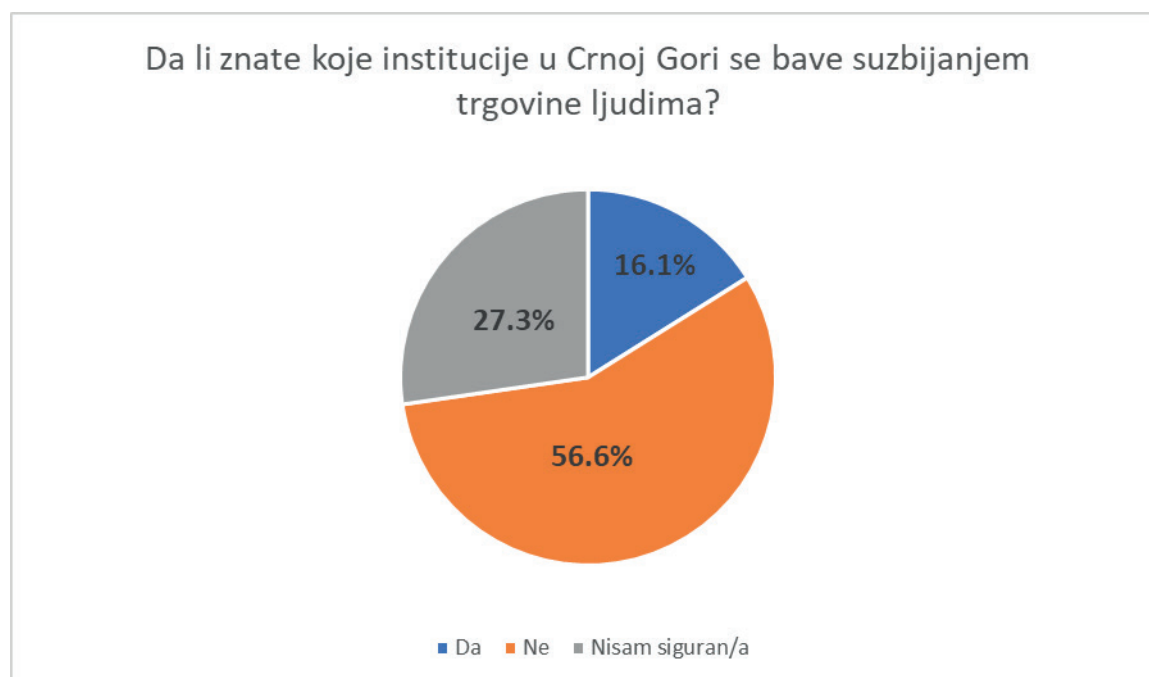
Prema rezultatima, **70,6%** ispitanika smatra da su **društvene mreže** kanal putem kojeg trgovci ljudima **najlakše vrbuju žrtve**. Sa druge strane, **3,5%** ne dijeli to mišljenje, dok **25,9% nije sigurno**.

Ovi podaci jasno ukazuju na **visok stepen svijesti** o tome koliko su društvene mreže postale **prostor u kojem prevaranti lako dolaze do potencijalnih žrtava**. Istovremeno, značajan procenat **nesigurnih odgovora** sugerise da je potrebno **dodatno informisanje** o načinima na koje se **vrbovanje putem interneta** sprovodi, kako bi mladi razvili **kritički odnos prema digitalnoj komunikaciji i prepoznali potencijalne opasnosti**.

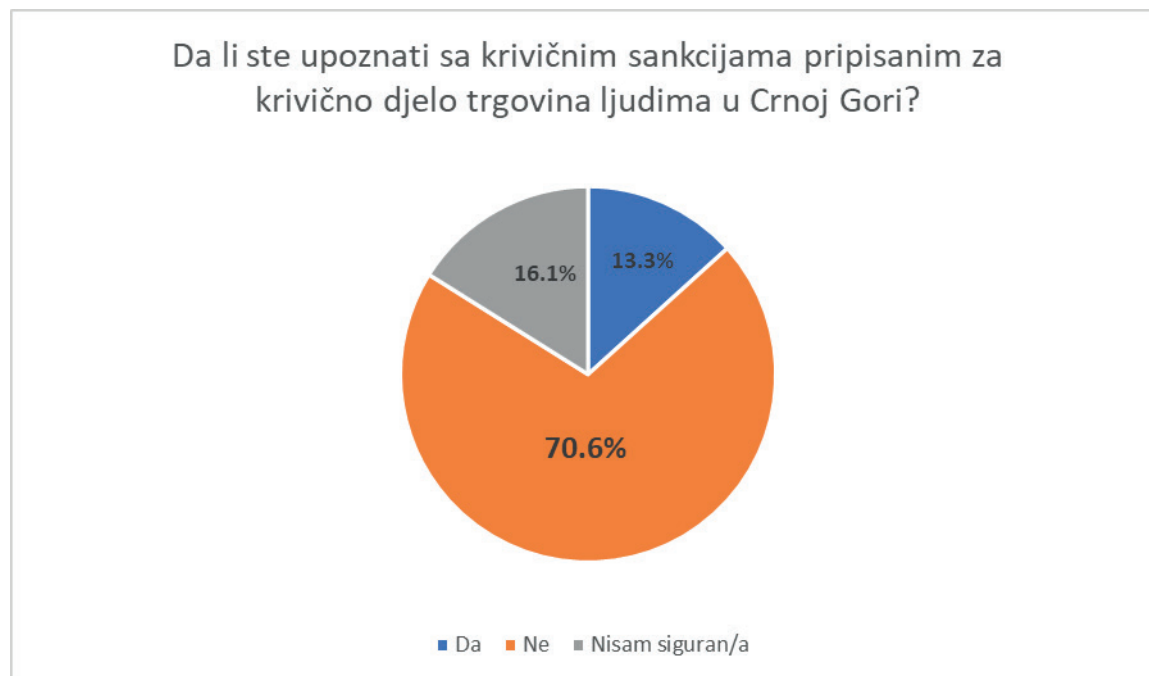
Grafikon 18.

Velika većina ispitanika (**95,5%**) smatra da **roditelji i staratelji treba da budu bolje edukovani o opasnostima trgovine ljudima**, dok **2,8%** misli da to **nije potrebno**, a **1,4%** **nije sigurno**. Ovi podaci ukazuju na **široko prepoznavanje ključne uloge porodice u prevenciji trgovine ljudima**. Samim tim, jasno je da je **neophodno unaprijediti nivo informisanosti** roditelja i staratelja kako bi mogli **efikasnije zaštititi djecu i prepoznati potencijalne rizike**.

Grafikon 19.

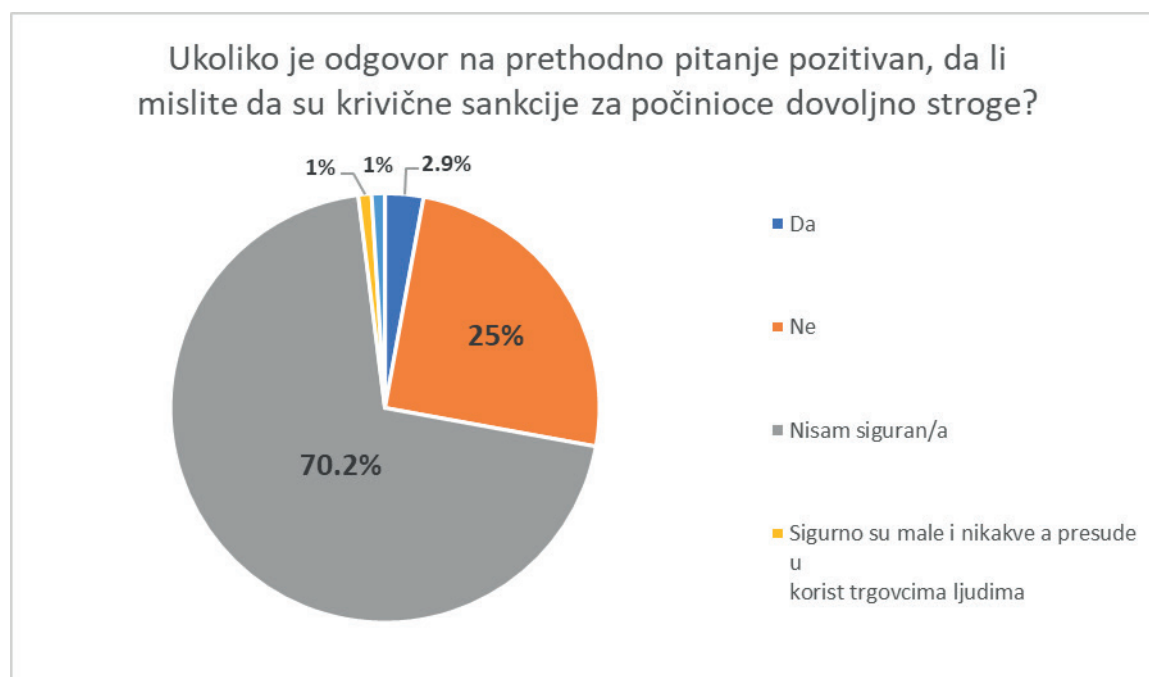
Više od polovine ispitanika (**56,6%**) navodi da **ne zna koje institucije** u Crnoj Gori se **bave suzbijanjem trgovine ljudima**, dok **27,3% nije sigurno** u svoj odgovor. Samo **16,1%** ispitanika tvrdi da zna koje su **nadležne institucije**. Ovi podaci su **zabrinjavajući** jer **nizak nivo informisanosti** može značajno otežati **prijavljivanje slučajeva i traženje pomoći**. Istovremeno, rezultati ukazuju na potrebu da nadležne institucije **unaprijede vidljivost svoje uloge i komunikaciju sa građanima**.

Grafikon 20.

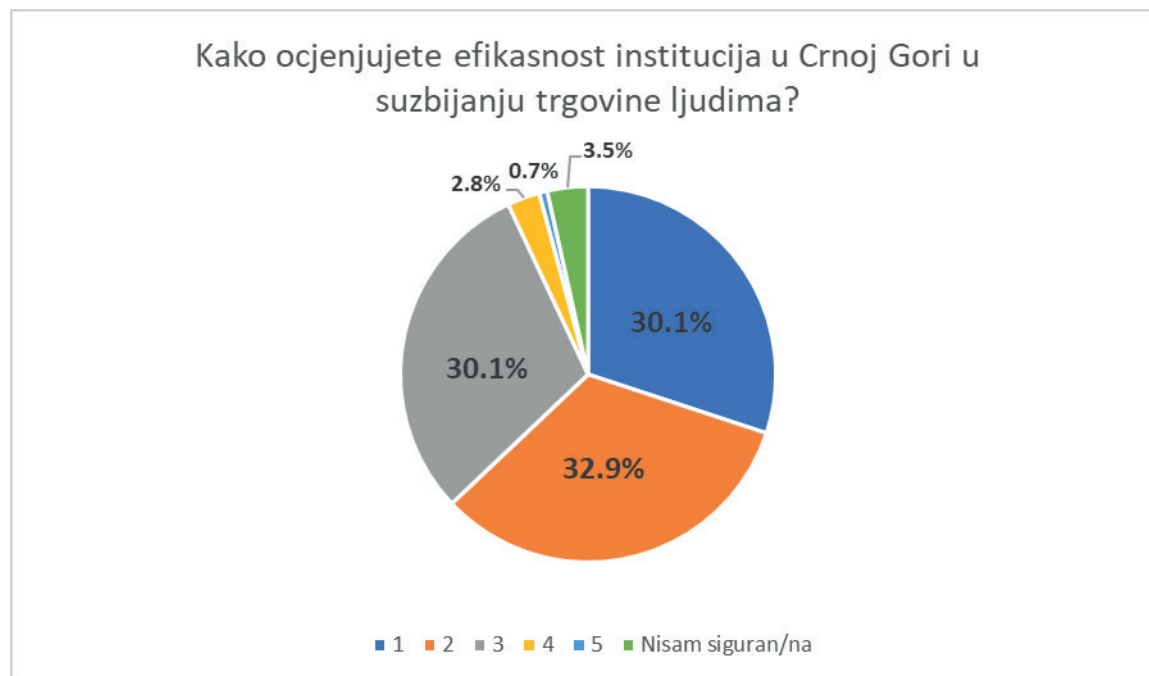
Većina ispitanika (**70,6%**) nije upoznata sa **krivičnim sankcijama** za trgovinu ljudima u Crnoj Gori, dok **16,1% nije sigurno** u svoj odgovor, a samo **13,3% poznaje zakonske kazne**. Ova **neinformisanost** je posebno zabrinjavajuća jer može stvoriti **lažan utisak** da trgovina ljudima nije dovoljno **prepoznata ni kažnjiva**, što može povećati **toleranciju** prema ovom **teškom kriminalu** i smanjiti **motivaciju za prijavljivanje**.

Jasno je da je **neophodno** da nadležne institucije **intenziviraju edukativne i informativne kampanje**, kako bi građani bili **svjesni ozbiljnosti** ovog problema i **zakonodavnih mjera** koje štite žrtve i kažnjavaju počinioce. Samo kroz **bolje informisano društvo** možemo efikasno **suzbijati trgovinu ljudima i zaštititi najugroženije**.

Grafikon 21.

Većina ispitanika (**68,3%**) **nije sigurna** da li su **krivične sankcije za počinioce** trgovine ljudima **dovoljno stroge**, dok **25% smatra da nisu**, samo **2,9%** vjeruje da **jesu**, a **1% nije upoznato** sa sankcijama, ali smatra da bi **kazne trebale biti pooštrene**. Ovi podaci ukazuju na **zabrinjavajući nedostatak jasnog razumijevanja** krivičnih sankcija među građanima. Takav **nedostatak informisanosti** može rezultirati time da se **ozbiljnost** ovog teškog **kriminala ne prepozna** u potpunosti, što stvara osjećaj **nekažnjivosti** i umanjuje **spremnost za prijavljivanje** počinilaca.

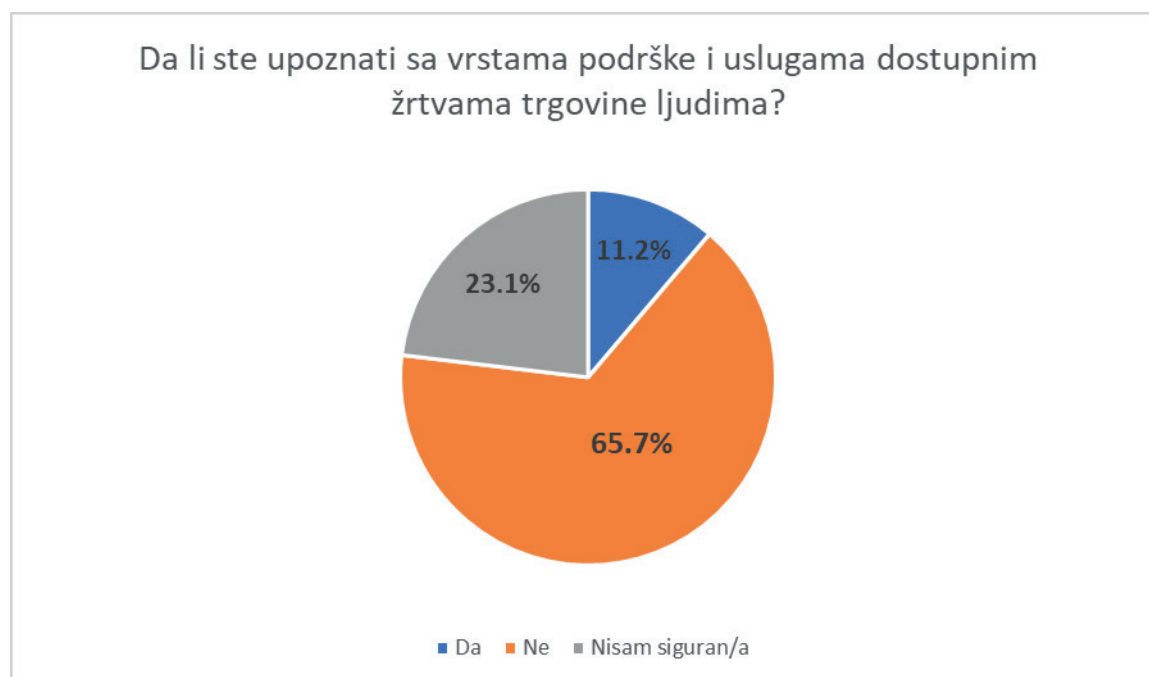

Grafikon 22.

Većina ispitanika izražava **nezadovoljstvo efikasnošću institucija** u Crnoj Gori u borbi protiv trgovine ljudima. Konkretno, **32,9%** ispitanika ocijenilo je njihov rad **ocjenom 2**, dok je **30,1%** dalo **najnižu ocjenu 1**, što ukazuje na **široko rasprostranjeno nezadovoljstvo i nedostatak povjerenja** u djelovanje nadležnih tijela. Samo mali procenat, **2,8%**, ocijenio je institucije **pozitivno**, dok svega **0,7%** smatra da su **vrlo efikasne** u ovoj oblasti.

Takođe, **0,7%** ispitanika izjavilo je da **nije dovoljno informisano ili nije sigurno** u svoju procjenu, što može ukazivati na nedovoljnu dostupnost i transparentnost informacija o aktivnostima i rezultatima institucija u borbi protiv trgovine ljudima.

Ovi podaci jasno ukazuju na potrebu za **značajnim unapređenjem rada institucija**, kako u samom **pristupu i rezultatima**, tako i u **komunikaciji sa građanima**, sa ciljem povećanja njihove **informisanosti i povjerenja**. **Jačanje efikasnosti institucija** ključno je za **uspešnu prevenciju i suzbijanje ovog ozbiljnog kriminalnog fenomena**.

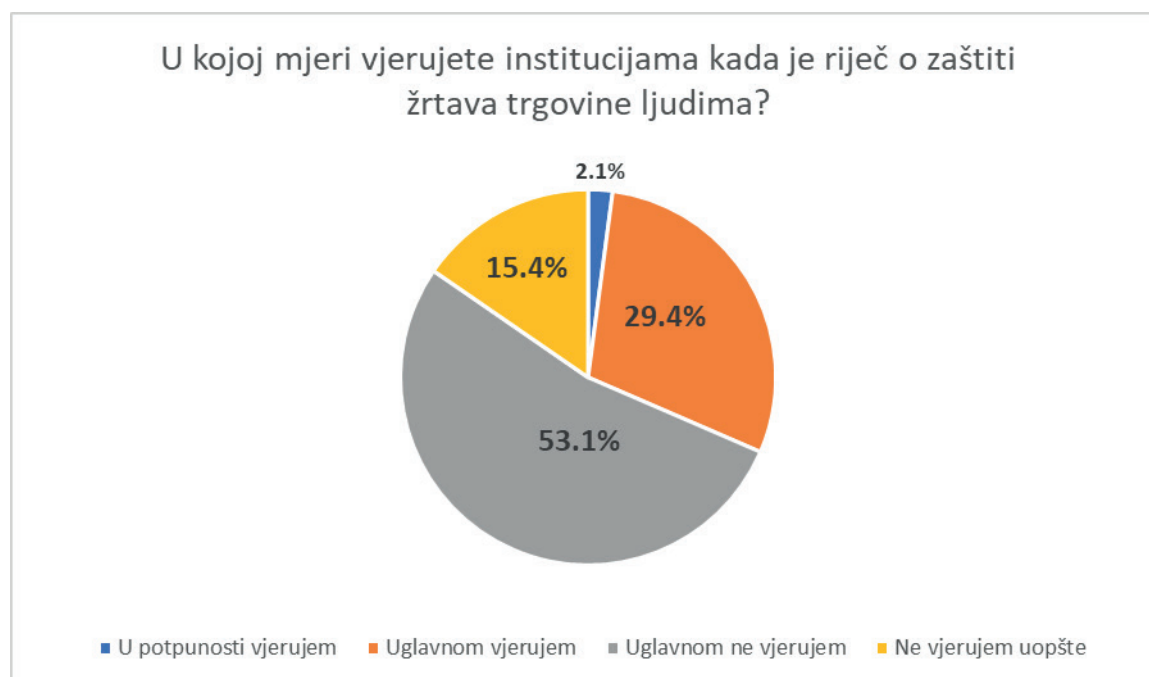

Grafikon 23.

Većina ispitanika (**65,7%**) navodi da nije upoznata sa **vrstama podrške i uslugama** koje su dostupne žrtvama trgovine ljudima, dok dodatnih **23,1% nije sigurno**, a samo **11,2%** tvrdi da posjeduje **takva saznanja**. Ovi podaci jasno ukazuju na **ozbiljan deficit informisanosti** među građanima kada je riječ o **sistemu podrške za žrtve** ovog teškog oblika kriminala.

Nedostatak znanja o dostupnim uslugama – poput **psihološke pomoći, pravne podrške, sigurnog smještaja ili reintegracijskih programa** – može dovesti do toga da **žrtve ostanu bez adekvatne zaštite** i pomoći. Takođe, **niska informisanost javnosti** umanjuje šanse da **okruženje prepozna i uputi** potencijalne žrtve ka institucijama i organizacijama koje im mogu pomoći.

Zato je važno da se dodatno ulože napor u **promociju dostupnih servisa** i **jasno komunicira** na koji način žrtve mogu **pristupiti pomoći** – kako bi **sistem zaštite bio djelotvoran i dostupan svima kojima je potreban**.

Grafikon 24.

Većina ispitanika (**53,1%**) izražava **sumnju u sposobnost institucija** da **adekvatno štite žrtve trgovine ljudima**, dok **29,4%** uglavnom vjeruje u njihove napore. Manji broj ispitanika (**15,4%**) uopšte ne vjeruje da su institucije sposobne da pruže **odgovarajuću zaštitu**, a svega **2,1%** izražava **potpuno povjerenje**.

Ovi podaci ukazuju na **izraženo nepovjerenje građana u institucionalni odgovor** na problem trgovine ljudima. Takva **percepcija** može imati **ozbiljne posljedice** – od **otežane saradnje sa žrtvama**, preko **slabije spremnosti građana** da **prijave sumnjive slučajeve**, do **smanjene efikasnosti sistema zaštite i prevencije**.

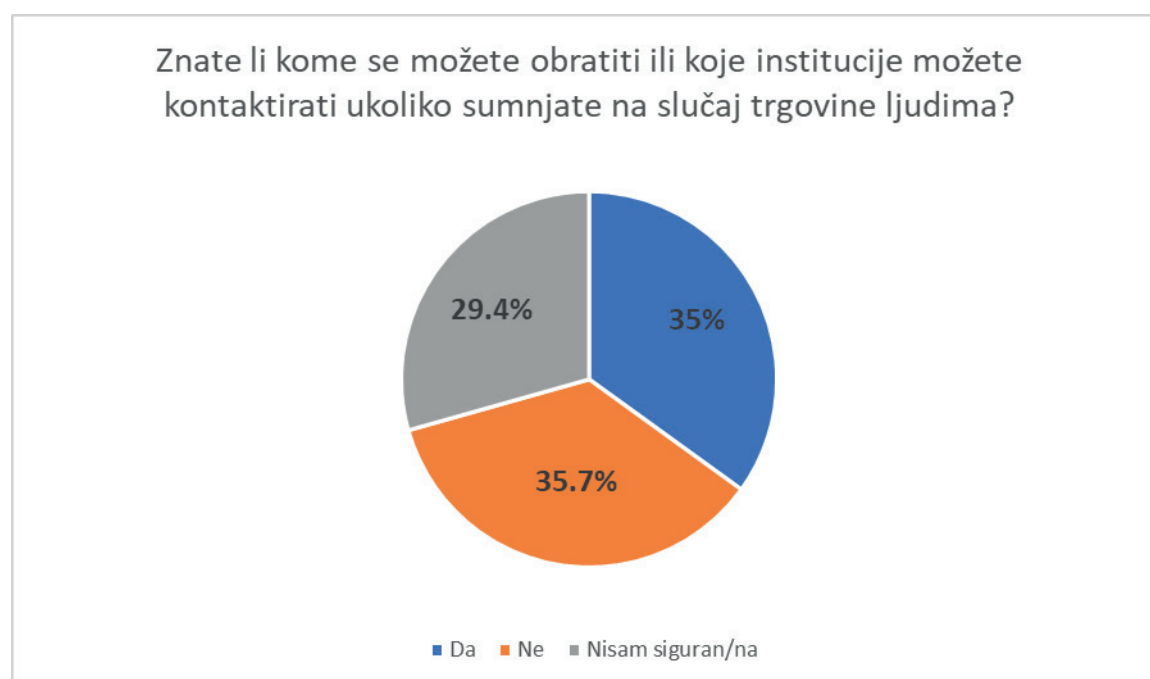
Zato je od **suštinskog značaja** da institucije ne samo **unaprijede konkretne mehanizme zaštite**, već i da **transparentno i proaktivno komuniciraju** svoje aktivnosti, kako bi **povratile povjerenje javnosti** i stvorile okruženje u kojem se **žrtve osjećaju sigurno i podržano**.

30. Šta smatrate da bi institucije mogle poboljšati u borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava?

Ispitanici su jasno istakli potrebu za **sveobuhvatnim mjerama** u borbi protiv trgovine ljudima. Kao **prioriteti** se navode **stroži zakoni i veće kazne za počinioce**, kako bi se poslala **snažna poruka o nultoj toleranciji** prema ovom obliku kriminala. Takođe, naglašena je važnost **kontinuirane edukacije i obuke** – ne samo **policije i drugih nadležnih službi**, već i **građana** – kako bi se olakšalo **prepoznavanje i pravovremeno prijavljivanje** sumnjivih slučajeva.

Posebno je istaknuta potreba za **jačanjem međuinstitucionalne saradnje** i izgradnjom **efikasnijeg sistema zaštite žrtava**, koji bi uključivao ne samo **pravnu i socijalnu podršku**, već i **psihološku pomoć i obnovu povjerenja u institucije**. Ispitanici takođe ukazuju na značaj **veće informisanosti javnosti**, **bolju kontrolu sadržaja na društvenim mrežama**, kao i **borbu protiv korupcije** unutar institucija.

Ukupno gledano, nalazi ukazuju na **snažan konsenzus** da je neophodna **sistemska i sveobuhvatna reforma**, koja bi uključila **zakonodavne, institucionalne i društvene promjene**, kako bi **borba protiv trgovine ljudima** bila **dugoročno održiva i efikasna**.

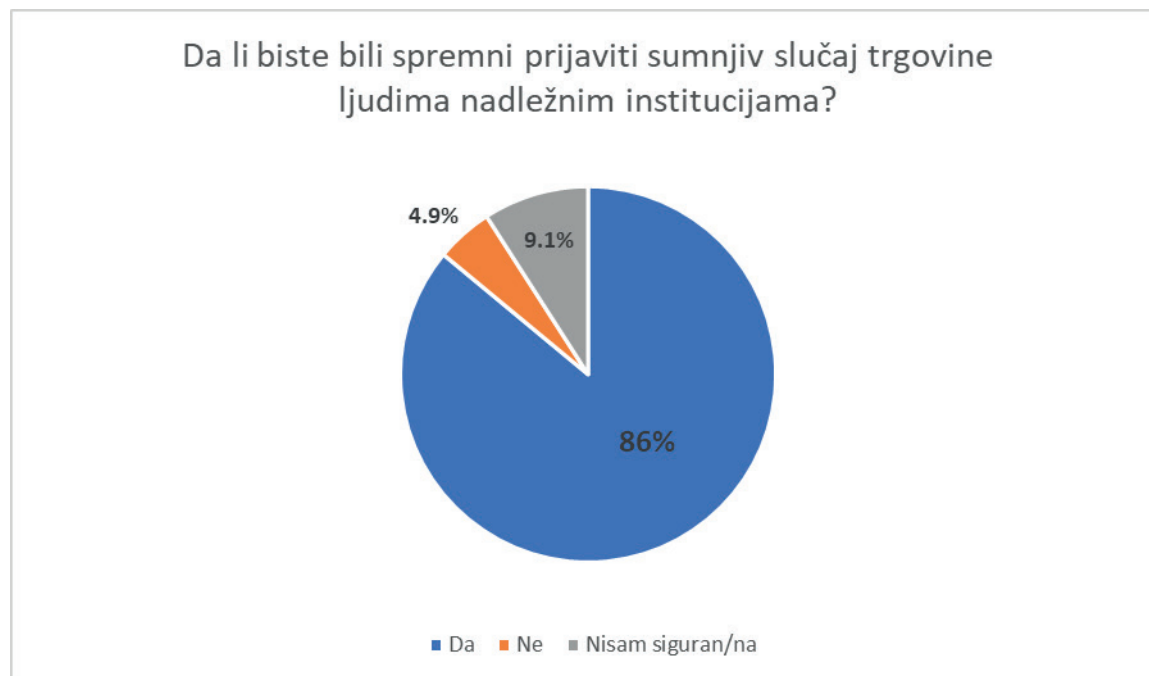

Grafikon 25.

Više od trećine ispitanika (**35,7%**) navodi da **nije upoznato sa institucijama ili kontaktima** kojima bi se mogli obratiti u slučaju **sumnje na trgovinu ljudima**, dok **35%** tvrdi da ima ta saznanja. Dodatnih **29,4%** ispitanika **nije sigurno** kome bi se obratilo u takvoj situaciji.

Ovi podaci ukazuju na **ozbiljan problem nedovoljne informisanosti** među građanima o **ključnim mehanizmima za prijavljivanje** trgovine ljudima. **Nedostatak jasnih i dostupnih informacija** može značajno **usporiti ili onemogućiti pravovremeno reagovanje**, što povećava **rizik** da **žrtve ostanu neprepoznate i bez adekvatne zaštite**.

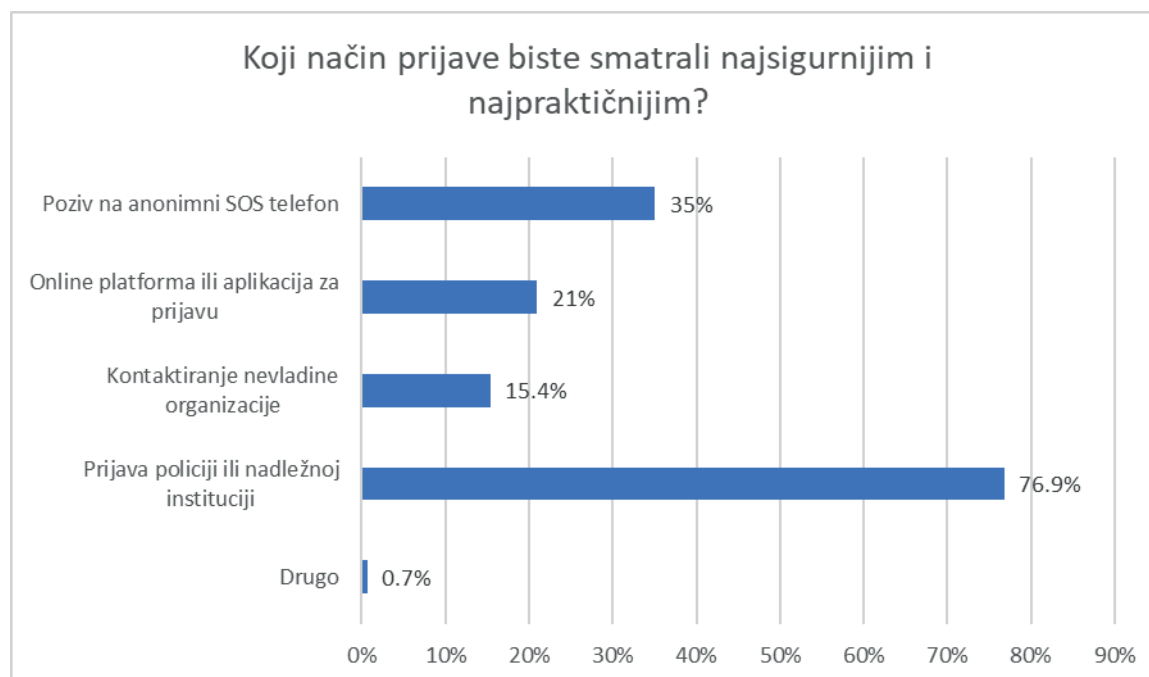
Stoga je od **presudne važnosti** da nadležne institucije i organizacije **intenziviraju aktivnosti informisanja javnosti**, kako bi **broj za prijavu, relevantne institucije i načini pristupa pomoći** postali poznati **što širem krugu građana**.

Grafikon 26.

Većina ispitanika (**86%**) izjavljuje da bi bila **spremna da prijavi sumnju** na slučaj trgovine ljudima **nadležnim institucijama**. Istovremeno, **9,1% nije sigurno** kako bi postupilo u takvoj situaciji, dok **4,9%** navodi da **ne bi prijavili**.

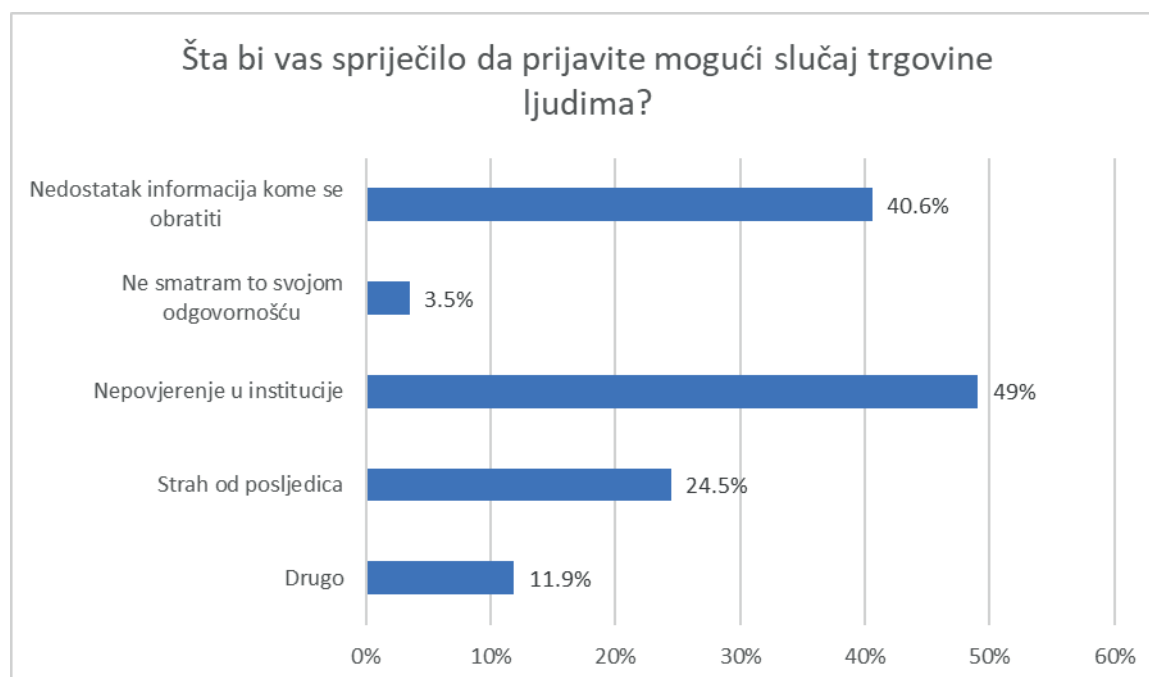
Ovi podaci pokazuju **ohrabrujući nivo spremnosti građana** da reaguju u slučaju **sumnje na trgovinu ljudima**. Međutim, prisutna **doza nesigurnosti i otpora** kod manjeg dijela ispitanika ukazuje na potrebu za **dodatnim naporima u edukaciji javnosti**. Posebnu pažnju treba posvetiti **izgradnji povjerenja u institucije** i osiguravanju da građani **znaju kako i kome da se obrate**, kao i da će njihova prijava biti **ozbiljno shvaćena i adekvatno procesuirana**.

Grafikon 27.

Većina ispitanika (**76,9%**) smatra da je **prijava policiji ili drugoj nadležnoj instituciji najsigurniji i najefikasniji način** prijavljivanja slučajeva **trgovine ljudima**. **Anonimni SOS telefon** prepoznaje kao korisnu opciju **35%** ispitanika, dok **21%** preferira **savremene metode** poput **online platformi ili mobilnih aplikacija**. Manji procenat (**15,4%**) smatra da se **efikasna prijava** može ostvariti putem **nevladinih organizacija**.

Ovi nalazi pokazuju da **građani dominantno prepoznaju formalne institucije** kao **ključne aktere** u borbi protiv trgovine ljudima, što ukazuje na **određeni stepen povjerenja u sistem**. Istovremeno, izražena je potreba za **alternativnim i pristupačnijim kanalima prijave** – posebno onima koji omogućavaju **anonimnost i lak pristup** – što je važan signal za razvoj **fleksibilnijih i građanima dostupnijih mehanizama prijavljivanja**.

Grafikon 28.

Kada je riječ o **razlozima** koji bi mogli **spriječiti građane da prijave** mogući slučaj trgovine ljudima, najveći broj ispitanika (**49%**) kao glavni faktor navodi **nepovjerenje u institucije**. **Nedostatak informacija** o tome **kome se obratiti** slijedi sa **40,6%**, dok **24,5%** ispitanika izražava **strah od mogućih posljedica** po ličnu sigurnost ili društveni status. Manji broj ispitanika (**3,5%**) smatra da **prijavljivanje nije njihova odgovornost**.

Ovi podaci jasno ukazuju na to da **ključne prepreke za prijavljivanje** leže u **slabo informisanosti i ograničenom povjerenju u nadležne institucije**. Uz to, prisutan je i **strah od potencijalnih negativnih posljedica**, što dodatno **obeshrabruje građane da reaguju**. **Rješavanje ovih problema** kroz **transparentniji rad institucija, bolju komunikaciju s građanima i garantovanje sigurnosti prijavljivača** može značajno doprinijeti **efikasnijoj borbi protiv trgovine ljudima**.

Pojedini komentari ispitanika

- "Mislim da već od školskog uzrasta djecu treba edukovati i saopštiti im koje su posledice i šta sve trgovina ljudima podrazumijeva."
- "Ne bi me nista spriječilo da prijavim mogući slučaj trgovine ljudima"
- "Odgovor na 34. pitanje: ne bih voljela da budem spriječena u prijavljivanju bilo kakve vrste trgovine ljudima, ne razmišljam o toj opciji. Po prepoznavanju trgovine ljudima, pozvala bih policiju i slušala njihove dalje upute kome da se obratim ukoliko policija nije nadležna."

- *“Prijave sa elementima nasilja i trgovine ljudima u velikoj mjeri nemaju smisla jer su u sistemu kriminalci, nasilnici i trgovci ljudima i njihovi saučesnici. Ako vam to nije do sad jasno, onda bolje se raspitajte, jer su policajci ti koji javljaju mafiji ko je i šta prijavio a žrtve ne dobijaju nikakvu zaštitu.”*
- *“Ništa i niko me ne bi spriječio da prijavim trgovinu ljudima a ukoliko bi pokušali da prodaju mene- grdno bi se prevarili.”*

5.2. Identifikovani izazovi

Iako gotovo svi ispitanici prepoznaju pojam trgovine ljudima i imaju osnovno razumijevanje njenih oblika, istraživanje je pokazalo da **postoji neravnomjerna informisanost o različitim vrstama eksploatacije**. Seksualna eksploatacija je najprepoznatljivija, dok su prisilni brakovi i radna eksploatacija znatno manje prepoznati kao oblici trgovine ljudima. Ova neravnoteža u znanju može dovesti do toga da se određeni oblici eksploatacije ne prijavljuju, ostaju nevidljivi i samim tim neadekvatno tretirani od strane institucija.

Takođe, iako većina ispitanika smatra da je trgovina ljudima prisutna u Crnoj Gori, značajan procenat (29.4%) **nije siguran u to**. Ova nesigurnost ukazuje na nedostatak dostupnih i konkretnih informacija o slučajevima trgovine ljudima, mehanizmima pomoći žrtvama i institucionalnim odgovorima. Nedovoljna vidljivost institucionalnih aktivnosti i rezultata može umanjiti povjerenje građana i njihovu spremnost da reaguju ili prijave sumnjive slučajeve.

Kada je riječ o izvorima informisanja, dominiraju digitalni mediji – internet i društvene mreže – dok tradicionalni izvori poput štampe, radija i škole imaju znatno manji uticaj. Ovo ukazuje na **promjenu u načinu na koji građani dolaze do informacija**, ali i na potrebu da se digitalni kanali koriste odgovorno i strateški. Istovremeno, zabrinjavajuće je što samo mali broj ispitanika informacije dobija iz neposrednog okruženja, što može ukazivati na **nedostatak otvorenog dijaloga o ovoj temi u zajednici**.

Percepcija o medijskom izvještavanju o trgovini ljudima je takođe negativna – više od polovine ispitanika smatra da se o ovoj temi rijetko govori, dok gotovo desetina vjeruje da se o njoj uopšte ne izvještava. Ovakva percepcija može dodatno doprinijeti nevidljivosti problema i obeshrabriti žrtve da potraže pomoć. Konačno, iako većina ispitanika zna razliku između trgovine ljudima i krijumčarenja migranata, **značajan procenat nije siguran ili ne zna razliku**, što može dovesti do konfuzije i pogrešnog reagovanja u praksi.

Trgovina ljudima ostaje ozbiljan društveni problem, a rezultati istraživanja ukazuju na niz izazova koji otežavaju efikasnu prevenciju i reagovanje. Građani prepoznaju važnost uloge porodice

u zaštiti djece, ali istovremeno postoji nizak nivo informisanosti o nadležnim institucijama i vrstama podrške dostupnim žrtvama. Nedovoljno poznavanje zakonskih sankcija i dominantno nepovjerenje u institucije dodatno usložnjavaju situaciju, jer obeshrabruju građane da prijave sumnjive slučajeve.

Iako većina ispitanika izražava spremnost da prijavi trgovinu ljudima, prisutan je strah od posljedica, kao i nejasnoće o tome kome se obratiti. Najveći broj građana i dalje se oslanja na policiju i nadležne institucije, ali raste i interesovanje za anonimne i online načine prijave. Prepreke kao što su nepovjerenje, neinformisanost i osjećaj lične neodgovornosti ukazuju na potrebu za sistemskim promjenama.

U cilju poboljšanja borbe protiv trgovine ljudima, neophodno je uložiti dodatne napore u edukaciju roditelja, građana i profesionalaca. Potrebno je unaprijediti komunikaciju institucija s javnošću, obezbijediti dostupne i bezbjedne mehanizme prijave, te osigurati vidljivost i efikasnost sistema podrške za žrtve. Istovremeno, jačanje međuinstitucionalne saradnje i borba protiv korupcije ostaju ključni preduslovi za izgradnju povjerenja i efikasnije djelovanje.

Građani Crne Gore prepoznaju siromaštvo kao glavni uzrok trgovine ljudima, što ukazuje na **svijest o duboko ukorijenjenim ekonomskim i socijalnim faktorima koji doprinose ovom fenomenu**. Međutim, iako su prepoznati i drugi faktori poput neinformisanosti, korupcije i nezaposlenosti, njihova zastupljenost u odgovorima je znatno manja, što može ukazivati na **potrebu za dodatnim obrazovanjem o kompleksnosti uzroka trgovine ljudima**.

Zabrinjavajući je podatak da velika većina ispitanika nikada nije učestvovala u edukativnim aktivnostima na ovu temu, što ukazuje na nedovoljnu dostupnost, vidljivost ili atraktivnost postojećih programa. Iako više od polovine građana izražava spremnost da učestvuje u radionicama i seminarima, značajan procenat i dalje ne pokazuje interesovanje, što može biti posljedica nedostatka motivacije, relevantnosti sadržaja ili pristupačnosti formata.

Većina ispitanika ne poznaje nikoga ko je bio žrtva trgovine ljudima, što može ukazivati na **nisku vidljivost žrtava u zajednici**, ali i na postojanje stigme i tišine oko ovog problema. Ipak, činjenica da gotovo 5% ispitanika poznaje ili sumnja da poznaje žrtvu ukazuje na to da trgovina ljudima nije apstraktan problem, već realnost koja postoji i u lokalnim sredinama.

Većina ispitanika nije imala direktan kontakt sa trgovinom ljudima, ali prisustvo onih koji su prijavili slučajeve, kao i onih koji to nisu učinili, ukazuje na **postojanje prepreka u procesu prijave**. Izjava da je žrtva prijavila slučaj, ali da institucije nisu reagovala, dodatno naglašava problem nedovoljne efikasnosti i povjerenja u institucionalni odgovor.

Građani najčešće prepoznaju djecu i žene kao najranjivije grupe, dok su migranti, sezonski radnici, muškarci, osobe sa invaliditetom i pripadnici etničkih manjina znatno manje prepoznati.

Ovakva percepcija ukazuje na **potrebu za širenjem svijesti o raznolikosti žrtava i specifičnim oblicima ranjivosti koji često ostaju nevidljivi.**

Posebno zabrinjavajući su podaci o informisanosti mladih – većina ispitanika smatra da su mladi slabo ili nimalo informisani o trgovini ljudima. Takođe, gotovo polovina ispitanika nije sigurna da bi prepoznala lažnu poslovnu ponudu, što ukazuje na visok stepen nesigurnosti i nedostatak praktičnih znanja o prepoznavanju rizika.

Zabrinjavajuće je i to što više od polovine ispitanika ne zna koje institucije se bave suzbijanjem trgovine ljudima, a većina nije upoznata ni sa zakonskim sankcijama. Ova neinformisanost može dovesti do **smanjene spremnosti za prijavljivanje i stvaranja utiska da je trgovina ljudima nekažnjiva**, što dodatno otežava borbu protiv ovog oblika kriminala.

Povjerenje u institucije je generalno nisko – većina ispitanika ocjenjuje njihov rad negativno, a samo mali procenat izražava zadovoljstvo. Nedostatak transparentnosti i vidljivosti rezultata dodatno doprinosi ovom nepovjerenju. Građani nisu dovoljno informisani o vrstama podrške dostupne žrtvama, a većina ne zna kome bi se obratila u slučaju sumnje na trgovinu ljudima. Ovo ukazuje na ozbiljan problem u komunikaciji institucija sa javnošću i nedovoljnu promociju postojećih mehanizama pomoći.

Iako većina građana izražava spremnost da prijavi sumnju na trgovinu ljudima, značajan broj njih ne zna kako bi postupio ili ne bi prijavio, najčešće zbog nepovjerenja u institucije, nedostatka informacija i straha od posljedica. Ovi faktori predstavljaju ključne prepreke za efikasno prijavljivanje i zaštitu žrtava.

Građani dominantno prepoznaju policiju i druge formalne institucije kao najefikasnije kanale za prijavu, ali istovremeno izražavaju potrebu za alternativnim, anonimnim i pristupačnijim opcijama, poput SOS telefona, online platformi i mobilnih aplikacija. Ovo ukazuje na **potrebu za razvojem fleksibilnijih mehanizama prijavljivanja koji će biti dostupni široj populaciji.**

Na osnovu sveobuhvatne analize podataka iz istraživanja o percepciji građana Crne Gore o trgovini ljudima, može se izvesti jasan i slojevit zaključak: **iako postoji visoka osnovna svijest o postojanju trgovine ljudima i njenim najvidljivijim oblicima, društvo se i dalje suočava sa ozbiljnim izazovima u pogledu informisanosti, povjerenja u institucije, dostupnosti podrške i spremnosti na djelovanje.**

Cijeneći sve prednje navedeno, sprovedeno istraživanje pokazuje da trgovina ljudima u Crnoj Gori ostaje ozbiljan i višeslojan problem koji zahtijeva sistemsku, koordinisanu i dugoročnu reakciju.

Ključne oblasti koje zahtijevaju unapređenje uključuju jačanje institucionalne efikasnosti i transparentnosti, osnaživanje građana kroz edukaciju i informisanje, razvoj pristupačnih i

sigurnih mehanizama prijave, te izgradnju društvene otpornosti kroz međusektorsku saradnju i borbu protiv uzročnih faktora. Samo kroz sveobuhvatan pristup moguće je izgraditi društvo koje je sposobno da prepozna, spriječi i adekvatno odgovori na trgovinu ljudima.

6. PREPORUKE

Borba protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori nalazi se na prekretnici između prepoznate potrebe za sistemskim promjenama i stvarnih izazova u njihovoj implementaciji.

Jedan od ključnih izazova u Crnoj Gori jeste nedovoljna informisanost građana o konkretnim slučajevima trgovine ljudima, mehanizmima pomoći i ulozi institucija. U poređenju sa praksom u Evropskoj uniji, gdje se kroz redovne izvještaje, kampanje i saradnju sa medijima gradi povjerenje i svijest, **Crna Gora mora uložiti dodatne napore u jačanje institucionalne vidljivosti i dostupnosti informacija.**

Digitalni mediji, posebno internet i društvene mreže, predstavljaju dominantan izvor informacija za građane, dok tradicionalni kanali poput štampe, radija i obrazovnih ustanova imaju znatno manji uticaj. Ovo otvara prostor za **strateško korišćenje digitalnih platformi u cilju širenja provjerenih i edukativnih sadržaja**, ali i nameće odgovornost da se spriječi širenje dezinformacija. U tom kontekstu, **Crna Gora bi mogla slijediti primjer Švedske i Holandije, koje koriste digitalne alate za rano prepoznavanje rizika i direktnu komunikaciju sa mladima i ranjivim grupama.**

Nepovjerenje u institucije predstavlja jedan od najozbiljnijih izazova. Većina građana ocjenjuje rad nadležnih tijela kao neefikasan, a samo mali broj izražava povjerenje u njihovu sposobnost da zaštite žrtve i procesuiraju počiniocce. Ovakva percepcija može obeshrabriti prijavljivanje i dodatno otežati borbu protiv trgovine ljudima. U tom smislu, **neophodno je da institucije ne samo unaprijede svoje kapacitete i mehanizme zaštite, već i da proaktivno komuniciraju sa javnošću, izvještavaju o rezultatima i grade povjerenje kroz transparentnost i odgovornost.**

Sprovedeno istraživanje takođe ukazuje na **potrebu za razvojem edukativnih programa koji će mladima približiti ovu temu na razumljiv, interaktivan i praktičan način.** U tom kontekstu, škole, omladinski centri i digitalne platforme treba da postanu ključni kanali za prenošenje znanja i vještina.

Nedovoljno poznavanje zakonskih sankcija i neinformisanost o nadležnim institucijama dodatno komplikuju situaciju. **Građani u velikoj većini ne znaju kome da se obrate, kako**

da prijave sumnjive slučajeve, niti koje su posljedice za počinioce. Ova neinformisanost stvara osjećaj nekažnjivosti i smanjuje motivaciju za djelovanje. Potrebno je jasno komunicirati koje institucije su nadležne, kako ih kontaktirati i koje usluge pružaju, kao i informisati javnost o zakonodavnom okviru i kaznenoj politici. Takođe, **mora se raditi na povećanju transparentnost rada nadležnih institucija kroz redovno objavljivanje informacija o identifikovanim slučajevima, sprovedenim istragama i dostupnim mehanizmima podrške žrtvama.** Time bi se smanjila nesigurnost građana i podstakla njihova aktivnija uloga u prepoznavanju i prijavljivanju trgovine ljudima.

Iako **većina građana izražava spremnost da prijavi sumnju na trgovinu ljudima**, prisutni su strah, nesigurnost i osjećaj lične neodgovornosti. Ovi faktori predstavljaju ključne prepreke za efikasno prijavljivanje i zaštitu žrtava. **Potrebno je razviti alternativne i pristupačne mehanizme prijave, uključujući anonimne linije, online platforme i mobilne aplikacije, kako bi se omogućilo sigurno i jednostavno prijavljivanje za sve građane.**

U cilju unapređenja borbe protiv trgovine ljudima, Crna Gora mora usvojiti sveobuhvatan i multisektorski pristup koji uključuje zakonodavne reforme, jačanje institucionalnih kapaciteta, edukaciju građana i profesionalaca, te razvoj održivih mehanizama podrške žrtvama. Potrebno je osigurati da sve aktivnosti budu zasnovane na principima ljudskih prava, rodne ravnoteže i inkluzivnosti, kako bi se obuhvatile sve ranjive grupe i osigurala pravična zaštita.

Iskustva zemalja Evropske unije pokazuju da je ključ uspjeha u koordinaciji između institucija, civilnog društva i međunarodnih partnera. Uspostavljanje nacionalnih mehanizama upućivanja, specijalizovanih timova za identifikaciju i podršku žrtvama, kao i uključivanje preživjelih u kreiranje politika, predstavljaju dobre prakse koje Crna Gora može preuzeti i prilagoditi svom kontekstu.

Crna Gora bi mogla razviti i distribuirati ciljana informativna i edukativna sredstva (brošure, postere, video materijale, kampanje na društvenim mrežama) na jezicima koji su razumljivi migrantima i tražiocima azila, kako bi se povećala svijest o rizicima trgovine ljudima i dostupnim mehanizmima zaštite. Ove kampanje bi trebalo da budu sprovedene u saradnji sa lokalnim nevladinim organizacijama, centrima za socijalni rad i međunarodnim partnerima, uključujući IOM i UNHCR, kako bi se osigurala relevantnost i efikasnost poruka.

Na bazi sprovedenog istraživanja za izradu Analize koja je pred Vama, a sa ciljem poboljšanja stanja u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, **preporučuje se jačanje kapaciteta policije, granične službe i pravosuđa kroz specijalizovane obuke o identifikaciji i postupanju sa potencijalnim žrtvama trgovine ljudima,** uključujući i one koje su žrtve online regrutacije. U tom smislu, **korisno bi bilo uspostaviti specijalizovane jedinice unutar policije koje bi se bavile isključivo ovim pitanjem, kao i imenovati oficire za vezu u ključnim zemljama**

porijekla i tranzita, poput Turske, Srbije i Albanije, radi unapređenja operativne saradnje i razmjene informacija.

Crna Gora bi mogla dodatno **razviti mehanizme za ranu identifikaciju žrtava, posebno u prihvatnim centrima za migrante i tražioce azila, kroz uvođenje standardizovanih procedura i alata za procjenu rizika.** Takođe, važno je osigurati da svi pružaoci usluga – od zdravstvenih radnika do prevodilaca – budu obučeni da prepoznaju indikatore trgovine ljudima i da znaju kako da reaguju. U tom kontekstu, **neophodno je ojačati međusektorsku saradnju i uspostaviti efikasne mehanizme upućivanja žrtava ka relevantnim institucijama i organizacijama koje pružaju podršku.**

Osim navedenih preporuka, ukazujemo i da bi **Crna Gora mogla formalizovati i proširiti saradnju sa zemljama porijekla i tranzita kroz bilateralne sporazume i učešće u regionalnim i multilateralnim platformama za borbu protiv trgovine ljudima.** Učešće u zajedničkim obukama, studijskim posjetama i projektima sa međunarodnim organizacijama može dodatno doprinijeti razmjeni dobrih praksi i jačanju institucionalnih kapaciteta.

Uzimajući u obzir međunarodne obaveze koje je Crna Gora preuzela potpisivanjem relevantnih pravnih instrumenata u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, **neophodno je dalje unapređivati institucionalni i pravosudni odgovor na ovu pojavu, posebno u dijelu zaštite i obeštećenja žrtava.** Jedan od ključnih zahtjeva koji proizilazi iz međunarodnih standarda jeste **uspostavljanje državnog fonda za obeštećenje žrtava trgovine ljudima,** čime bi se omogućilo da žrtve, pored mogućnosti da naknadu štete potražuju od učinioca, imaju pravo da se obrate i direktno državi. U tom kontekstu, **preporučuje se da sudovi dosljedno odlučuju o imovinskopравnim zahtjevima u okviru krivičnog postupka, kada za to postoje zakonski i činjenični uslovi, čime bi se dodatno osnažio pristup pravdi za žrtve.**

U cilju unapređenja informisanosti žrtava trgovine ljudima o njihovim pravima, a naročito o pravu na naknadu štete i postupku za ostvarivanje tog prava, **od izuzetne je važnosti osmišljavanje i sprovođenje ciljanih informativnih kampanja putem medija i društvenih mreža.** Imajući u vidu da su, prema rezultatima sprovedenog istraživanja, upravo društvene mreže i mediji glavni izvor informacija za većinu ispitanika, ove platforme predstavljaju ključni kanal za dopiranje do potencijalnih žrtava, ali i šire javnosti. Kroz jasno i pristupačno komunicirane poruke, kampanje bi trebalo da objasne koje korake žrtve mogu preduzeti kako bi ostvarile pravo na naknadu štete, kome se mogu obratiti za pomoć i koje institucije su nadležne za pružanje podrške. Na taj način bi se doprinijelo ne samo boljoj informisanosti, već i osnaživanju žrtava da aktivno traže pravdu i zaštitu svojih prava, čime se jača i ukupna efikasnost sistema borbe protiv trgovine ljudima.

Takođe, u skladu sa međunarodnim obavezama, **kaznena politika u predmetima trgovine ljudima mora biti efikasna, srazmjerna i odvraćajuća**, što podrazumijeva potrebu za preispitivanjem postojeće sudske prakse u pogledu odmjerenosti kazni. Posebno je važno da sudovi prilikom odlučivanja o kazni zauzmu kritički stav prema ocjeni olakšavajućih okolnosti, vodeći računa o težini djela, karakteristikama učinioca i, naročito, o okolnostima kada su žrtve djeca ili maloljetnici.

Pored toga, **važno je unaprijediti vidljivost i dostupnost Službi za podršku svjedocima i žrtvama trgovine ljudima, kroz isticanje jednoobraznog informativnog materijala u prostorijama sudova, tužilaštava, policije, zdravstvenih ustanova i centara za socijalni rad**. Materijal bi trebao da bude jasan, pristupačan i prilagođen različitim ciljnim grupama, uključujući i one koje ne govore crnogorski jezik.

Na kraju, borba protiv trgovine ljudima ne može biti uspješna bez aktivnog učešća cijelog društva. Potrebno je graditi kulturu nulte tolerancije prema eksploataciji, osnažiti zajednice da prepoznaju i reaguju na rizike, te osigurati da svaka žrtva dobije pravovremenu, sveobuhvatnu i dostojanstvenu podršku. Samo kroz zajednički, informisan i odlučan pristup moguće je izgraditi društvo koje je otporno na trgovinu ljudima i koje pruža sigurnost i pravdu za sve.

7. KONTAKTI INSTITUCIJA ZA PRIJAVLJIVANJE MOGUĆIH SLUČAJEVA TRGOVINE LJUDIMA

-Policija – 122

- **Uprava policije Crne Gore – Odsjek za suzbijanje trgovine ljudima i krijumčarenja ljudi**

Tel: +382 20 202 862 / +382 20 202 835

Email: slobodaprotivtrgovineljudima@policija.gov.me

- **Ministarstvo unutrašnjih poslova – Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima**

Tel: +382 20 225 343

-**Ministarstvo unutrašnjih poslova** podsjeća na broj SOS telefona 11 66 66 putem kojeg se anonimno i besplatno može prijaviti svaka sumnja na izvršenje nekog od oblika trgovine ljudima i dobiti više informacija o službama za pomoć

-U Crnoj Gori djeluje **nacionalna SOS linija za žrtve nasilja** u porodici 080/ 111-111 koja je besplatna, anonimna i dostupna 24 sata dnevno

-U Podgorici djeluje nevladina organizacija **Sigurna ženska kuća** koja ima za cilj sveobuhvatnu podršku ženama i djeci žrtvama nasilja u porodici u Crnoj Gori, kroz usluge skloništa, savjetovanja, psihološke i pravne pomoći. Broj Sigurne ženske kuće je 069/ 013- 321 i dostupan je 24 sata dnevno, svakog dana.

